Tämän teoksen sähköisen version on julkaissut Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS) Creative Commons -lisenssillä: CC BY-NC-ND 4.0 International. Lisenssiin voi tutustua englanniksi osoitteessa: https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on saanut sähköisen julkaisuluvan teoksen oikeudenhaltijoilta. Mikäli olette oikeudenhaltija, jota SKS ei ole tavoittanut, pyydämme teitä ystävällisesti ottamaan yhteyttä SKS:aan.

HISTORIALLINEN

ARKISTO.

Toimittanut

Suomen Historiallinen Seura.

XII.

Ensimmäinen vihko.

Yhden kartan kanssa.

HELSINGISSÄ 1892,
Suomen Historiallisen Seuran kustantama.

HELSINGISSÄ,
SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN KIRJAPAINOSSA,
1892.

Ainehisto.

Siv.

Muutamia lisiä suomalaisen kirjallisuuden historiaan 1600-luvulla. Esitelmä jonka 9 p. marrask. 1891 piti *Kustavi Grotenfelt* . . . . . 1—25.

Tietoja Venäjälle viedyistä sotavangeista 1741—43. Kirjoittanut *K. O. Lindeqvist* . . . . . 26—31.

Om biskop Erikssons Bibel-öfversättning. Af *S. G. Elmgren* 32—42.

Oliko Viipurin hippakunnalla oma tuomiokapituli 15 sataluvun lopussa ja seuraavan vuosisadan ensi vuosina? Kirjoitti *K. R. Melander* . . . . . 43—51.

1500-luvun maakirjoissa mainituista „flöte-veroista.“ Kirjoitti *J. V. Ruuth* . . . . . 52—87.

Nicolaus Andreæ Rehn ja hänen toimensa lappalaisten sivistyttämiseksi. Kirjoittanut *K. R. Melander* . . . . 88—95.

Hannu Gerickin lähetys Suomeen v. 1540. Esitti *Kustavi Grotenfelt* . . . . . 96—116.

Hvad förstods med majmiseriet? Meddelande af *Carl von Bonsdorff* . . . . . 117—123.

Ett förslag till finska regeringskonseljens omgestaltning, bedömdt af biskop Tengström. Meddeladt af *Aug. Hjelt* 124—146.

Om Finlands penningeställning vid grundandet af Finlands Bank. Ett uttalande af biskop J. Tengström. Meddelande af *Aug. Hjelt* . . . . . 147—160.

Verot Rautalammilla v:ina 1562—1620. Kirjoitti *K. J. Jalkanen* . . . . . 161—197.

Hämeen ja Savon rajan kartta.

Muutamia lisiä suomalaisen kirjallisuuden historiaan 1600-luvulla.

Esitelmä,

jonka Suomen Historiallisen Seuran vuosipäivänä
9 p. marrask. 1891 piti

Kustavi Grotenfelt.

Maallinen runous Suomen kielellä ei ole suuri entisillä vuosisadoilla, se supistuu melkein kokonaan n. s. *tilapäärunouden* piiriin. Mutta juuri sentähden ansaitsee tämä tilapää-runous meidän huomiotamme. Siitä juuresta on sittenkin etupäässä myöhempi suomenkielinen maallinen taiderunous kasvanut; siinä yksistään liikkuu tähän aikaan suomenkielinen runous hengellisen alan ulkopuolella. Seitsemästoista vuosisata on tämän runouden synty-aika, sillä edelliseltä vuosisadalta löytyy ainoastaan yksi satunnainen jälki, suomalaisen jesuiitan Valentinus Thomæn onnentoivotus Sigismundolle Vilnassa v. 1589: „Teruen meille Sigismunde tule, Nijn caicki cansa Vilnas lule etc.“ Seitsemännellätoista vuosisadalla syntyy jo jonkunlainen, jos kohta köyhäkin, kirjallisuus tällä alalla. Koska kesällä Ruotsissa tutkiessani Tukholman Kunink. Kirjaston ja Upsalan yliopiston kirjaston tilapäärunous-kokoelmia havaitsin, että vielä löytyy yhtä ja

toista ennen tuntematonta tällä alalla, niin tahdon seuraavassa esiintuoda sen historiaan muutamia uusia lisiä, jotka ovat olleet Pippingille ja Julius Krohnille tuntemattomia taikka ovat heiltä huomauttamatta jääneet.

Mutta tuon tilapää-runouden tutkimus ei ole tärkeä yksinomaan kirjallisuuden historialle. Se antaa meille tilaisuuden monella lailla luoda silmäyksemme aikakauden sivistys-oloihin yleensä, sen elämään ja tapoihin. Yksittäin katsottuina useimmat runot tosin ovat vähäpätöisiä, mutta yhdessä, toisiinsa verrattuina, ehkäpä voivat viedä meidät valaiseviin päätöksiin aikakaudestansa.

Ensimmäinen suomenkielinen tilapää-runoilia 17:nnellä vuosisadalla on Wittenbergin ylioppilas *Olaus Georgii Suomalainen* eli *Suomalænius*, niinkuin hän itse kirjoitti nimensä. Upsalan yliopiston kirjastossa löysin erään hänen tekemänsä onnentoivotus-kirjoituksen Turun koulun rehtorin Jaakkima Stutæuksen (toisiin) häihin v. 1609, mutta painettu vasta 1611 Wittenbergissä. Kappale lienee unicum, jos ei toista mahdollisesti voisi Wittenbergissä löytää. Se sisältää ensin latinaisen, sitten ruotsalaisen ja lopuksi suomalaisen runon. Sen nimi on: Votum super conjugium secundum . . . D. M. Joachimi Stutæi Gymnasiarchæ Aboensis in Finlandia dignissimi, Mense Xbri, Anni C cIↃ IↃ CIX initum cum virgine . . . Margaretha Henrici Jacobi de Liuttula, Subjudicis quondam in Finnonia . . . filia . . . ab Olao Georgii Suomalænio Finnone. Tuo suomalainen runo on kuitenkin sangen omituinen. Se ei näet ole mitään onnentoivotusta, vaan „että täsä siaa oli“, sanoo tekiä viimeisellä lehdellä, „nin luvallas, racas Mestari, lisäisin hädhillæni tähän tämän huhutoxen ja pienen julki-Wirkkauxen (ettei Breiveiä cummingan enä, näjemmä, cwlla eli totella) nijnen Minusta ajaattomast Exynetten Hyväin Ihmisten (totisest ihmeellisten) tygö,

joinenga hallusa se pickainen Eineheni aina siellä, in terrâ oblivionis, ombi". Sen sijaan että olisivat hänelle toimittaneet hänelle tulevaa elatuksen apua, ovat hänet päinvastoin „hätäyttänyet, avuttomax hyljäñyet ja Vilpill tähän kieräpähẽ kärinyet, custa, ellei cuñialliset Professorexet olisi armoin tullẽ, caikin neüvoin, näinä päivinä avuxeni echtinyet, Jumala rũsast maxacoon, en tällä pyteräll menoll, enä tiedhäis edhes quin taaskan, taicka mihin turva olis?" Tänlaatuisen suorasanaisen johdannon jälkeen valittaa kirjoittaja runossa mitä kovimmilla sanoilla siitä, kuinka „omaitsensa" Suomessa ovat hänet heittäneet oman onnensa nojaan, ja pyytää koston Herraa ja „Maarjan Poikaa" heitä siitä rankaisemaan.

Todellakin omituinen alku suomalaiseen tilapää-runouteen: jesuiitan ylistysruno Sigismundolle ja Wittenbergin yliöppilaan valitusruno elatuksen puutteesta! Mutta ehkäpä tämä jälkimäinen ei olekkaan pelkkää sattumusta. Vaivan ja puutteen kautta on henkisen opin ja sivistyksen täytynyt voittaa jalansijaa Suomen karulla maalla!

Suomenkielinen osa mainitusta kirjoituksesta kuuluu seuraavalla tavalla:

Että täsä siaa oli, eikä paljan Paperin edhest Färmäjän Raha anda täytynyth, nin luvallas, racas Mestari, lisäisin Hädhillæni tähän tämän huhutoxen ja pienen julki-Wirckauksen (ettei Breiveiä cummingan enä, näjemmä, cwlla eli totella) nijnen Minusta ajaattomast Exynetten Hywäin Ihmisten (totisest ihmeellisten) tygö, joinenga hallusa se pickainen Eineheni Aina siellä, in terrâ oblivionis, ombi, jonga he olisidh pitänyedh ajaallans tänne Hengeni Pidhox, Studiadhen holhox ja pidkän Sairaudheni Samẽex saattaman: Ninguin minæ ratki usein Læhætys-Kirjoisani rucoellu olen, ja he kyllæ minun cowã tarwidzewan tietæwædh, mutta en guitengan Wastaustakan Sanallakan saaman ole mahdollisex lujettu, paljo wæhemin heidhæn Neuwons tietæmæn, jonga perææn asiani ajaallani oijendanu olisin. Wan ylidze oman Lupauxens ja Valans, segä mũ sijtä sigiñyen Toivoni, heidhẽ päällens Uskalluxeni

ja hamaan tyhjän käteen asti Cokotuxeni, minũ nin jwri jumalattomasti, cuttas kyllä tiedhet, Omastani ovad hätäyttänyet, avuttomax hyljäñyet ja Vilpill tähän kieräpähẽ kärinyet, custa, ellei cuñialliset Professorexet olisi armoin tullẽ, caikin neuvoin, näinä päivinä avuxeni echtinyet, Jumala rũsast maxacoon, en, tällä pyteräll menoll, enä tiedhäis edhes, quin taaskan, taicka mihin turva olis? Lwleckos coskan connemin Suomest Saxaan ketään surdux? Minũ täyty tääll hyväin Ihmisten kynnyxis kyristellẽ, pöytäin pyhkeitä Einehexenikin kerjät. Näin oppenuex, ja yldäoppenuex, jos ikä toisin, joku tulla machta: Cuten colmeen vuoten eleväx eli cuolluex en tudkatackan! O joten julmast Minulaisteni juonet minun toivotust opistani että Terveydhestäni häirinnyet ovat! vaan mixi vimein cũiaxens? idzeppå sen Tekiet, että Salliat Mielestens, jos mieldä vaivoin enä on, arvannevat, aica mös osottanepi. Bonis n. viris non minori curæ esse debet, qualis Resp. post ipsorũ mortẽ futura sit, quam qualis est hodie. Cic. Että tämä edhes nyt huto tälläns cwllasin, rucoilen & c. & c.

Hoy, hoy suosinen Sukuni!
  Quing nin vnhodhat Ukuni?
Fyiffyi Poutack waicko halla,
  Mick on ollu Suomen-Maalla?
Ettei siellä löytä enää,
  Terwett Kättä taicka Nenää,
Joka ei nin Condatt Cowin,
  Etei Colmen Kesän Powi
Sulann ole Heldein swrin!
  Eik tai Comal carwas jwri?
Waicka liekö Pouta-Polto,
  Wedhet Wirroist cuiwan Kolto?
Etei Nestä Niemi-Maista
  Tymään löytä mingänlaista!
Muutoin max totta Mulloin wiel,
  Olis tain löytty jocu siell
Omaini seas nin selbä Mies,
  Ehkä iwri juosten Ties,
Quin machtan olis muista Muwa:
  Ahdhistetun ei Aica huwa.

Maalla wierall Wilja callis,
  Rahall ratk myös Oppi allis?
Lach kirjoittanen kijruustain,
  Awun annan Ainoostain:
Että lodhuis laimi lyöty,
  Madkasans myös mahdhais hyöty.
Waan O ilmaista Ihmettä,
  Järki fyi häijyä Hävettä:
Teidh cutt koltoja Kepoja,
  Mittom Kijffwjä Repoja!
Jong sä maxa Mailman Luoja
  Sinä Coston corke Tuoja,
Ja cans cadzo Silmäs caunin,
  Näje Waljun Waiwa-Launin:
Tällä tichkeellä Tilalla,
  Ajaan hirmeellä Hilalla,
Vnohdhet quin vlwos lienen,
  Cansa pehwun perki pienen!
Hei cutt estetty Eloni,
  Turhaan rauwaistu Rahani
Minä wailla Waiwalloinen,
  Omallani tohu Toinen!
Minä Pijppa pitelen,
  Toinen Wiljani witele.
Minä caukana Calusta:
  Hywä harwa nydh Halusta:
Quin sitä nautti naurullans,
  Suo Mun tääll olla Surun cans.
Fyiffyi häijyä H[ä]vettä,
  Ilmei ilketä Ihmettä:
Omaidzeni jott oudhot Mulle
  Cutt ei Musta coskan cwlleedh,
Salliw näin näändy Pildin perki,
  Coston cansz sä HERRA kerki!
Ja tai maxa Maarjan Poika,
  Sä quin arwadh Aino Oikeen.
Fyiffyi häijyä Häwettä,

Rito rietaista Riwettä
Custassa Runoi rupea,
Wirten Weisaja upea;
Laula Lahjadh Ladwoillisten
Tihu Tyhjyys Tyvisten.
Lausu Laitos Laitollisten
Kehu Kijtos Kijtollisten,
Että conttisi Cothia,
Omatundoinen Othia:
Wäändämähän Tielle Wäärädh,
Täyttämähän täydhet Määrädh & c.

Jos kohta moni lauseparsi nykyajan korvalle kuuluu oudolta, ja jos kohta kirjoittaja runossa näyttää väännelleen sanain muotoja ja merkityksiä tarpeen mukaan värssyrakennukseen sopiviksi, niin näyttää kuitenkin kirjoitus kielen rikkauden kautta suomen kieleen perehtyneen tekiän. Mutta jätän ne huomiot, joihin kieli voipi antaa aihetta, kielentutkian tehtäviksi, ja siirryn tarkastamaan mitä tiedämme tekiästä ja hänen elämästään. Se kuva, joka runosta saadaan suomalaisen ylioppilaan olosta Wittenbergissä, todellakaan ei ole valoisa. Ylläolevasta näkyy että Olaus Suomalainen Wittenbergissä oleskeli mitä suurimmassa kurjuudessa. Ja tästä kurjuudesta todistaa myöskin ruotsinkielinen runo, joka on varustettu päivämäärällä „1610 1 Aug.“, ja jossa hän sanoo:

„Schreff so effter min armligh Lägenheet,
I thenna min Elände, som Gudh thet weet“.

Tuntuu varsin luultavalta että onnentoivotus-kirjoituksen julkaisu itse asiassa oli ennen muuta viimeinen yritys muistuttaa itsellensä tulevasta elatuksen avusta.

Olaus Suomalaiselta on, paitse nyt mainittua, minulla vielä tiedossa kolme kirjoitusta: 1) Threnodia in obitum matronæ Annæ Stutææ, pain. Wittenbergissä 1609; siis

hautaruno saman Jaakkima Stutæuksen ensimmäisen puolison kuolemasta, jonka toisen puolison häihin sepitti ensinmainitun onnittelunsa [1]); 2) *Εγφημία* nuptiis . . . Dn. Georgj Henrici Tavasto-Finnonis de Liuttula, sponsi, et . . . Helenæ . . . Christophori Bartholli de Aalnääs subjudicis in Tavastia . . . filiæ . . . d . m. Octobris 1610, Wittenb. ja 3) *Στέρξις* seu parentatio, qua majoribus suis . . . justa facit, Wittenbergissä 1613. Myöskin loppuun toisessa nyt mainitussa lyhyenlännässä toivotuksessa Yrjö Henrikinpojalle (se on ainoastaan 1 lehti foliota), jonka löysin Tukholman kunink. kirjaston tilapäärunous-kokoelmassa, on tekiä liittänyt kuusi suomenkielistä riviä:

Calun caunin ja tavaran,
Cansa cardanon avaran,
Peri lahiax lapsucainen,
Vaimon vahva-auvollisen,
Miehell mieli-talollisen,
Herra anda ainucainen.

Kolmatta kirjoitusta, joka mahdollisesti olisi valaissut tekiän sukuperää, en sitä vastoin ole saanut käsiini, ja ainoat elämäkerralliset tiedot tekiästä ovat sentähden ne, jotka Stiernman mainitsee Bibliotheca Svio-Gothica'ssaan, nähtävästi juuri tuon puheen mukaan. Olaus Suomalainen oli „Hvittensis, Fenno“ ja kuoli huhtikuussa 1613, ennenkuin viimeinen kirjoituksensa painosta ilmestyi.

Wittenbergissä kuolema siis hänet kohtasi ennenkuin ehti opintojansa lopettaa, luultavasti samassa sairaudessa ja

---

[1]) Jaakkima Stutæus tuli, kuten tunnettu, sittemmin v. 1615 Turun kirkkoherraksi, jossa virassa kuoli 1633. Strandberg Herdaminne'ssaan mainitsee vaan hänen ensimmäisen puolisonsa Anna Eerikint. Tenalensin, mutta ei jälkimäistä.

kurjuudessa, josta hän v. 1610 ja 1611 valittaa. Ett'ei hän ollut ilman kirjallista harrastusta, todistavat kuitenkin nuo neljä hänen kynästään lähtenyttä kirjoitusta. Hänen suomenkielinen runonsa on säilyttävä hänen nimensä vanhimpana suomenkielisenä tilapää-runoiliana Valentinus Thomæn rinnalla.

Ajan mukaan seuraa nyt järjestyksessä se Samuel Cröelin runo, jonka toht. Vasenius on julkaissut Hist. Arkiston IX osassa. Se painettiin yhdessä muunkielisten runojen kanssa Rostockissa v. 1624 erään yliopistosta eroavan ruotsalaisen Johannes Roslavuksen kunniaksi. Valentinus Thomæn ja Olaus Suomalaisen runojen omituisen laadun tähden pysyy Cröelin runo sittenkin ensimmäisenä suomenkielisenä yksityiselle omistettuna onnentoivotus-runona.

Tämän jälkeen kuluu kolmatta vuosikymmentä, joiden ajalta ei tunneta mitään suomenkielistä tilapää-runouden tuotetta, mutta 1650-luvulta alkaen rupeaa niitä tiheämmin tulemaan esiin. Ennestään tunnetaan Eerikki Justanderin kaksi runoa, toinen Brahen puolison Kristiina Katariina Stenbockin kuolemasta 1650, toinen Kristiina Tapanintytär Judian hautajaisiin 1652, sekä Svenoniuksen tekemä Kaarlo Gyllenhjelmin kahdeksankielinen hautakirjoitus, joka kuitenkin lienee vaan nimeksi tunnettu [1]). Seuraavilta vuosikymmeniltä mainitsee Krohn, paitse paria onnentoivotusta kirjain esipuheissa, 1660-luvulta neljä 1670-luvulta yhden ja 1690-luvulta neljä tilapää-runoa. Näihin voi kuitenkin lisätä melkein saman verran ennen tuntemattomia.

---

[1]) Kristiina Katariina Stenbockin hautarunosta, joka sekin on kolmekielinen, latinainen, ruotsalainen ja suomalainen, voipi ansaita mainitsemista, että hänestä siinä sanotaan:

Mortua apud Finnos; constans Finningiæ amatrix

V. 1654 kun Tarton professori Olavi Vexionius Turussa vietti häänsä piispa Petræuksen tyttären kanssa, julkaistiin tämän tapauksen kunniaksi onnentoivotuskirjoitus yhteisellä nimellä: Gamelion nuptiis . . . Dn. M. Olai Vexionii . . . et . . . Catharinæ Petrææ. Näitten runojen joukossa on myöskin yksi suomalainen *Andreas B. Ståhlfoot*'ilta. Tämä Andreas Benedicti Ståhlfoot oli ruotsalainen, smolantilainen. Hän oli v. 1651 tullut ylioppilaaksi Turkuun; väitti jo 1652 Petræuksen johdolla, ja piti 1653 akatemiassa puheen: De paupertate ejusque utilitate. Myöhemmin hän tuli papiksi ensin Mustioon, sitten Lokalahdelle ja lopuksi Inkoon, jossa hukkui 1676. Omituista on että Ståhlfoot syntyneenä ruotsalaisena kunnioittaa toista ruotsalaista, jos kohta hänkin Turun oppilasta, Vexioniusta suomalaisella onnentoivotuksella. Meillä on tässä epäilemätön todistus siitä kuinka yleisesti suomen kieltä käytettiin yliopiston piireissä ja mitenkä täällä opiskelevat ruotsalaisetkin siihen perehtyivät. Runon kieli on jotenkin hyvää ja on siis sekin todistuksena mainitusta seikasta.

Kun suuri valtiomies Aksel Oxenstjerna, rikkaan elämäntyönsä päätettyään, vaipui kuolemaan, ei myöskään Suomen kaipaus jäänyt hautakummulla esiintuomatta. Myöskin meillä ymmärrettiin mikä tuki hän oli ollut valtakunnalle, mitenkä hänessä oli pois mennyt:

„Vskon oikia tunnustaja, — — —
Suurten neuwoin andaja,
Ymmärryxen osottaja,
Waldacunnan wahwistaja".

Sen osoittaa v. 1655 Tukholmassa latinaksi ja suomeksi julkaistu runo: Celsissimi et illustrissimi Herois ac Domini Dn. Axelii Oxenstierna . . . ad ultima justa . . . Ab Henrico H.

Tavast Aboensi Fin. Hautakirjoitukseksi ehdotetaan siinä suurelle miehelle:

Deo electus.

Regi acceptus, Patriæ dilectus,
Svecis respectus, Finnis selectus — — —
Gloria evectus — — —
Ita — — — vanitatem seculi mundani reliquit.

Latinaisessa runossa taas sanotaan muun muassa:

En hunc Heroem magnum nunquam moriturum — — —
Et Suecis animo simulac Finnis retinetur,
Rite ejus pariter votis alii meminerunt,
Nomen dant laude æterna bene sic cupientes.

Suomenkielinen runo, josta jo siteerasin muutamia sanoja, ei juuri ole ulkomuodon puolesta etevä, paitsi että siinä tulee ilmi lämmin ihastus suureen mieheen, mutta juuri henkilön tähden, jota se koskee, se ei ole ilman arvoa. Kokonaisuudessaan se kuuluu seuraavasti:

In obitum Celsissimi Herois, A. O. Finnonice descriptio

Taiwan ja maan Luoialda caicki tulepi,
Mitä mailmasa näky ja cuulupi,
Pienet sekä suuret, hänel otoliset
Owat myöskin taiwan ilon osaliset,
Tämän corkian suuri Sucuisen Herran,
Jonga hän armostans meillen andoi kerran,
Cuuluisen Greiwin Axelin Oxenstiernan,
Asiois, menois ja tegois werrattoman,
Ruotzin että Suomen hyfwän Cantzelerin,
Caikilda cunnioitettu päällä maan pijrin,
Ombi meildä alimaisild' pois ottanut,
Ja jancaickisehen elämän saattanut,

Joca caikest tiedost' suust, nijn cuin sydämmest,
Oli toimetuxisans juur täydelisest,
Jumalan Cunnioittaja,
Vskon oikia tunnustaja,
Autuuden racastaja,
Suurten neuwoin andaja,
Ymmärryxen osottaja,
Waldacunnan wahwistaja,
Hyfwyden matkan saattaja,
Totuuden noudattaja,
Oijennuxen sowittaja,
Siweyden opettaja,
Tarwitsewaisten auttaja,
Köyhäitten lohduttaja.
Toiwottacam nytt yhdest mielest jocainen,
Iloisen ylös nousemisen päiwen,
Että me ilman loppumata rauhasa,
Engelitten ja caikein Pyhäin parisa,
Mahdaisimme julkisest aina riemuita,
Kijtos lauluia ja wirsiä weisata,
Sill' tawal' nautitzeman taiwan hyfwyden,
Ynnä sen pysywäisen ja wahvan pyhyden,
Isä Poica ja Pyhä hengi lainatkon,
Ja Armons meillen sitä wasten jacakon.

Se *Henrikki Tavast*, joka täten lausui ilmi Suomenmaan tunteet Aksel Oxenstjernan haudalla, on aateloidun Tavastén-suvun kantaisä. Hänen samanniminen isänsä kuului sukuluetteloin mukaan tuohon vanhaan keskiaikaiseen Tavast-sukuun, mutta oli porvarissäätyyn joutuneena menettänyt aatelis-oikeutensa; myöhemmin mainitaan hänen olleen Jaakko de la Gardien voutina eli hauptmannina. Poika nautti Maunu Gabriel de la Gardien apua kasvatukseensa. Turun akatemian ensi vuosina hän tuli siihen ylioppilaaksi, 1647 maisteriksi, ja siirtyi silloin Tukholmaan kunink. kanslian suomalaiseen osastoon. Tämän viraston esitteliänä hän aate-

loittiin v. 1664 nimellä Tavastén. V. 1697 hän tuli Etelä-Suomeen laamanniksi, ja kuoli ijäkkäänä 1706. Naimisissa oli hän Tukholman porvarintyttären Anna Meissnerin kanssa (synt. 28 p. tammik. 1639, naitu seitsemännessätoista ikävuodessaan „Jumalan armon ja kaitselmuksen, sekä rakastetun äitinsä ja sukulaistensa mielen mukaan", kuol. 15 p. kesäk. 1669) [1].

V. 1656 ilmestyi Turussa taas muitten muassa yksi suomenkielinen onnentoivotus Turun hovioikeuden aktuaarin Lauri Vigeliuksen häihin („Frögdeliga Lyckönskningar, Enär ... Laurentius Vigelius, uthi den ... Kon. Hoffrätt ... Actuarius ... medh ... J. Margaretha Plagman ... sin ... Bröllopsfäst ... begick ... den 30 Octobr. åhr GVDh EDer NåDeLIgh aChte". Huomaa! Vuosiluku on peitettynä viimeisiin sanoihin). Runon tekiä on *Kustavi Aeimelæus*, tunnetun Antero Äimän poika. V. 1642 oli hän tullut ylioppilaaksi Satakuntalaisena. Hän mainitaan usein konsistoorin pöytäkirjoissa ja näyttää olleen mukana useissa ylioppilas-meteleissä. V. 1658 hän tuli lainlukiaksi Lempäälään, 1660 Hollolaan, 1662 Tuulokseen. Lienee kuollut 1680-luvulla. Kustavi Aeimelæus on tietääkseni vielä v. 1649 väittänyt „De legatis" ja kirjoittanut latinaisen onnentoivotuksen kun hänen kansakunta-toverinsa, sittemmin professori, Andreas Thuronius v. 1653 seppelöitiin maisteriksi.

V:lta 1660 löytyy eräs onnentoivotus sotakolleegin aktuaarin Samuel Danielinpojan Molsdorfferin ja Anna Gezelian häihin, jotka heinäk. 10 p. tapahtuivat Skedvin kirkossa Ruotsissa. Onnentoivotus on painettu Turussa, franskan (proosaa), ruotsin ja suomen kielillä, ja allekirjoitettu B. L. M. Lyhyt suomenkielinen toivotus kuuluu seuraavasti:

---

[1]) Ruumissaarnan Anna Tavasténista piti Nicolaus Rudbeckius. Siinä luetellaan seuraavat elossa olevat lapset: Kristiina, Henrikki Ebba, Juhana Gabriel, Kaarlo ja Margareeta.

Suomen Turus minä täällä
Toivotan teill ystäville
Rauha, palio rackautta,
Rohkeutta, rickautta,
Lasten cansa levollisten,
Ystävitten ylimmäisten,
Cauvan elä kaunihista,
Wijmein vielä kijruhusta
Taivahan tulla talohon
Ijancaickisen ilohon.
Häisänne hyvät vierahat
Lormannin malia muistakat,
Joca teille terveyttä
Toivotta, kans hyvä yötä.

Niinkuin tästä runopätkästä näkyy, ovat nuo kirjaimet B. L. M. selitettävät B. LorMan. Tänniminen ylioppilas, *Bernhard Gerhardi Lohrman*, tavataan myöskin tähän aikaan Turussa. V. 1658 hän on tullut ylioppilaaksi, ja on seur. vuonna Turussa julkaissut puheen: De fodinis metallicis Fahluensibus. Merkillistä kyllä näyttää hänkin olleen ruotsalainen, koska nimitetään „Cuprimontanus“, joka kai tarkoittaa Kopparbergiä Taalainmaalla. Tässäkin siis ruotsalainen toivottaa morsiusparille, jossa myöskin sekä sulhanen että morsian ovat yhtä paljon ruotsalaisia kuin suomalaisia, onnea suomen kielellä. Tietoja hänen myöhemmistä elämänvaiheistaan ei nykyään tunneta.

Kerran rehtorinvihkiäisissä Upsalan yliopistossa on Suomen kieli kaikunut. Tukholman kunink. kirjastossa löysin folio-lehden „Sen Corkiasti ia hyvin oppinen Herran Her Magnus Celsiuxen Cunniaxi Coska hän sen Corkiasti ylistetyn Upsalan Academian Rectorixi tehtihin 15 päivä Talvicuusa v. 1674“. Runon „lauloi Jacobus Corte O—Bothn.“. Se ei ole pitkä, mutta yksikseen ja kauniisti painettuna.

Tämä ompi vanha tapa
Ja io aikoa alettu:
Ollak yhden ylimmäiszä
Vanhimpana valdamieszä:
Cuhun sinä cutzutahan
Toivotahan tulevaxi,
Herra suuri, oppinehin
Juuri taitava tavoissa.
Jonnak onnia Jumala
Armostahan antakohon
Ollaxensi onnellinen
Virasansi vissi juuri.
Rauha ratki casvakohon
Enäntyköhön ain' enämmin
Terveys tähän lisäxi
Itäxensi ilman alla.
Jota suokohon Jumala
Taivahan korkia kuningas.

Niin lyhyt kuin runo onkin, se näyttää todistavan että tekiä oli hyvin perehtynyt vanhaan suomalaiseen runomittaan. Runon tekiä *Jaakko Corte* oli Raahen tunnetun pormestarin Henrikki Corten poika. Häneltä löytyy sitä paitsi eräs v. 1673 painettu latinainen valitusruno veljensä kuolemasta: Epicedium in obitum ... Dn. Johannis Cortes Ostrobothniensis ... Dn. Henrici Cortes, consulis in Barhestad(!) filij", joka v. 1669 oli tullut Upsalaan ylioppilaaksi ja kuoli 17-vuotiaana 20 p. kesäk. 1672 Näsissä Uplannissa. Jaakko Corte oli syntynyt v. 1658 ja siis julkaistessaan runon veljen haudalla ainoastaan 13 tai 14, ja runon rehtorinvaihdossa vain 15 vuotiaana. V:sta 1672 asti, niinkuin ylläolevasta voinee päättää, v:een 1676 oli hän ylioppilaana Upsalassa. Viimemainittuna vuonna hän tuli kreivi Gabriel Oxenstjernan hovisaarnaajaksi, mutta meni syksyllä 1678 Turkuun, jossa oleskeli piispa Gezeliuksen perheessä ja väitteli Bångin johdolla. Lähdet-

tyänsä jouluksi kotiin Raaheen, kuoli hän siellä 20 p. maalisk. 1679, ainoastaan noin 21 vuoden ijässä. Hänen lyhyt elämänuransa näyttää osoittavan, että häneen voitiin kiinnittää suuret toiveet.

Ennen tuntematon on tietääkseni myöskin se runo, jonka *Samuel Gyllenstolpe* v. 1679 painatti onnentoivotuksiin Veksiön lehtorin Johannes Colliander in ja Saara Spakian häihin. Turussa painetun kirjasen nimi on: Vota nuptialia quando... Dn. M. Johannes Colliander, Græcæ linguæ lector in Reg. Gymn. Vexionensi ordinarius, et... Sara Spakia... jungebantur. Gyllenstolpen suomenkielinen runo loppuu seuraavalla puolustuksella siitä että on suomen kieltä käyttänyt onnentoivotuksessaan:

„Temmåist minä tåivotani
Suomen sanåil sulåisilla,
Luikakan tåinen latina,
Taika Kreka kiristäkän,
Embän voi nyt Rhuothi höythi (!?),
Katkaisen van kirjotustan".

Sulhanen Johannes Colliander, jolle runo kirjoitettiin, oli ruotsalainen, smolantilainen, mutta Turun yliopiston oppilas vv. 1670—78; morsian samoin ruotsikko. Tämä onnentoivotus on siis uusi todistus siitä miten katsottiin Turussa olleitten ruotsalaisten oppineen suomea. Samuel Gyllenstolpen vanhemmat olivat samoin ruotsalaisia syntyänsä. Hänen isänsä oli näet tunnettu Mikael Vexionius, aateloitu Gyllenstolpe, joka kuitenkin pitkällisen olonsa kautta meidän maassa muuttui suomalaiseksi, niinkuin itsekin tänne tullessaan lausui:

Gothus licet ortu — sim modo Fennus.

Samuel Gyllenstolpe oli jo syntyänsä suomalainen, syntynyt v. 1650 Turussa. Isän arvon tähden hän nopeasti yleni yli-

opistossa, nimitettiin jo 1668 kirjastonhoitajaksi ja v. 1671 historian professoriksi. Gyllenstolpen elämä ei kuitenkaan ollut aivan nuhteeton, jonka tähden hän väliaikaisesti erotettiin virastaan, siksikuin Pietari Brahe hänet jälleen siihen asetti. V. 1681 hän nimitettiin Yli-Satakunnan tuomariksi, mutta erotettiin tästäkin virasta. Kuoli 9 p. huhtik. 1692 ja haudattiin Turun tuomiokirkkoon.

Niinkuin näkyy siitäkin, että määrättiin professoriksi, oli Gyllenstolpella kirjallisia taipumuksia. Jo v. 1667 oli hän pitänyt kuolinpuheen silloin kuolleesta ja Turun tuomiokirkkoon haudatusta veljestään Gabrielista. V. 1671 piti hän ylistyspuheen Brahelle: De illustri Braheorum prosapia, sermo panegyricus. Professorina on hän sittemmin julkaissut muutamia väitöksiä valtiollisista ja, ajan tavan mukaan, myöskin siveys-opillisista aineista. Yllämainittu suomenkielinen runo on, niinkuin vuosiluvusta näkyy, hänen professorinaikansa lopulta ja juuri siltä ajalta jolloin oli viraltaan pantuna.

Suotakoon minun tässä myöskin esiintuoda pieni lisäys erään suomenkielisen runoilian runotuotteihin, jos kohta tämä lisäys ei ole suomenkielinen, vaan latinainen tilapääruno. Tukholman kunink. kirjastossa tapasin erään kaksi folio-lehteä sisältävän hautarunon: Cineri sancto... Dn. Johannis Myricz Matheseos Adjunct. perindustrii, painettu 1680, jonka on kirjoittanut *Juhana Cajanus.* Lopussa on vielä lyhyet, samoin latinankieliset, muistosanat vainajasta kahdelta toiseltakin suomalaiselta, joista toinen ei ole Cajanusta tuntemattomampi, nimittäin Juhana Paulinus. Runoista tulee siihen päätökseen että myöskin nuorena kuollut vainaja, matematiikin adjunkti Upsalan yliopistossa, johon suuret toiveet näyttävät olleen kiintyneinä, oli suomalainen. Juhana Cajanuksen runossa tulee esiin hehkuva isänmaanrakkaus. Hän valittaa ett'ei Pohjan perillä, Sveonein ja Finnonein ra-

joilla, sallita kenen mainion tiedemiehen kasvaa, joka hankkisi mainetta isänmaallensa. Mutta häntä ei kuitenkaan voi kieltää muistuttamasta yhdestä, jonka „terra tulit Finnica“, vaikka kova onni hänet saattoi ennenaikaiseen hautaan.

(Dea Urania)
Cur extremam refugis Thulen?
An quia nobis animi torpent,
Nec satis apti sumus Uraniæ
Servire Deæ: Num Musa Gothis
Sveonumve viris, num Finnonibus,
Quos unius comites laudis
Vis fatorum provida fecit,
Nunc ceu quondam contempta jacet? — —
Si jam numero prendere pleno
Vos non Svedici licet Astronomi,
Saltem unius, qvem terra tulit
Finnica, fas sit meminisse mihi.

Vielä näkee runosta että jo Cajanuksen Upsalassa ollessa häntä vaivasi kova sairaus, ehkä sama, joka muutama vuosi myöhemmin laski hänet itsekkin ennenaikaiseen hautaan. Runon allekirjoitus on näet: Anapæstos hosce gravi ex morbo languens cecinit J. C.

Mainittu Johannes Myrik, tiedemiehen alku, joka ainakin minulle ennen on ollut peräti tuntematon, oli, niinkuin hautarunosta näkyy, syntynyt 1651 ja kuoli 1679 vuoden viimeisenä päivänä. Muutoin olen hänestä vaan voinut saada sen tiedon, että hän v. 1675 Upsalassa Andreas Norcopensin esimiehyydessä julkaisi väitöskirjan: De somniis. Siinä hän sanotaan „Pohjalaiseksi“, ja kirjassa tavataan omistuksia hänen „mæcenaatillensa“ piispa Gezeliukselle ja isällensä Andreas Mürickille, „Civi primario Vet. Carlburgi in Ostro-Bothnia“, sekä onnentoivotuksia tekiälle esimieheltä, joka

nimittää hänet „juvenis præstantissimus“, ja tässäkin Juhana Cajanukselta, kreikan kielellä.

Vuosisadan viimeisiltä vuosilta on valitusruno: Kyynelden Ojat... Catharina Barckin Eron ylitzen puhjennet *H*aikiasta *M*ielestä, joka on liitetty loppuun siihen (suomenkieliseen) ruumissaarnaan, jonka Akaan kappalainen Josephus Kolckenius v. 1698 piti „Catharina Barkin... Her Henrich Malmin Urdialan Seuracunnas... Cappalaisen, Rackan Puolisan ynnä hänen... vähän Poicaisens, Benjamin Malmin, Christillises hautamises“. Alkukirjaimet sanoissa „*H*aikiasta *M*ielestä“, jotka ovat painetut erillaisella pränttillä, viittaavat tekiään, joka oli vainajan puoliso *Henrikki Malm.* Myöskin poika Nikolaus Malm on loppuun liittänyt muutamarivisen suomenkielisen runon. Henrikki Malmin runosta puhuu syvä tunne, mutta kieli on tärvätty varsinkin semmoisilla muodoilla kuin „mustahaksi“ y. m. Alku runosta kuuluu:

Ohho vuotta vaikiata,
Haikiata Helmekuuta,
Päivä kolmas katkerampi,
Kaikkein kovin kolmas hetki!
Helmein hatkan vieriskellä,
Pärlyin poskelle pudella.
Ohho päivää pilvisäistä,
Päivä synkiä sumusta,
Ilkiä utuinen ilma,
Rakehinen rankkasää!
Uikutus on Urjalassa,
Aivan parku Airanneessa,
Huhdissa isoimpi itku,
Kaiketi kamala muutos.
Että armas auringoinen
Katois Heikin huonehesta,
Maja muuttui mustahaksi,
Vuode valjuksi vedätti.

Tuoni tarkka joutsimiesi,
Kuolema kourilla kovilla,
Äkkäis äitin poikinensa — —
Jännitti toi joutsehensa,
Pani päälle surman nuolen — —

Runon tekiä Henrikki Jaakonpoika Malm tuli Turussa ylioppilaaksi v. 1677 Turkulaisena, ja oli ollut pataljonansaarnaajana Porin rykmentissä, ennen kuin v. 1691 tuli kappalaiseksi Urjalaan, josta 1715 tuli samaan virkaan Iniöön ja 1720 Vihdin kirkkoherraksi. Hän kuoli v. 1736. Hän oli naimisissa 1) ylempänä mainitun Katariina Barckin, 2) Helena Kristiina Bäckin kanssa. Ett'ei Henrikki Malm muutoinkaan ollut ilman kirjallisia ja opillisia harrastuksia, näkyy siitä, että hän oli opponensina 1697 vuoden pappiskokouksessa, ja puheenpitäjänä 1705 vuoden kokouksessa [1]).

Viimeksi tulee minun vielä mainita *Gregorius Arctopolitanuksen* runo vapaaherra Lauri Creutzin hautajaisissa v. 1699. Se tavataan silloin Turussa painetussa, useampia runoja sisältävässä (m. m. ruotsinkielisen Jo. Gezeliukselta) vihkosessa: Finlandia lugens defunctum beate ... Satrapen regium ... Dn. Baronem Laurentium Creutz, Dominum de

---

[1]) Katariina Barckin vanhemmat olivat, niinkuin näkyy mainitusta ruumissaarnasta, Niilo Olevinpoika Barck ja Anna Martint. Gråå († 1661, jolloin Niilo B. meni uusiin naimisiin Maria Valstenian kanssa) Niilo Barck oli ollut herra Juho Kurjen ja sittemmin hänen perillistensä kartanonvoutina eli hauptmannina, ja kuoli v. 1683. Tytär Kaarina oli syntynyt Huittisissa 10 p. talvikuussa 1660, ja naitu Henrikki Malmille 1683. Toinen tytär Anna oli naitu Ikaalisten kirkkoherralle Simo Polvianderille, ja kolmas Eerikki Gottskalkille, Seilin sairashuoneen johtajalle. Olivatko vänrikki Gabriel B., Vehkalahden provasti Niilo B. ja korprali Tuomas B., joille ruumissaarna myöskin omistetaan, vainajan veljiä, ei selvästi näy, mutta oi ole uskomatonta; ainakin oli mainittu provasti Niilonpoika.

Sarwelax... Aboæ in templo cathedrali sepultum XV Cal. Feb. Anno MDCIX (! sic). Arctopolitanukselta on tässä runot sekä latinaksi että suomeksi. Suomenkielinen runo on mainittu Pippingin luettelossa, mutta vasta lisäyksessä, joka ehkä on syynä siihen että se on jäänyt Krohnilta mainitsematta.

Gregorius Arctopolitanuksen isä oli Ulvilan provasti Gabriel Gregorii Arctopolitanus († 1682). Hän oli syntynyt v. 1672, tuli veljensä Pietarin kanssa ylioppilaaksi Turkuun 1686 Satakuntalaisena. V. 1696 saarnaaja eversti Löwenin rakuunarykmentissä, 1698 linnansaarnaaja Turussa, Lohjan kirkkoherra 1720, provasti, kuoli 1745. Hän on 1698 vuoden pappiskokouksessa pitänyt puheen: De Magistratu politico. V. 1700 kun Arctopolitanus vietti häänsä, tervehdettiin häntä itseä suomalaisilla erään I. A. M:n tekemillä runoilla: Riemu-Runot ylidze... Gregorius Arctopolitanuxen... Kircko Herran... Turun Linnan Seuracunnasa... ja... Neitzen, J. Elisabethin Petrejan... Heidän Häpäiväxens 30 Oct. 1700. Tenholan Gretar-Kylähän, Ilo-Hippexi lähetetyt. Hänen ja Elisabet Petrejan poika oli tuo lahjakas, valitettavasti ennen aikaansa pois mennyt Gabriel Arctopolitanus, joka v. 1728 Upsalassa julkaisi väitöskirjan: De origine ac religione Fennorum, ensimmäisiä tutkimuksia jotka tahtovat valaista esiisäimme alkuperää ja muinaista käsityskantaa. Epäilemättä osoittaa tämä teos että Gabriel Arctopolitanuksen kodissa jo vallitsi oppia harrastava ja isänmaallinen henki, jota poika myöskin todistaa kirjan-omistuksessa isälle: „non possum itaque non mihi impense gratulari, felicemque prædicare, quod Te talem nactus sum patrem, qui... incredibiles impendisti formandis studiis meis labores“ [1]). Kun poika kuoli

[1]) Gabriel Arctopolitanuksen väitöskirjassa on m. m. suomenkielinen onnentoivotus, jolla Joh. M. Gråå „Ystävälle ja Maan-Miehelle tahdoi näin oman Maan kielellä onnia toivotta“.

1730, lahjoitti isä Turun yliopiston kirjastoon hänen jälkeenjättämänsä kirjaston.

Mutta palatkaamme jälleen Gregorius Arctopolitanukseen ja hänen runoonsa Lauri Creutzin hautauksessa. Runollisessa suhteessa tällä runolla ei ole suurta arvoa, koska se ainoastaan on vainajan elämänvaiheet jotenkin kuivasti luetteleva elämäkerta; runon muoto on myöskin huono. Mutta huomiota voi se ansaita sentähden, että se koskee miestä, joka aikanansa ei ollut aivan ilman merkitystä maamme edistyttämisessä. Koska originali lienee jotenkin harvinainen, otan senkin siis tähän kokonaisuudessaan.

Mingä meni Maamme Herra?
Kehuttava monen kerran,
Wirca wadei waeldaman,
Cauwas kyllä culkemahan,
Isä armiast Isän maasa,
Cunnioitettu Corkiast cansa:
  Syndyn' sepä Sarwelahdes — A. 1646, 31 Martii.
Isäst isoist, sota hahdes
Joca joudui jouckonensa
Huckumahan huovinensa,
  Piscu-Pilti picaisesti,
Caswaeli caunihisti,
Tuimasti tuderailepi,
Sentään suuri wircoi saapi.
  Muucall maall' myös meneskele,
  Cowa[t] caicet coettele, — A. 1662.
Puolat, Paniat, Franckrijkit,
Saxat selväst neuwoit, kijtit,
Riensi ratki Romin ridast,
Eick Hollandin haman hidas.
  Wuorten wärckei wäkewitä,
Wahwast myös waicuttawita,
Tuulel, wedel, walkialla,
Constil cowan camalalla.

Että ihdan yxinäinen,
Työtä täällä tekewäinen,
Ännättäpi änämbitä,
Miehi moni kymmenitä.
Joisa myös mahdottomia,
Upi sek uscottomia,
Caucaisista callioista.
Sangen suurist sywist soista.
Kiwi cowi caiwettuita,
Lujembita luij luita,
Juston-moisna juoxutellan.
Wesi-wirtan waleskellan,
Maxawaisex muuttenetaan, (!)
Rahallisex rakenetaan,
Rijkein ratki rijstax rickax,
Waldacundain wahwax warax,
Lawialda lijkuwainen,
Näitä näki *Laurucainen*,
Tiedon tuiman toimitteli,
Caunist caicki coetteli;
Wielä wiriän wijpyisänsä,
A. 1666, Oudol maalla ollesansa.
18 Octob. Asendui Assessorixi,
Nuorucainen neuwojaxi.
Corkian Collegiumihin,
Tulemahan Tuckulmihin.
A. 1680. Præsidentin sit' Päämiehen
Seiso sias suurna wijmein.
A. 1683, Josta joudui jalommaxi
10 Jan. Meidän myöskin Maan Herraxi,
Turwax tänne Turculaisil,
Patzax parhax Porilaisil,
Awux ainox Ahwen-maalle,
Selittämän selkiäl säälle,
Corkeita camaloita,
Awaroita asioita;
Holhois Herramm' hyvimbitä,

Pojes puscais pahembita,
Wallattomild warjel wahwast
Ryöstäitä rangais cowast,
Löyttin linnas lucun tacan,
Jotkei pahast paljost lacan,
Nyhkäis nijngin nurjoita,
Corjais caiket curioita,
Custa cunniat cajale,
Hywänsuopa sanoele:
Oh ho! olis ollut onnex
Meidän miehil melkein monex,
Cuolewaisten cotaisisa,
Jos wiel wijpyn wähäisisä!
Ettei enä eleskellut, A. 1698,
Tacaperin tuleskellut 7 Febr.
Herrain Päiwild, Hämäläiset
Sure surkiast Suomalaiset.

Latinainen runo samoin ylistää Creutzin ansioita Suomen kansasta. Sen alku on:

Qvo tandem numero subsistent tristia gentis
Finniacæ? O Superi nullus sine luctibus ægris
Annus abibit? Quamque diu dominabitur astrum
Damna ferens?

Edellä oleva esitys antaa aihetta muutamiin mietelmiin. Suomen sivistyshistoriaa ei ole vielä kirjoitettu, mutta varmaan on seitsemännellätoista vuosisadalla siinä erityinen asemansa. Silloin oli viimeinen vallan aika ylimyssäädyllä, jonka kukistus tapahtui vuosisadan lopulla. Itse ylimyssääty tosin siirtyi Ruotsiin, ja oleskeli vain ohimennen Suomen raukoilla rajoilla, mutta epäilemättä se läänityksineen ja hauptmanneineen ei ollut vaikuttamatta elämään meillä. Tuo läänitys-

herrain virkamiehistö muodosti mainittavan osan keskisäädystä, toisen osan yliopiston piiri, kolmannen porvaristosta, alasäädystä, kohoava aines, j. n. e.

Niinkuin tunnettu, on seitsemästoista vuosisata „Ruotsin mahtavuuden aika“ myöskin se, jolloin maassamme sivistyneet säätyluokat suurimmassa määrässä ruotsalaistuvat. Ylläolevasta näkyy kuitenkin kuinka ruotsalaistuminen tapahtui ainoastaan askel askeleelta, ja kuinka suomen kieli yhä säilytti jonkun sijan n. s. sivistyneittenkin kesken. Sillä sen osoittaa se seikka, että sivistyneet esiintuodessaan onnentoivotukset toisillensa tai lausuessaan kaipauksen sanat eteväin miesten haudalla käyttivät suomen kieltä. Esitys todistanee, ennen tunnettujen seikkojen lisäksi, mitenkä vielä Turun akatemian ensi vuosikymmenillä suomen kieltä yleisesti käytettiin yliopiston piireissä, joten täällä opiskelevat ruotsalaisetkin siihen perehtyivät. Valtakunnan korkeimpainkaan piirien edessä Suomen runotar ei hävennyt esiintyä, päinvastoin se näyttää pikemmin kuuluneen asiaan tilaisuuden suuremmaksi kunniaksi: Pietari Brahen puolison samoin kuin Aksel Oxenstjernan haudalla, piispa Gezeliuksen hautajaisissa v. 1690, samoin kuin maaherra Creutzin vuosisadan viimeisenä vuonna. Mutta tämä asianlaita saattaa meitä toiselta puolen päättämään, ett'ei mikään hallituspiireissä näkyviin tullut ylenkatse tai vihollisuus ollut syynä suomen kielen syrjäytykseen. Kun näkee miten usein suomenkieliset onnentoivotukset omistettiin ruotsalaisille, ja mitenkä pari noista harvoista suomenkielisistä onnentoivotuksista on synnynnäisten ruotsalaisten tekemiäkin, niin ei voi väittää muutenkaan minkään vihollisuuden tänne muuttaneiden ruotsalaisten puolelta vaikuttaneen suomen kielen katoamista sivistyneissä säädyissä.

Siihen että ruotsin kieli sivistyneissä voitti yhä laajempaa alaa suomen kielen vahingoksi, täytyy siis katsoa syyksi ainoastaan suomalaisen kansallisuuden heikkoutta ruotsalaisen rinnalla Ruotsin mahtavuuden aikoina, ilman mitään ulkonaista syrjäytystä tai vainoa hallitsevain puolelta. Sivistynyt sääty Suomessa omisti itse itsellensä ruotsin kielen, koska sillä ei ollut voimaa ylläpitää ominaista omakielistä sivistystä, ja koska ehkä katsoi sen itsellensä edullisimmaksi. Mutta suomalaisuudella ei ollut voimaa ylläpitää sitäkään asemaa, jota ensin yritti itsellensä anastamaan, että nimittäin samalla lailla kuin Suomen sivistynyt sääty oppii ruotsin kielen, meidän kansamme yhteyteen tulleet ruotsalaiset perehtyivät suomeen. Silti ei ole sanottu että Suomen sivistynyt sääty kokonaan olisi muuttunut ruotsalaiseksi, että kaikki käsitys Suomen kansasta eri kansana ruotsalaisten rinnalla olisi siinä sammunut. Tämmöinen väite olisi epäilemättä väärä. Ja mitä itse suomen kieleen tulee, niin ei sekään niin peräti menettänyt sijaansa sivistyneen säädyn keskuudessa, kuin joskus on arveltu. Että niin ei ainakaan ollut laita 16-sataluvulla osoittaa osaltansa ylläolevakin esitys.

Tietoja Venäjälle viedyistä sotavangeista 1741—43.

Kirjoittanut

K. O. Lindeqvist.

Elisabeth-keisarinnan aikuinen Venäjän sota on ylipäänsä vähemmän surullisia muistoja jälkeensä jättänyt historiaamme, kuin edellisten Venäjän sotien. Mutta kaikki sodan mukana seuraavat kärsimiset, vaivat ja rasitukset olivat kyllä silloinkin kansamme kestettävät, vaikka entistä lieveämmässä muodossa. Se tulee vankien kohtelussakin esiin. Pietari suuri ei säälinyt kansaamme rahtuakaan; joukottain antoi hän kuljettaa asukkaita kaiken-ikäisiä pitkin avaraa Venäjän valtakuntaa sijoitettavaksi. Elisabethin aikana ei mielivaltaa siihen määrään käytetty; hallitus päinvastoin koettaa tehdä vankienkin tilan niin lieveäksi kuin mahdollista. Mutta paljon kovaa ne nytkin saivat kokea hallituksen tietämättä.

Ensi aikoina, jolloin ei säännöllistä sotaa käyty, kuljettivat raa'at kasakka- ja kalmukki-parvet paitsi vangiksi joutuneita sotamiehiä myöskin Savon ja Karjalan rauhallisia asukkaita muun sotasaaliin kanssa mukanaan. Lappeenrannan tappelun jälkeisenä päivänä lähetettiin saman kaupungin asukkaat tappelussa vangittujen soturien kanssa Venäjälle. Tämän jälkeen ei maan asukkaita enää vankina vietykään.

yksityisten mielivaltaisuudesta johtuneita tapauksia lukuun ottamatta, vaan saivat kaikki sotamiehetkin asettua entisille asuinpaikoilleen. Pikku vihan viimeisinä aikoina, jolloin Venäjän valta tuli ankarammaksi, vangittiin epäluulon alaisia ja sitä paitsi otettiin joukko laivamiehiä venäläisiin kaleereihin. Suurin osa viimeksimainituista kuitenkin karkasi [1]).

Venäläisen sotaväen vartioimina kuljetettiin vangit määräpaikkaansa Venäjälle. Pietariin jäi osa, samoin tavataan niitä Räävelissäkin, mutta suurin osa vietiin kauemmaksi Venäjälle. Niinpä Lappeenrannan tappelussakin vangitut, joiden luku nousi yli 1000 miehen, vietiin Moskowaan ja sen lähiseuduille. Minkälaista tuo kulku oli, saatamme saada käsityksen muutamasta kirjeestä, jotka muutamat mukana olleet upseerit kirjoittivat. Eräs upsieri Gripenhielm mainitsee kenraalimajuri Wrangelille Marrask. 18 p:ltä 1741, kirjeessä, joka on Waldaissa kirjoitettu, muun muassa, että hän 8 viikkoa oli elänyt yksinomaan kuolevien ihmisten joukossa. Kova kuume ja punatauti surmasi päivittäin 20 à 30 henkilöä; upsiereistakin oli jo useita kuollut, ja niistä 1,100 miehestä, jotka samassa seurueessa oli ollut, oli tuskin 200 enää jäljellä, ja nekin suureksi osaksi sairaina. Eikä kumma ollut että taudit veivät niin paljon uhria, koska, sanoo sama kirjoittaja, ihmiset ovat huoneisiin sullottuina kuin silakat, ja täytyy kaikkien hengittää sisäänsä sitä myrkyllistä hajua, mikä sairaista lähtee. Samaan tapaan valittaa everstiluutn. kreivi Vasaborg, joka myös oli Lappeenrannan tappelussa joutunut vangiksi, kirjeessään Marrask. 21 p:ltä, jonka hän Waldaista de Lacylle lähetti. 6 viikkoa olivat he kaikki, sanoo hän, olleet pakoitettuna olemaan samalla paikalla sairaiden tähden. 3 tai 4 upsieria, vahtisotamiehet sekä talon-

---

[1]) Ks. K. O. Lindeqvist, Pikku vihan aika Suomessa. s. 52.

pojat itse lapsineen ovat samassa huoneessa, yhteensä 10—15 henkeä, josta seurauksena on pahoinvointi, kun sellaiseen oloon ei ole tottunut. Hän pyytää sentähden de Lacyta vaikuttamaan, että upsierit pääsisivät erikseen sotamiehistä, ja että uudet vartijat olisivat vähemmän ankaria. De Lacyn huomautuksesta määrää Elisabeth Joulyk. 1 p:nä 1741 antamassaan ukaasissa, että epäjärjestystä vankien kuljettamisessa piti vältettämän; upsierit saisivat edeltäpäin lähteä Moskovaan; heitä ei saisi millään tavalla loukata; hyvä hoito ja huoneet oli heille matkalla hankittava j. n. e. [1]).

Vangit joutuivat vähitellen hajoitetuksi eri seuduille. Moskovassa sekä Colomnassa ja Serpuchowissa (kaksi kaupunkia Oka-joen varrella) näkyy suurin osa Suomalaisista olleen. Mutta niitä joutui myöskin maaseuduille. Useat pääsivät vapaina asumaan yksityisten luo, jos voivat hankkia itselleen takuita; toisia taas käytettiin yksityisten palveluksessa tai valtion töissä; tavataan sellaisiakin, joiden sanotaan koko ajan olleen vankeudessa. Hallituksen tarkoitus oli tehdä niiden olon niin hyväksi kuin mahdollista saadakseen niitä vapaaehtoisesti rupeamaan Venäjän palvelukseen. Ministerien kirjoituksessa Syysk. 15 p:ltä 1741 johtavalle senaatille sanotaan, että vankien joukossa jo löytyy joitakuita, jotka tahtovat ruveta keisarinnan palvelukseen. Sellaiset piti heti matkalla muista vangeista erotettaman ja lähteissä kullekin annettaman yksi taikkapa kaksikin ruplaa tavallisen päivärahan lisäksi, „jotta toiset, jotka sen näkevät, tulisivat houkutelluiksi myöskin ryhtymään palvelukseen“. Tuollaiset palvelukseen ruvenneet piti vietämän syrjäisemmillä seuduilla oleviin rykmentteihin, eikä suinkaan Turkin tai Puolan rajoilla oleviin sijoitettaman [2]).

---

[1]) Vaarasen kop. S. v. a:ssa.

[2]) Vaarasen kop.

Mutta vaikka Venäjän hallitus mielihyvällä olisi ottanut palvelukseensa vangitut Suomalaiset, niin ei ainakaan hallituksen puolelta mitään pakkoa näy käytetyn, vaan päinvastoin sallii se vankien palata takaisin kotimaahansa jo ennenkun sota oli loppunut. Sillä äsken mainitussa ministerien kirjoituksessa sanotaan, että Pietarin poliisimestarin kansliaan ilmoittautuneet sekä Räävelissä olevat vangit saisivat vartioiden saattamana heti palata takaisin rajan yli, varovasti kyllä piti meneteltämän ja takuita oli kultakin otettava, etteivät hengen uhalla enää sodan aikana taistelisi Venäläisiä vastaan. Joulukuun 8 p:nä 1742 tavataan taas tuollainen vapauttamiskäsky, jonka Venäjän sotakolleegi keisarinnan käskystä lähetti kenraali Keithille. Siinä sanotaan, että kaikki Ruotsalaiset Moskovassa, Colomnassa ja Serpuchovassa olevat vangit, jotka ovat ilmoittaneet olevansa Suomesta kotoisin ja tahtovansa palata kotimaahansa, haluamatta ruveta keisarinnan palvelukseen, mutta jotka olivat suostuneet tekemään uskollisuusvalan, saisi palata Suomeen. Vala heiltä piti otettaman ja sotilaitten tuli jättää miekkansa. Vankeja oli yhteensä tehdyn luettelon mukaan 170 henkeä sekä miehiä että naisia, suurin osa Savosta ja Karjalasta. Paluumatkalle käsketään heille antamaan suojelusväeksi 25 sotamiestä, jotka määrätyn matkan kuluttua vaihdettaisiin siten, että ensimmäinen joukko seuraisi Tweriin, siitä toinen Nowgorodiin, josta kolmas taas johtaisi Pietariin ja vihdoin uusi joukko taas Viipuriin. Sieltä heidät vielä saatettaisiin rajalle Lappeenrantaan. 20 hevosta sallitaan joukon käytettäväksi ja 1 $^1/_2$ kop. annetaan jokaiselle päivärahaksi. Tarkkaa vaaria ja säännöllisyyttä käsketään matkalla noudattaa [1]).

---

[1]) S. v. a:ssa, Kansliakter rörande Oeconomie mål (n:o 2143), fol. 303 seur.

Täten pääsi osa vangeista jo vainon aikana kotimaahansa. Mutta paljon oli niitä vielä Venäjälle jäänyt ja yksityiset Venäläiset saivat joitakuita tavalla tai toisella sinne myöhemminkin viekoitelluksi. Rauhan ehtojen 12 §:ssä sääetään että vangit heti sen jälkeen kun rauha oli vahvistettu, piti molemmin puolin vapaaksi laskettaman; keväällä 1743 Suomesta otetut laivamiehet olivat saman määräyksen alaisena. Mutta paljon vaikeuksia ilmaantui ja kauan aikaa kesti keskusteluja, ennenkun kaikki Venäjältä pääsivät palaamaan; ja nähtävästi sinne useita jäi ikuisiksi ajoiksi. Venäjän hallitus vaatii todistuksia siitä, etteivät vangit olleet kääntyneet kreikan uskoon; sitä ennen ei annettu passia. Uskonsa muuttaneet eivät näet saaneet palata. Tähän kohtaan huomauttaa Ruotsin lähettiläs J. Ch. Düring, että koska useat vangit heti alusta pitäin ovat joko olleet vankihuoneissa tai yleisissä töissä, eivätkä sentähden ole olleet yhteydessä Venäläisten kanssa, eivätkä tunne heidän kieltänsä, on sellaisten mahdoton hankkia todistuksia vasta mainitussa asiassa; hän ehdottaa sen vuoksi, että kaikki, joiden ei tiedetä kreikkalaisen kirkon yhteyteen menneen, pääsisivät heti kotimaahansa palaamaan. Venäjän hallitus suostui luultavasti tähän ehdotukseen.

Mutta vielä seuraavina vuosina 1744 ja 1745 vaatii Ruotsin ministeri von Borck Venäjän hallituksen apua vapauttamaan vankia, joista hänelle oli ilmoitettu. Niinpä mainitsee hän Huhtik. 18 p. 1744 antamassaan promemoriassa, että eräs kenraali majuri Stejanow oli muutaman vahtimestarin kautta viekoitellut erään Vaasan kauppiaan Swen Normanin 17-vuotiaan tyttären vastoin hänen vanhempainsa tietoa ja tahtoa lähtemään mukanansa Venäjälle, ja vaatii hän, että tuo tyttö toimitettaisiin vanhemmille takaisin. Seuraavan vuoden Helmik. 12 p:nä kirjoitetussa promemoriassa

kertoo hän, että Ilomantsista oli hänen luokseen tullut eräs lukkarin vaimo sekä nimismiehen poika, joista edellinen ilmoitti, että hänen miehensä ja 3 lastansa ja jälkimäinen taas että hänen 2 veljeänsä olivat vankeudessa, jonne kasakat sodan aikana olivat heidät vieneet; heidän kanssa sanotaan olleen muitakin ruotsalaisia vankia Valget-järven seuduilla. Heitä ei lasketa, sanotaan, kotimaahan sieltä palaamaan. Lähettiläs pyytää hallituksen ryhtymään asiaan ja kehoittamaan seudun voiwodia pitämään vankien vapauttamisesta huolta. Vielä myöhemminkin tavataan von Borckin huomautuksia samasta seikasta; hän sanoo muun muassa, että vankia on pakotettu kreikkalaisen kirkon yhteyteen sekä maaorjuuteen. Tähän suurkansleri vastaa, että kreikkalainen kirkko ei pakoittamista hyväksy, vaan ainoastaan vapaatahtoista kääntymistä, ja väittää koko syytöksen perättömäksi, monin kerroin oli maaherroja käsketty vankia vapauttamaan j. n. e. [1]).

Useat vangiksi joutuneista Suomalaisista pääsivät epäilemättä takaisin palaamaan synnyinmaahansa; mutta löytyipä varmaan niitäkin, jotka hävisivät teille tietämättömille milloinkaan enää kotimaatansa näkemättä. Tähän oli, sen mukaan kuin voimme päättää, yksityisten mielivaltaisuus eikä Venäjän hallituksen tahto vaikuttamassa.

---

[1]) Vaarasen kop.

Om biskop Erikssons Bibel-öfversättning,

af

S. G. Elmgren.

Den utmärkta Åbo-biskopen Erik Erikssons stora förtjenster om vår Finska Bibel-öfversättning, hvilka med grundliga skäl blifvit framhållna af Hr. *K. R. Melander* i Historiallinen Arkisto X. pag. 118—29, och 455—57, hafva likväl blifvit betviflade eller förnekade af mer än en forskare. Besynnerligt är också att ingen bestämd skriftlig uppgift finnes on Erikssons deltagande i det högvigtiga verket, hvarken af honom sjelf eller någon annan. Men en närmare granskning af hans tryckta arbeten, nemligen den större *Katekesen* och *Postillan*, bestyrker till fullo Hr Melanders framställning: att Eriksson slutfört hvad Agricola börjat och att 1638-års komité var blott en bibel-revisionskomité.

Den korta tid nyssnämnda komité använde på sitt grannlaga och arbetsdryga uppdrag, bevisar att intet annat än en revision af förut gjorda öfversättningar kan ha varit den ålaggd; ty på föga mer än ett eller två år, innan tryckningen begynte, kunde öfversättningen på ett ännu outbildadt språk af alla Gamla Testamentets böcker, jemte Apokryferna, äfvensom Nya Testamentets revision, omöjligen medhinnas, huru ansträngd flit ledamöterna än må hafva

användt. En genomgående omsorgsfull revision, jemte granskning af de gjorda ändringarna och slutlig renskrifning af det hela, erfordrade nog hela den tidrymd under hvilken komitén veterligen var sysselsatt. Biskop Erikssons personliga karaktär gör det också otroligt, att han i mer är 20 år skulle ha varit förnämsta ledamoten i en Bibel-komité, utan att åtminstone till större delen ha utfört dess uppdrag, hvars stora vigt han kanske klarare än någon annan insåg. Ty han hade bland alla samtida stort anseende för lärdom, isynnerhet för beläsenhet i kyrkofädernas skrifter, äfvensom för kunnighet i Grekiska språket, var dessutom mycket arbetsam och ägde en för den tiden ovanlig skriftställare-förmåga. I företalet till Postillan skrifver han „*ad-lectorem*“:

Accipe nunc nostras sincera mente labores
Namque Evangelii dogmata pura sonant.
Est stylus simplex, *opus est nec grande laboris,*
Sed tamen haud prorsus commoditate caret.

Då han så blygsamt yttrar sig om detta arbete („opus non grande laboris“), hvilket vi måste anse för ett jätteverk (2,300 pag. in 4:o), det första i sitt slag på Finska, synes deraf att han ännu i sin höga ålderdom besatt mycken arbetsförmåga och arbetslust, således ingalunda var benägen att för beqvämlighets skull undandraga sig bibelarbetet. Tvärtom betraktade han det som sin ovilkorliga skyldighet att använda sina kunskaper till församlingens gagn, ty han säger i samma företal: „ia aiatellut cuinga minä taidaisin palvella Jumalan seuracunda ia caickia Jumalisia inhimisiä, erinomaisest täsä Suomesa, minun rackalla isänmaalla, sen lahjan cansa cuin minä Jumalalda olen saanut, ettei minä näkyisi mahan caivavan sitä leiviskätä cuin minulle on uscottu“. Postillan jemte Katekesen bevisa ock till fullo att

han icke hade nedgräft sitt pund. Bland alla då lefvande Finska män var Eriksson utan tvifvel i alla afseenden bäst egnad till Finsk bibelöfversättare, så mycket mer som han äfven var biskop och derföre kunde påräkna auktoritet för sin öfversättning. Att han utan skäl länge förföljdes af konung Karl IX:s ogunst, kunde väl något fördröja, men icke förhindra hans bibelarbete, hvilket han efter allt utseende med förkärlek omfattade.

År 1614 trycktes i Stockholm Erikssons större katekes (33 ark 8:o), och att dömma af de synnerligen talrika bibelspråk, som öfversatta till Finskan i den anföras, var bibelkomiténs uppdrag redan då i det närmaste fullgjordt. Den hade då, visserligen under ogynsamma tidsförhållanden, arbetat i 12 år och kunde hafva medhunnit större delen af Gamla Testamentet, utom Psaltaren som Agricola öfversatt; men något säkert intyg derom har man icke utom citaterna i katekesen. I den nyligen utgifna akademiska afhandlingen: „Suomen kirkon tilasta Liturgisen riidan aikoina“ af *J. S. Pajula* (Hämeenlinnassa 1891) uppräknas de talrika språk ur Gamla Testamentet som förekomma i sagda katekes och dertill bör läggas citaterna ur Nya Testamentet; större delen finnes icke hos Agricola, ej heller äro de, som finnas, fullt öfverensstämmande med Agricolas öfversättning. Dessa anföranden bevisa i alla fall åtminstone att biskopen var väl bevandrad i Bibelns samtliga skrifter och ville göra deras innehåll kändt af Finska läsare, hvarföre han med lätthet skulle kunnat öfversätta hela Bibeln. Också betraktade han, enligt företalet, katekesen såsom ett slags inledning till Bibeln, ty han säger: „Sentähden Catechismus cutzutan vähä Biblia. Sillä mitä sijnä suures Biblias, Vanhas ja Udhes Testamentis, Prophetilda ja Apostoleilda on kirioitettu, ne caicki ovat lyhykäisest cootut Catechismuxen, ninquin yhten

summan. Senpälle ättä lapset ja äsken opivaiset mahtaisit sitä pikemin ja paremin sitä oppia. — — Sillä sekä Apostolit että heidän opetuslapsens ia muut sen kyllä tiesit ia ymmärsit, että lapset ja muut ensist oppivaiset eij taitanet cohta käsittä ia vastan otta sitä corkiata oppia, cuin seiso Prophetain ja Apostolitten kirioituxes, ennen cuin he olit oppinet sen saman opin päächappalet". Ungefär detsamma yttrar Terserus i sin på Svenska utgifna katekes, Åbo 1663, hvaraf synes att han kände och begagnade Erikssons Finska bok, som var skrifven ett halft sekel tidigare. Deraf att Eriksson ansåg katekesen egentligen vara ett utdrag ur och inledning till Bibeln, vill det synas som skulle han just under sin sysselsättning med bibel-öfversättningen hafva kommit till insigt af nödvändigheten, att i tryck meddela en utförligare katekes, än den Lilla Lutherska, innan sjelfva Bibeln på Finska trycktes. Han befarade kanske att mången Finsk läsare skulle draga falska slutsatser af lösryckta utsagor i Bibeln, om man ej af katekesen visste huru de enligt kyrkans lära borde förstås. Allmogen var ännu ej läskunnig, utan undervisades muntligen af presterna; liksom Luthers större katekes, var derföre äfven Erikssons beräknad att läsas företrädesvis af presterna. Ännu 50 år senare satte Terserus på sjelfva titelbladet till Katekesförklaringen orden: „thet vyrdige ministerio uthi Åboo stifft til ähra och tiänst förfärdigat". Meningen var utan tvifvel att presterna genom åberopande af talrika bibelspråk skulle bevisa den Lutherska lärans Skriftenlighet, emot de Katolska uppfattningssätt som säkerligen ännu på Erikssons tid voro gängse hos allmogen, äfvensom inplanta en riktig uppfattning af Bibelordet.

Det vore visserligen möjligt att Eriksson skulle ha haft en Svensk eller Tysk Bibel framför sig och till Finskan öfversatt endast de stycken han för tillfället behöfde, men då

hans arbete på katekes-förklaringen vid ett sådant förfarande skulle ha försvårats genom ständiga afbrott, är det föga troligt; mycket sannolikare är att han uppsköt katekes-arbetet till dess han afslutat Bibel-öfversättningen, som var honom ålagd af regeringen, och sedan ur den handskrifna Finska Bibeln hemtade de utförliga språk han för katekesen behöfde. Kanske hade han ock under sjelfva bibelarbetet utmärkt de stycken, som han sedan vid förklaringen använde. Blott 3 år sednare antyda Åbo stads presterskap att en fullständig bibel-öfversättning fanns; de anhöllo nemligen år 1617 hos konungen att Joh. Rausner måtte få uppdraget „att tryckia Biblien på thet Finska språket“, hvilket äfven bifölls. Omöjligen kunde Åbo presterna vara okunniga om huru långt Bibelkomiténs arbeten hade framskridit, då bland andra åtminstone kyrkoherden i Åbo Gregorius Martini Teit deltagit i desamma, och orimligt är att de skulle ha begärt Finska Bibelns tryckning i fall den icke förefanns i handskrift. Ekonomiskt trångmål för de svåra krigsgärdernas skull gjorde väl att ingen tryckning blef af, men att öfversättningen då redan var fullständig måste antagas som afgjordt. Citaterna i Erikssons katekes utvisa att äfven Agricolas öfversättningar blifvit i någon mån rättade eller omredigerade, antingen af Eriksson, såsom särdeles kunnig i Grekiskan, eller af någon annan komité-ledamot. De Grekiska Apokryferna öfversattes troligen af Eriksson, emedan han mycket ofta citerar J. Syraks sons bok. Man kan visserligen icke bestämdt uppgifva huru stor andel de öfriga ledamöterna hade i bibelarbetet, men då Eriksson var den utan jemförelse skickligaste bland dem, måste man antaga att han äfven utförde största delen af öfversättningen. Ingen bland de öfriga ledamöterna har åtminstone i tryck ef-

terlemnat något minnesmärke af sin flit och förmåga i detta afseende.

Ett anmärkningsvärdt bevis på biskop Erikssons sjelfständighet vid Katekesens författande, äfvensom på hans omsorg att öfverallt stöda sin förklaring på Bibliska utsagor, är det att han till besvarande upptar frågan om bilddyrkan, hvilken i Luthers båda Katekeser alldeles förbigås. Hans utlåtande är följande (pag. 36—38):

„Sijnä 2 Mosexen kirias 20 lugus seiso nein: Minä olen sinun Herras Jumalas, joca olen sinun ulgosiodhattanut Egyptin maalda, oriuden huonesta. Eij sinun pidhä pitämän muita Jumalita minun tykönän. Ey sinun pidhä tekemän sinulles yhtäken cuua, taica sen jälkin quin ylhäl taivas on, eli sen jälkin cuin on alhal maan päälle, eikä sen jälkin cuin on meresä maan alla; Elä nijtä rucoile eikä palvele.

Mixi ey näme sanat caiki ole pandu Catechismuxen?

Sillä että lapset ja yxikertainen cansa ey olis taitanut muista nijtä caikia, ja sentähden ne ovat ulgos iätetyt. Mutta ne erinomaiset sanat: „Ey sinun pidhä pitämän muita Jumalita minun tykönän“, ovat tehän ainoast pannut. Senpäälle että he sitä paremin oppisit ia muistaisit ne. Ja cuitengin ne muut sanat iotca Catechismuxest ovat ulgos jätetyt, ovat sulietut tämän ensimäisen käskyn alla.

Ongo Jumala caiki cuvat pois kieldänyt?

Ey, mutta vaivoin ne, joita inhiminen paluele. Mutta ne cuvat jotca ulconaisen caunistoxen tähden pidhetän kircoisa ja huoneisa, ne ey ole täsä kieltyt, nijn cauuain cuin ey heitä paluella. — — Mutta cosca nijtä ruetan palueleman ja rucoileman, nijn ey ole ne kärsittävet, mutta pitä pois otettaman“.

Om detta förbud mot bilderdyrkan, som den Reformerta kyrkan verkligen anser utgöra det andra budet i De-

kalogen, säger Terserus att det väl icke vore orimligt att uppställa detsamma såsom ett särskildt bud, men „vi vele dock förblifva vid then fördeelningen, som uthi våra församblingar alltijd brukelig varit“; huru försigtigt hans yttrande än var, klandrades Terserus dock skarpt för detsamma af några ortodoxa teologer. Eriksson tyckes hafva betänkt, att om Finska Bibeln snart blefve tryckt och man i 2 Moseb. 20: 4 samt 5 Moseb. 5: 8 läste: „du skall intet beläte göra dig“, skulle nödvändigt en förklaring behöfvas hvarföre ej detta förbud mot beläten blifvit upptaget bland de tio budorden; han intog derföre detta stycke i katekesen, så mycket hellre som han ogillade Kalvinisternas fientlighet mot alla bilder.

Några år efter det Katekesen utkommit från trycket, företog sig Eriksson att utarbeta en hel årgång ganska utförliga predikningar på Finska, likaledes hufvudsakligen beräknade för presterskapets behof. Då hans predikometod är analytisk och predikningarne således hufvudsakligen innehålla Bibelförklaringar, måste der förekomma en stor mängd bibelspråk, och dessa äro tagna ur nästan alla Bibelns böcker, såväl Gamla som Nya Testamentets och Apokryferna. Deras antal uppgår säkert till några hundraden och bland dem äro många någorlunda utförliga. De från Gamla Testamentet hemtade har Hr Pajula förtecknat i ofvan anförda afhandling, men citaterna från Nya Testamentet äro naturligtvis mycket talrikare. Om något tvifvel ännu skulle förefinnas angående Erikssons bibel-arbete, bör det försvinna när man genomögnar sagda *Postilla* i två digra qvartband, innehållande ungefär 280 ark, Stockholm 1621 och 1625. Ty dessa i texten strödda anföranden kunna icke vara för tillfället öfversatta från den Svenska Bibeln, emedan öfversättningen i sådant fall skulle ha blifvit varierande, ojemn

och osäker, sådan den sjelfständiga, lärda biskopen väl icke ville meddela åt Finlands prester. Dessutom säger han i Postillan, pag. I: 959: „Mutta nyt coco Pyhä Ramattu, Jumalan avun cautta, caikilla kielillä ymbäri Christicunnan on ulgostulkittu, nijn että itsecukin maacunda taida lukia ia cwlla Jumalan sana hänen kielelläns"; då Eriksson härvid icke gör något undantag för den Finska församlingen, ej heller för någon del af Bibeln, är det klart att han visste det hela Bibeln redan var öfversatt till Finskan. Detta skrefs ungefär 1618 oller 1619 — ty Postillans tryckning hade väl erfordrat ett par år och den utkom 1621 — och då man, enligt Åbo presternas inlaga till regeringen 1617, redan underhandlade om Bibelns tryckning med det första, föreställde han sig att den Finska bibelöfversättningen innan kort skulle bli allmänt tillgänglig i tryck. Man har ingen rättighet att beskylla såväl biskopen som stiftstadens prester för oriktig uppgift, ty om de ock ej uttryckligen intygade att alla Bibelns skrifter voro öfversatta, kunna deras ord likväl ej annorlunda förstås. Eriksson meddelar på några ställen i Postillan äfven kronologiska uppgifter, (t. ex. årtal för omskärelsens instiftande, lagens utgifvande på Sinai, Jerusalems förstöring) hvilka afvika från årtalen i den Svenska Bibeln; således hade han sjelfständigt granskat urkunden äfven i detta afseende. Ehuru hans årtal icke stämma öfverens med nutida beräkningar, äro de dock delvis riktigare än de som förekomma i 1642 års Finska Bibel, för hvilken 1618 års Svenska upplaga synes hafva tjenat till förebild, såväl i kronologin som i yttre anordning.

Ett exempel på att Erikssons öfversättning stundom något afviker från ordalagen såväl i Agricolas som i 1642 års text, erbjuder sig i Esaiae 58 kap. 7 v., der det heter (Post. I: 27): „Murre sinun leipäs nijlle isovaisille, ne radol-

liset vie sinun huoneses, ia ios sinä näet iongun alastoman nijn vaateta händä, ia *älä kätke sinuas sinun lihas edestä*". Agricola: „Taita nijlle isouille sinun leipäs. Ia ne radholiset vie hooneses. Ios sine iongun alastoman näet, nin vaatitze hende, Ia ele sinun lihas ylencatzo". Bibeln 1642: „Taita isoville leipäs, vie radolliset huoneses. Jos sina näet jongun alastoman, nijn vateta händä ja älä cadzo lihas ylön". Slutorden: „älä kätke sinuas sinun lihas edestä" äro enligare med den Hebreiska texten, än Agricolas: „ele sinun lihas ylencatzo"; likväl följde man år 1642, troligen af förbiseende, hellre Agricolas än Erikssons uttryck. Alla nyare Biblar ansluta sig till Postillans ordalag. Någon gång anförde Eriksson äfven urtextens ord på original-språket för att närmare förklara dess mening, t. ex. (Post. II: 553): „Graecan textis seiso se sana *efimothä*, ioca on nijn palio cuin *suitzi sw*, ionga sw on suitzella eli marhamilla kijnilukittu, ettei hän saa puhua, mutta on vaij". Deraf synes att han åtminstone emellanåt jemförde urtexten med öfversättningarne, och ej fullt litade på dessa. Öfverallt i Postillan förekomma tydliga bevis på att författaren noggrant och med mångårig flit studerat de flesta Bibliska skrifter samt var fullt förtrogen med deras innehåll, så att han vid alla lämpliga tillfällen kunde anföra ordalagen i desamma. Några böcker citeras väl icke i Postillan, men detta låter förklara sig deraf att anföranden ur dem icke behöfdes eller lämpligen kunde anbringas i predikningar.

De många Latinska gratulations-verser, som enligt tidens sed trycktes framför Postillan, innehålla några uttryck som möjligen kunna tolkas så, att Erikssons bibelarbete äfven vore ihågkommet i de smickrande loforden. Lectorn i Åbo *Ericus Alftanus* skrifver:

(Finnia) Gaude, nam quondam jacuisti tristibus umbris
Obruta, nunc fulges luce beata Dei.
Lux est illa Dei verbum, doctique ministri;
Quo dono majus, quaeso, quid esse potest?
— — Hoc monitis pastus populus monitore paternis
Edocuit verbum, dum pius ipse, Dei.
Non solum edocuit, verum committere libros
Cura fuit cultos pervigil arte typis. o. s. v.

Sigfrid Aronis Forsius säger:

Explicas Scripto vigil et fidelis
Jam senex sancti rudimenta verbi
Et via plana pariterque docta
Mystica tractas.

Ordalagen äro poetiskt sväfvande och kunna väl ock åsyfta blott bibelförklaring i predikningar, men intyga åtminstone att biskopen åtnjöt vördnad isynnerhet för det fromma nit och den oförtrutna flit han ådagalagt i tolkning af Bibelordet, vare sig genom öfversättning eller förklaring.

På alla dessa grunder sammanlagda kan man ej komma till annan slutsatts, än att en Finsk öfversättning af hela Bibeln fanns i handskrift åtminstone redan år 1617 och att biskop Eriksson utförde största delen af 1602 års bibelkomités arbeten. Men hvarföre 1638 års komité icke omtalade den af år 1602, ej heller uttryckligen nämnde biskoparne Agricola och Eriksson bland föregångarne, är svårt att förklara; de inbegripas blott i den sväfvande benämningen: „tämän maacunnan corciast oppenet ja cunnialliset miehet“, hvilkas berömvärda nit med all tacksamhet prisas. Det ser nästan ut som skulle komitén icke velat nämna Agricola och Eriksson, derföre att den dåvarande biskopen Rothovius, för sin otillräckliga kunskap i Finska språket, ej med fog kunde nämnas i bredd med sagda utmärkta föregångare. Denna

tystnad i företalet till Bibeln 1642 hade till följd, att den 40 år förut nedsatta komitén råkade i oförtjent glömska och dess främsta ledamot icke vann allt det erkännande han utan tvifvel hade rättighet till. Visserligen var denna första öfversättning i stilistiskt afseende underhaltig, men detta var helt naturligt, då Finska språket i Erikssons tid ännu föga användes i skrift — man skref nemligen helst på Latin — hvarken grammatik eller lexikon fanns och isynnerhet ortografin vacklade högst betydligt. Dialekt-olikheten vållade väl också någon oreda. Bibelns tryckning på denna oroliga tid förhindrades ej blott af Sveriges stora krig och den allmänna fattigdomen i landet, utan äfven af den småningom alltmer stadgade opinionen att en genomgående revision af den första öfversättningen vore behöflig. Erikssons hopp att snart få se hela Bibeln tryckt, gick derföre icke i fullbordan, utan det stora verket afslutades först 17 år efter hans död i „Grefvens tid“. Inemot ett sekel hade man då arbetat på detsamma och biskop Erikssons bidrag dertill kan anses ha varit nästan lika betydande som Agricolas.

Oliko Viipurin hippakunnalla oma tuomiokapituli 15 sataluvun lopussa ja seuraavan vuosisadan ensi vuosina?

Kirjoitti.
K. R. Melander.

Piispa Juusten'in kuoltua 1576 ei Juhana III asettanut Suomen hippakuntiin, jotka molemmat silloin olivat avoinna, ketään piispaksi seitsemään vuoteen, saadakseen, niinkuin selvästi huomaa, liturgiansa paremmin tunnustetuksi maassamme. Kun hän sittemmin 1583 ryhtyi piispan määräämiseen, asetti hän kumpaseen hippakuntaan yhteiseksi piispaksi Eerikki Sorolaisen, joka oli myöntyväinen hänen liturgisiin tuumiinsa. Tämä hippakuntain yhdistäminen oli vain toistaiseksi tehty, jonka muun muassa huomaa eräästä Juhana III:n kolme vuotta myöhemmin 1586 julkaisemasta kirjeestä, jossa Sorolaista nimitetään Turun piispaksi ja Viipurin hippakunnan „administratoriksi". Millä tavalla näitä saman piispan alle yhdistettyjä hippakuntia hoidettiin, siitä ei ole ollut tarkempia tietoja. Yleensä on ollut tutkijain keskuudessa se mielipide valloilla, että Sorolainen Turun tuomiokapitulin avulla hoiti koko maamme kirkollista hallintoa.

Tämän asian suhteen on kuitenkin edellisestä eriävä mielipide tullut ilmi. Löytyy nimittäin Tukholman kuninkaallisessa arkistossa kokoelmassa „Handlingar rörande Svenska

kyrkan 1560—1600, Åbo stift" eräs asiakirja 27 p:ltä elokuuta 1595, jossa Kaarle herttua suostuu antamaan vuotuista eläkettä Viipurin tuomiokapitulin jäsenille ynnä Helsingin kirkoherralle ja koulumestarille. Kirjeessä ei vain puhuta tuomiokapitulista yleensä, vaan siinä luetellaan samaten kuin samana vuonna ja päivänä Turun tuomiokapitulille ynnä Rauman ja Porin kirkkoherroille ja koulumestareille annetussa eläkekirjeessä kaikki tuomiokapituliin kuuluvat viranomaiset. [1])

Professori Leinberg, joka ensinnä on tavannut tämän tiedon Viipurin hippakunnan tuomiokapitulille annetusta eläkkeestä, arvelee, että herttuan toimet siinä suhteessa olivat yhteydessä ehdoitusten kanssa, jotka valtakunnan piispat, tuomiokapitulein muut jäsenet ynnä Upsalan yliopiston professorit tekivät eräässä Upsalassa vuoden 1595 alussa pitämässään kokouksessa valtakunnan koulu-olojen muuttamisesta. Upsalan kokouksessa vuonna 1593 lausuttujen toivomusten johdosta oli nimittäin tämä myöhempi kokous ottanut keskustellakseen, mitä muutoksia kouluissa sopisi tehdä liturgian aikana toimeen pantujen uudistusten poistamiseksi, varsinkin uusien oppikirjain hankkimiseksi, joita kävisi käyttää saman riidan aikana käytäntöön tulleiden sijasta. Kokouksessa tehdyt päätökset jätettiin sitten herttuan ja neuvoskunnan tarkastettaviksi ja näkyivät tulleen hyväksytyiksi. Opettajavoimain lisäämiseksi kouluissa ehdotti sama kokous, että kolme tuomiokapitulin jäsenistä nimittäin praepositus, poenitentiarius ja decanus opettaisivat tuomiokapituli-kaupungeissa olevissa kouluissa. Kuitenkin lisättiin, että tämä olisi tapahtuva vasta silloin, kun heille varma eläke oli suotu. Pro-

[1]) Lagus, Handlingar och uppsatser rör. Finlands kyrkohistoria, II, 129—133 s:lla. Tengström, Afhandling om presterl. tjenstgöringen i Åbo erkestift, II, 33—36 s:lla.

fessori Leinberg arvelee, että herttua julkaisemalla nämät kirjeet Turun ja Viipurin tuomiokapitulein jäsenten eläkkeistä oli täyttänyt juuri tuon viimeisen ehdon.

Kaarle herttuan Viipurin tuomiokapitulia varten antamasta kirjeestä päättää nyt herra Leinberg, että Viipurissa hippakuntain yhdistettyinä ollessa oli täydellinen tuomiokapitulo, jonka kanssa tuo yhteinen piispa Sorolainen ratkaisi tämänkin hippakunnan asiat. [1])

Tällainen asian laita tuntuu kuitenkin hieman epäkäytännölliseltä, sillä vaikeaksi lienee piispan käynyt matkustaa edestakaisin Turun ja Viipurin välillä johtaaksensa kahta eri tuomiokapitulia. Jos Viipurin tuomiokapituli olisi ollut aivan Sorolaisesta riippumaton ja toiminut yksinään praepositukseen johdolla, olisi asian helpommin voinut käsittää.

Mutta kääntykäämme nyt itse tähän usein mainittuun herttuan Viipurin tuomiokapitulia koskevaan kirjeesen. Siinä mainitsee hän alussa, että Viipurin kaupungin ja tuomiokapitulin papisto suuresti oli valittanut siitä, ett'eivät olleet saaneet, mitä hänen veljensä oli heille vuotuiseksi eläkkeeksi antanut ja vahvistanut kuninkaallisella kirjeellään. Kun nyt, lausutaan samassa kirjeessä, kuningas Sigismund viimeksi Ruotsissa kävi, ei heille, jotka niin kaukana asuivat, kuninkaan äkkipikaa tapahtuneen matkan tähden oltu voitu antaa eläkkeesen vahvistusta, joka kumminkin oli heille luvattu kuninkaan kruunauksessa ja sitä ennenkin. Että siellä Suomessa, niinkuin muualla valtakunnassa, kuninkaan lupauksen mukaan jumalanpalvelus voitaisiin pitää voimassa, oli nyt herttua kuninkaan puolesta ja hänen suostumuksestaan antanut laatia heitä varten tämän säännön. Sitten seuraa

[1]) Leinberg, „Om lärares och klassers antal i Åbo katedralskola“ aikakauskirjassa „Tidskrift utgifven af pedagogiska föreningen i Finland 1888“, 131—149 s:lla.

luettelo, mitä kullekin kapitulin jäsenelle ynnä muille kirjeessä mainituille oli tuleva nimittäin Viipurin kirkkoherralle neljä lästia viljaa, kaksi Viipurin ja kaksi Muolan pitäjästä, jousirahat ja papinkapat Viipurin pitäjästä ynnä eräs talo Albrichtsaarella kaupungin ulkopuolella; koulumestarille kolme lästiä, niistä 72 tynnyria Jääsken pitäjästä ja yhtä monta Kivennavan pitäjästä ynnä Viipurin pitäjässä oleva talo Sonensaari, praepositukselle neljä lästiä Lapveden pitäjästä, poenitentariukselle kaksi lästiä Ruokolahden pitäjästä ja dekanukselle kaksi lästiä Taipaleen pitäjästä; kaikki Ruotsin lästeissä.

Niinkuin kirjeen alussa mainitaan, piti näitten eläkkeitten olla jo ennen annettuja, ja tähän kirjeesen onkin liitetty useita aikaisempia samoja asioita koskevia kirjeitä. Kun tarkastamme niitä, niin huomaamme, että Johana III oli Viipurin kirkkoherralle Martti Vinter'ille antanut virkaanasettamiskirjeen ja eläkekirjeen 12 p:ltä heinäkuuta 1582 ja Vinterin seuraajalle Juhani Olai'lle virkaan-asettamiskirjeen 9 p:ltä elokuuta 1586 ja eläkekirjeen 24 p:ltä elokuuta 1586. Viipurin koulumestarille Christian Bartolli'lle oli sama kuningas 20 p:nä marraskuuta 1584 antanut sekä virkaan-asettamis- että eläkekirjeen. Viipurin kirkkoherralle Juhana Olai'lle oli Sigismund sittemmin antanut eläkekirjeen 4 ja virkaanasettamiskirjeen 30 p:nä heinäkuuta 1594. Muita Viipurin papistoa koskevia eläke- ja virkaan-asettamiskirjeitä ei ole tähän kirjeesen liitetty, joten lukija jää aivan tietämättömyyteen, milloin muut tuomiokapitulin jäsenet olivat saaneet eläkkeensä hallitsijalta, sillä, niinkuin tämän kirjeen alusta huomaa, piti näiden siinä mainittujen eläkkeiden olla ennen annettuja, jotka nyt vahvistettiin.

Tämä tuntuu todella hyvin omituiselta, ett'ei löydy mainittuna mitään aikaisempia eläkekirjeitä kolmelle tuomio-

kapitulin jäsenelle praepositukselle, poenitentiariukselle ja decanukselle annetusta eläkkeestä. Eikä tämä asia selviä edes verokirjain avulla, päinvastoin tulee niiden nojalla päätökseen, ett'ei näillä kolmella miehellä mitään eläkettä ollutkaan. Olen tätä tarkoitusta varten tarkastanut Viipurin läänin ja Savon verokirjoja vuosilta 1594—1602. Niissä tavataan nimittäin vain Viipurin kirkkoherran ynnä saman kaupungin koulumestarin eläke. Verokirjoissa viitataan näitten eläketten suhteen samoihin kuninkaallisiin kirjeisin, jotka ovat liitetyt Kaarle herttuan kirjeesen Viipurin tuomiokapitulin eläkkeestä. Ainoastaan pienempiä erehdyksiä vuosiluvun tai päivämäärän suhteen tapaa muutamissa niistä. Itse Kaarlo herttuan kirjeesen ei viitata. [1])

---

[1]) Että tämä kirje ainakin Viipurin tuomioikapitulin suhteen jäi vaikutusta vaille, voi johtua eräästä Kustaa Aadolfin kirjeestä, joka on 4 p:ltä marraskuuta 1614. Se sisältää vastauksen Turun piispan ynnä Turun, Rauman ja Porin papiston pyyntöön saada vahvistetuiksi ne eläkkeet, joita he vanhastaan olivat tottuneet naúttimaan. Tähän pyyntöön vastaessaan lausuu kuningas m. m. seuraavan: „Så efther de där opå icke hafwe haft nogon wiss Ordningh, uthan allenast sigh hållidt widh dett Bref, som wår salige käre Herr fader, Christligh och Höglofligh i åminnelse, dem vthi Konung Siggismundi tijdh till wijdere beskedh och stadfästelse gifwidt hafwer, hwilken seden är wordit casseret. Hwarföre är wår nådige befallningh, att i dem hwarie tildeele efther den Ordningh, som wij hafwe låtidt göre för Bisperne och Presterskapet vthi Swärige. — —“ Tässä mainittu Sigismundin aikuinen eläkekirje oli luultavasti juuri usein mainittu Kaarlo herttuan 1595 antama, josta nyt lausutaan, että se sitemmin oli peruutettu. Jos nyt Turun tuomiokapitulin jäsenien eläkkeitä sisältävä kirje, johon kuitenkin verokirjoissa usein viitataan peruutettiin, pitäisi olla selvänä, että Viipurin tuomiokaputulin jäsenten eläkkeitä sisältävä kirje, johon näiden eläkkeiden suhteen ei edes viitata verokirjoissa, hyvin pian peruutettiin. (Vaaranen, Saml. af Urkunder, IV, 343 s:lla).

Tämä seikka, että noita luvattuja eläkkeitä koko tuohon yllämainittuun aikaan ei maksettu eikä muitakaan noille kolmelle tuomiokapitulin jäsenelle annettuja eläkkeitä näe verokirjoissa, saa tutkijan suuresti epäilemään, tokko niitä ja koko Viipurin tuomiokapitulia olikaan. Vahvistusta tällaiselle mielipiteelle antaa suuressa määrin eräs kirjoitus vuodelta 1602, joka on Tukholman valtioarkistossa Oxenstjernan kokoelmaan kuuluvassa osastossa „Svenska allmogens ansökningar till rikskansleren Axel Oxenstjerna". Kirjeessä ei ole päivämäärää eikä vuosilukua, milloin se on kirjoitettu, mutta sen on allekirjoittanut Nicolaus Magni, joka oli ensin Viipurin koulun rehtorina, sitten saman kaupungin kirkkoherrana ja lopulta Viipurin hippakunnan piispana. Se on kaiketi ollut liitteenä johonkin muuhun kirjeesen. Koska tämä ennen painamaton kirje on asian selvittämiseksi hyvin tärkeä painatamme sen tähän [1]). Se kuuluu:

„Sanferdigh berättelse emillan Åbo och Wijborgz stiftz afdeelningh och Råår sosom the aff Högloflige Konungar fordom äro ordnade.

Anno 1602. När iagh kommen var heem af mijne Studijs från Tyskland, hende sigh at een Rijkzdagh hölttes i Stockholm af Stormeehtige konungh Carl den 9 (Christelich i hugkommelse), tå kom ock ifrån Vijborgh Borgmestaren Mårthen Hendersson till samma beramade Riksdagen, och hade medh sigh ett breff af S. M. Christiano Bartholdi, hvilken den tijden var Rector Scholæ Viborgensis, skrifuin till Wyrdeligh och höglärde herren Erchie Bispen M. Olaum Martini, der vti han besvärade sigh för sijn stoore swagheet och

---

[1]) Tähän kirjeesen viittaa Pajula väitöksessään, „Suomen kirkon vaiheet liturgisen riidan aikoina" (165 s:lla), kun hän puhuu tuumasta 1602 asettaa Viipuriin eri pispa.

siuckeligh legenheet, at han det swåra Scholemestare embetet ingalunda kunde förestå, och begärade ödmjuckeligen blifua förlossat. Detta ährendet androgh Erche Bispen för H. K. M:t hvilcken och bewilliade, att han skulle blifua förlossat, och skulle derefter blifua brukat för een Biskop i Wijborgh och öfuer Carelen: Och befalte H. K. M:t straxt Cammereraren Boo Werningzson, samt Secreteraren Larss Christiersson, at de skulle ransaka huru longt Wijborgzstift sigh sträcker, och huru mykit Biskopen i Wijborgh hade haft till underhåld: huilket de ock efter H. K. M:tz befalningh giorde, och när the om begge Stichternes råår ransakade, kunde de ingestedes det finna anteknat. Tå kom Bengt Söfringzsson (:hvilken på den tijden bleef bruket för Under Admiral:) in i Cantzelei Cammaren; af honom begyntte Cammereraren och Secreteraren fråga, om han någon berättelse härpå göra wiste? Swarade H. Welb:t, at han der på viste godh beskeed och berättelse gifua: Ty hanss Faderbroder Biskopen M. Paulus Juusten hade först warit Biskop i Wijborgh, och sedan blee transfererat till Åbo, och hade förbe: de Bengt Söfringzsson på den tijden warit sijn Faderbroders Biskop Pauli Juusten dreng och följgdt honom udi visteringen. Och var hanss berättelse sålunda: At ifrån Helsingfors stadh skole Wijborgz Stift begynnas och der ifrån sträckia sigh till Tavesthwss slått: Tädan Norr vth till Jämpsä, Rautalambi, Iidsalmi i Coopio Sochn. Och det öster vth logo innan then råån, skole lijda till Wiiborgz Sticht, det andra alt medh heele Österbotn skulle höra Åbo Sticht till. Denne berättelsen gjorde han, och bleef af Sekreteraren Larss Christiersson antecknat, hvilket medh sanningen iagh betyga kan. Actum loco et tempore ut supra

Nicolaus Magni Wiburgi."

Jos nyt, niinkuin professori Leinberg arvelee, koko sinä aikana, jonka Viipurin hippakunta oli Turun piispan alle kuuluva, Viipurissa oli eri tuomiokapituli, jonka kanssa tuo yhteinen piispa ratkaisi tämän hippakunnan asiat, eivät suinkaan Viipurin hippakunnan rajat 1602 olisi voineet olla tuntemattomia. Tämä myöhempi todistuskappale saattaa mielestämme selväksi, että vuonna 1595, jolloin Kaarle herttua kirjoitti tuon usein mainitun kirjeensä, oli kysymys antaa eläkkeitä uuden Viipuriin asetettavan eikä siellä jo ennistään olevan tuomiokapitulin jäsenille. Mutta kun tuomiokapitulia ei asetettukaan, jäivät noitten ennen olemattomien siihen aiottujen virkamiesten praeposituksen, poenitentiariuksen ja decanuksen virat asettamatta ja näille viran-omaisille aiotut eläkkeet maksamatta, niinkuin äsken osotimme.

Että Viipurissa lähemmäs parikymmentä vuotta myöhemmin oli eri tuomiokapituli, siihen viittaa, niinkuin professori Leinbergkin huomauttaa, eräs kohta Vaarasen kokoelmiin painetussa Nicolaus Magnin kirjeessä kanslerille 30 p:ltä tammikuuta 1613. Siinä lausuu hän, joka nähtävästi Christian Bartollin jälkeen 1603 oli tullut Viipurin koulun rehtoriksi, toimestaan tässä syntymäkaupungissaan seuraavan: „In hoc qvidem patria mea urbe, in qva non tamen decennio Scholæ præfueram, sed etiam pro virili Ecclesiasticos labores atqve Capituli Negocia in me vivente etiam piædefuncto pastore receperam.“ Tästä kohdasta tulee kyllä päätökseen, että Viipurissa oli tuomiokapituli, jossa paikkakunnan kirkkoherra oli jäsenenä, mutta ei suinkaan, niinkuin professori Leinberg arvelee, että myöskin Viipurin koulun rehtori oli tuomiokapitulin jäsen. Päinvastoin voisi helpommin tulla siihen päätökseen, että Nicolaus Magni vasta ruvettuaan hoitamaan kirkkoherran tointa sai sijan tuomiokapitulissa.[1])

---

[1]) Vaaranen, Saml. af Urkunder rör. Finlands historia, IV. 116 s:lla.

Koska jo vuodesta 1607, jolloin Viipurin koulu sai teologian lehtorin [1]) niistä jäsenistä, jotka 1618 vuoden jälkeen istuivat Viipurin uudestaan perustetussa tuomiokapitulissa oli ainakin kirkkoherra, koulun rehtori ja sen teologian lehtori ei ole mahdotonta, että 1613 oli olemassa eri tuomiokapituli, joka toimi kirkkoherran johdolla. Vuodesta 1616 alkaen, jolloin määrättiin siihen saakka kruunulle tullut tuomiokirkko-tynnyri kannettavaksi Viipurin tuomiokirkkoa varten, näkyy näitten äsken mainittujen virkamiesten lisäksi tulleen oeconomus templi eli kirkontoimitusmies. Vielä mainitaan Ruotsin valtiopäivä-asiakirjoissa, että kruunausvaltiopäivillä 1617 Viipurin kirkkoherra tuo ennen mainitsemamme Nicolaus Magni edusti Viipurin kaupunkia ja sen tuomiokapitulia, joka osotti tuomiokapitulin olemassa oloa, vaikka Viipurissa ei ollut piispaa. [2])

---

[1]) Tämä teologian lehtorin asettaminen Viipurin kouluun oli luultavasti yhteydessä 1602 syntyneen tuuman kanssa asettaa piispa Viipuriin ja erottaa sen hippakunta Turun hippakunnasta. Teologian lehtorin päätoimena oli teologian opettaminen, ja kaiketi tarkoitettiin hänen nimittämisellä, että hippakunnan pappeja tulevaisuudessa voitaisiin opettaa uuden hippakunnan pääkaupungissa. Että Viipurin koulun oppilaita ainakin 1620 luvulla vihittiin papeiksi, osottaa eräs Rothoviuksen kanslerille kirjoittama kirje 14 p:ltä heinäkuuta 1629 (Vaarasen painamatt. kokoelmat 1629 n:o 19:a).

[2]) Leinberg, Handl. rör. finska skolväsendets historia, I, 370 s:lla; Vaaranen, Saml. af Urk. V, 68 ja 105 s:lla; Riksdagsacta 1617—1632 (Ruots. valt. ark.)

1500-luvun maakirjoissa mainituista „flöteveroista“.

Kirjoitti

J. V. Ruuth.

I.

Maamme tilikirjoissa 1500 luvulta mainitaan useasti tavallisten verotilallisten ohessa n. s. „flöteveromiehiä“, „flöteveroja“ (flöteskattsmän, flöteskatter). Niitä löytyi lukuisimmin Varsinais-Suomessa, mutta myöskin joku määrä Satakunnassa ja Uudella-maalla, sekä vähän myöskin Ahvenanmaalla. Kymijoen itä-puolella on niitä muutamia Vehkalahdella, jota vastoin Viipurin tienoilla flöteverojen siasta ilmestyvät n. k. liberiverot. Pohjanmaalla samoin kuin Hämeessä ja Savossa ei niitä tavata.

Kun käymme etsimään selitystä kysymykseen mitä „flöteverot“ olivat, näemme tilikirjoista että ne eivät kaikki olleet samaa laatua. Varsinais-Suomen flöteverojen luontoa selvittää paraiten definitioni, joka Maskun pitäjän tilissä v:lta 1539 niistä annetaan ja joka kuuluu seuraavasti: „myöskin [1])

[1]) Valt. Ark. Årliga räntan af hela Åbo stift för år 1539, n:o 1; 56. Item än vthgiörs aff ssamma sokn en annan skatth effther mantaled, och then skatten giöre the vth ssom haffwa warith vnder frelsed och äre sidhan lagde vnder en sämie stadga för theris fatigdom skull, och är then skatten kallad Flöteskath, löper Flöteskat peninga — $14^1/_2$ mrc. $3^1/_2$ ort:r.

suorittaa sama pitäjä toisen veron manttaalin mukaan, ja sitä veroa suorittavat ne, jotka ovat olleet rälssin alla ja ovat sittemmin lasketut sovinto-veron alle heidän köyhyytensä tähden ja kutsutaan sitä veroa flöteveroksi". Vehmaan pitäjän tilissä selitetään samoin että „flötevero" suoritettiin koko pitäjässä rahalla manttaalin mukaan, „ja tätä veroa maksavat yksin ne, jotka ennen ovat olleet rälssin alla". [1]) Muissa Varsinais-Suomen pitäjissä, joissa sellaisia veroja löytyi, tavataan yleensä samaan suuntaan käyviä selityksiä. Satakunnan flöteveroista ei tilikirjojen selityksissä mitään mainita, mutta arvattavasti olivat ne samaa laatua kuin ennen mainitut Varsinais-Suomenkin. Näissä maakunnissa siis flöteverolliset yleensä olivat entisiä rälssimiehiä, jotka olivat uudestaan tulleet veron alle, mutta maksoivat sovintosäännön mukaan veronsa rahassa manttaalinsa mukaan.

Mutta että flöteveroilla saattoi olla toinenkin merkitys nähdään erästä Pöytyän pitäjän flöteveromaata koskevasta selityksestä, joka tavataan v. 1538 verotilissä. Se kuuluu kokonaisuudessaan näin: „Vielä tulee tästä pitäjästä vero [2]), joka kutsutaan flöteveroksi ja sen suorittavat ne, jotka ennen muinoin ovat olleet rälssimiehiä; niin on tässä pitäjässä yksi talonpoika, joka maksaa $^1/_2$ markkaa flöteverossa, ja siten suoritetaan tämä flötevero yli koko läänin että muutamilla

---

[1]) Årliga räntan af hela Åbo stift; n:o 1; 63 v; Item aff samma sokn vthgiörs flothe skath pen:r effther manttalid och then skath göre the alenest vth ssom haffua warith vndher frelssedh.

[2]) Valt. Ark. n:o 484; 2 v. En vttgåår aff thenne souckn en skatt som kallas flötheskatt och hon görs aff them, som i förtiiden hafva varitt frelsesmen. Szåå är i thenna souckn en bonde, gör vtt $^1/_2$ mc i flöte skatt och sååledes går thenne flöteskatt til öfver alt lenit att somliga bönder hafva jord, somliga eng, szom the vttgöra thenne skatt aff, som bevisses mz mantalis Registrett thet tillstädes är.

talonpojilla on maita, toisilla niittuja, joista he maksavat tämän veron, niinkuin saapuvilla oleva manttaali-rekisteri todistaa.“ Manttaalirekisteristä nähdään tämän lisäksi että tuo talonpoika, josta selityksessä puhutaan, on Martti Keipi ja että hänelle luetaan kaksi neljännes-savua Karelan moisiomaasta.[1]) Tästä käy siis selväksi, että flöteveroa myöskin suoritettiin niittumaista ja moisioista, joita talonpojat sopimuksen nojalla käyttivät. Pari muutakin esimerkkiä löytyy siihen, että Varsinais-Suomen flöteverollisten joukossa oli sellaisiakin, jotka kysymyksessä olevaa veroa suorittivat yksin määrätyistä niittumaista.[2])

Mutta tämä laji flöteveroa, joka Varsinais-Suomessa oli poikkeuksena, näkyy sitä vastoin olleen yleisenä sääntönä Uudellamaalla sekä Vehkalahdella ja Ahvenanmaalla. Kuitenkin löytyi Uudellamaalla varsinaisia flöteverotiloja, kuten Helsingin pitäjän Nakkabölen kylässä ja Tenholan pitäjän Germundbyn kylässä. Edellisessä kylässä on vuoden 1544 maakirjan mukaan (Valt. Ark. n:o 2943; 22) „en stadgaman benemd Mattz i Nackeböle, som är flöteskath, thz är gamalth frelse, hvilken utgiör orliga: penningar $1^1/_2$ mch $1^1/_2$ öre, (stadga) smör $3^1/_2$ ℔, (stadga) får 3 st:en“. Trolshofdan ja Germundbyn kylän flöteverot luetellaan taas toisinaan rälssiin kuuluviksi, josta voi päättää että nekin olivat varsinaisia

---

[1]) Valt. Ark. kokoelma: Tilläggshandlingar N:o 210; 49 v.

Karela är änges land för 1 c mrc. } Flöteskatt Skattar Mårten Keijpi $1^1/_2$ fj. Rök af f:net böle flöteskatzsumma $1^1/_2$ fj R.

[2]) Paimion flöteverojen joukossa on „Kyrönböle“, josta sanotaan että se on metsämaata, „skogsmark“; — utbysmän skatta 1 öre rök af för:et skogsmark“. Niinikään ennen mainittu nidos. Sauvon pitäjässä on flöteveromaana „Skörbecks äng“, josta sanotaan: „skattas af Skörbecks ängh $1^1/_2$ öre R.; ligger för 6 mrchr; än af några ängestycker 6 öre Rök.“ Edellä mainittu nidos; 309 v.

rälssitiloja, eikä yksin niittumaita. [Katso: Valt. Ark. n:ot 3087; 17 ja 3220; 8 v. sekä 3210; 9 v., jossa viimemainitussa paikassa e. m. Germundbyn flöteveromiehet luetellaan yhdessä tunnettujen rälssimiesten, kuten Kegran ja Suitian knaappien kanssa.]

Mutta näitä poikkeuksia lukematta, selitetään Uudenmaan pitäjissä tavattavat flöteverot yleensä tilikirjoissa „ulkomaiksi, joita talonpojilla on yli veromarkkalukunsa ja joista he suorittavat säännön mukaan flöteverorahoja". [1]) Vielä tarkemmin sanoo selitys 1543 tilikirjassa, että nuo ulkomaat olivat „luotoja, joilla verotalonpojat käyttivät karjaansa ja siitä yhteensä maksoivat vuosittain flöteverorahoja."

Samoin sanotaan Vehkalahden tileissä: „myöskin on samassa pitäjässä 5 flöteveromiestä, jotka ovat vanhaa rälssiä; he käyttävät niittumaata, joka kuuluu veron alle ja siitä mak-

---

[1]) Valt. Ark. n:o 2918; 2 v. Ingon pitäjän flöteveroista sanotaan: „item än äre 3 vtiorder i samma sockn som kallas flötejordh. som skattebönderne haffua vtöfver skattmarcktaal, therföre vtgiöre the årligen aff försc:ne 3 vtiordher, som her efter fölger: flötheskattspeninger 6 mrc 2 öre 15 pen:r". Siuntion pitäjän tilissä samoin: „item är vetandis ath ij samme sockn äre 6 vtjordher och kallas flöteskattejordh utgiör årligen effter en stadga: peningher 5 mrc 7 öre 6 pen:r". (2918; 13).

Karjan pitäjässä olevista flöteveroista vihdoin sanotaan (n:o 2918; 20) „Item än är i samma sockn vtiordher och kallas flöteskattejordh, som skattebönderne hafva öfver skatte marctaall therför vtgiöre the årligen flöteskatte peninger 7 mrc ort:r $1^1/_2$ öre", sekä 1543 vuoden tileissä [n:o 2933; 14 v.] „Item äre i försc:ne sockn 4 holmar nemplig Leppeby, Halff skäftöö, Ramsholm och Wäckesar, ther skattebönderna haffve sin boskap på och räntta årligen tillhopa flöteskatte p:nr 7 mrc $1^1/_2$ öre".

Myöskin Ingon ja Siuntion pitäjien flöteveromaista sanotaan samoissa 1543 vuoden tileissä että talonpojat käyttivät niitä laitumina (katso n:o 2933; 3 ja 11).

savat he voita, ensimmäinen 3, toinen ja kolmas kumpikin 1, neljäs ja viides kumpikin $^1/_2$ puntaa". [1])

Ahvenanmaan tileissä vihdoin kerrotaan lyhyesti, että flöteverot olivat ulkokareja, joista maksettiin rahaa ja voita. [2])

Tämän mukaan siis flöteveroilla myöskin tarkoitettiin eri maita, niittuja, luotoja, kareja, joiden käyttämisestä talonpojat, huolimatta heidän tiloistaan maksettavasta maaverosta, suorittivat eri vuotuisen sovintoveron. Sellaisina flöteverot merkitykseltään hyvin lähestyvät erästä sääntöverolajia, jota myöskin tavataan Vehkalahden pitäjässä ja jota seuraavasti tileissä selitetään: „myöskin on samassa pitäjässä sääntömiehiä, jotka vuosittain suorittavat sääntörahoja pienistä niittumaista, joita he käyttävät kuninkaan yleismaassa karjalaitumekseen; he ovat luvultaan 6, joista yksi maksaa 1 markkaa 9 killinkiä, neljä 1:en markan ja yksi ainoastaan 9 killinkiä." [3]) Usein sekoitetaankin flöteveromiehet ja nämät sääntömiehet toisiinsa, samoin kuin edellisten veroa toisinaan kutsutaankin sääntöveroksi. [4]) Ehkä olivat nuo flöteverollisten hallussa olevat maat nekin kruunun yleismaita, joita sellaisina oli luettu rälssiksi.

---

[1]) Katso: Årliga räntan af Åbo stift 1539, lehti 10, jossa Vehkalahden flöteveroista puhutaan seuraavasti: „Item äre och vdi samme sockn 5 flöteskattamen, ssom är gammaltt frelsse, hvilka haffua Engeboll in medt sigh ssom skattenn tillijder, ther aff vttgöra the smör then förste 3 pund, then andre och tridie huar 1 pund, then fierde och femte huar $^1/_2$ pund, löper stadga smör 6 ℔."

[2]) Katso: Årliga räntan af Åbo stift 1539; 153—154. Sameleds äre ther ock nåågra vttklipper, hvilka vttgöra i flöteskatt pening:r och smör, löper: flöteskatta pen:r 3 öre, flöteskattasmör 3 ℔ 5 mck.

[3]) Årliga räntan af hela Åbo stift. Valt. Ark. n:o 1; 10.

[4]) Vertaa e. m. vuosien 1543 ja 1549:n tilit n:ot 5000; 32 ja 5025; 27. Jälkimäisessä paikassa nimitetään samat henkilöt, jotka edellisessä kutsutaan flöteveromiehiksi, sääntömiehiksi.

Kuinka tämän asian lieneekin, varmaa on, että yhteistä kaikilla flöteveromiehillä oli, että he sääntöveroa vastaan omistivat maita, joita ennen oli luettu rälssiluontoisiksi; eroitusta oli kuitenkin siinä, että muutamilla oli manttaaliin pantuja tiloja, toisilla taas nautinto-oikeutta määrättyihin pitäjien ulkotai yleismaihin.

II.

Kysymykseen mitenkä nämä rälssimaat olivat veron alle joutuneet saapi helposti vastauksen vanhan rälssipalveluksen rappeutumisesta keskiajan lopulla ja uuden ajan alussa. Kun nimittäin siihen aikaan kaikki yleisen elämän suhteet niin suuresti muuttuivat, kävi usein heikommille rälssitiloille liian raskaaksi ylläpitää sitä palvelusta, jota he toisissa oloissa kerran olivat päällensä ottaneet. Erittäinkin kun Kustaa Vaasa vaati rälssipalveluksen tarkkaa suorittamista ja määräsi ratsumiehen asetettavaksi kustakin 400 markan tilasta, jonka rälssimies omisti, kävivät nämät ehdot monelle mahdottomiksikin täyttää.

Tavatonta ei siis ollut että rälssimiehet pyrkivät vapautumaan jalon palveluksensa raskaasta taakasta, vaikkapa silläkin alentavalla ehdolla että jälleen palasivat verollisten uokkaan. Väliin sopivat rälssimiehet jonkun mahtavamman kanssa siitä että tämä otti ylläpitääksensä tilasta tehtävän ratsupalveluksen ja he sen siaan suorittavat hyvitystä hänelle. Meillä on tällaiseen menettelyyn esimerkki jo keskiajan loppupuolelta. Niinpä Loimaalla Tanskila ja Orihpää keskiaikana yhdessä muodostivat saman rälssitilan. Mutta kun tila perillisten välillä oli jaettu, sopivat Tanskilan omistajat Turun piispan kanssa siitä, että hän suorittaisi heidän

puolestansa ratsupalveluksen, ja he sen siaan maksaisivat hänelle veroa [1]). Siten tuli Tanskila piispan lampuotitilaksi. Orihpäässä oleva osa tuota muinaista rälssiä sitä vastoin näkyy itse ylläpitäneen palvelustansa ja sen omistajat kutsutaan yhä rälssimiehiksi, vaikka toisinaan muistutuksella että ovat kurjia aatelismiehiä (ynkelige adelsmän [2]). Toisinaan taas

---

[1]) Katso: Verotutkimus Satakunnassa 1589, Valt. Ark kokoelma: Tilläggshandlingar n:o 243; lehti 201 ja seurr. Loimijoki socken: Thesse effther:ne landbönder haffuer bischopen ägd till förene, som nu ähre vdaff konung. Ma:tt vndt och effther latitt:

— —

Danskila. [Siinä on 4 lampuotia, joista sanotaan:] „ligger vnder saligh her Pontus arffvingar och haffuer fordom samma Danskila godz varitt frälsse, män biscopen hade för them fordom vttgiordt rusttjenst för frälsse, och the haffve sedan igen förnöjd Biscopen; sin egen man varitt". Sen jälkeen lisätään: „Item är vetterligt att alle desse Danskila landbönder haffue fordom legatt tilhopa, och ähr skiffth och kluffven vndan eth godz, sedan sama theris förfader och frällssisman hade affsompnadt och ther medh ähre the nw kåmne vnder Cronon äller hr Ponttus, doch försth varit frällssebördh och iche Cronohiemen".

[2]) Katso ennen mainittua nidosta, lehti 203. Vuoden 1589 verotutkimuksessa sanotaan Orihpään Niilo Simonpojasta: „Thetta hiemen haffer Lasse Hendrichsson kiöpt aff Nills Simonsson och ähr gammellth frällsse, sama skiffthe som Danskila, dock bodde j Oripä och hade hållit för frällsse en fååth karll, oadels giffthe varitt; thetta ståår öffuerheeten betänckia". Saman kylän Yrjö Eskilinpojasta niinikään: „ähr ock frällsse och nv ligger til ödhe (?), vtaff sama skiffthe som then andra ähr. Sades Lasse Hendersson haffver och kiöpt, förvärckat vnder Cronan."

Vuoden 1606 verotutkimuksessa taas sanotaan samoista tiloista (Tilläggshlr. N:o 243 a; 44 v.).

Frelsett: Årapä

Hanns Boije } Mattz Mattzson — 3 öre.

Anders Eskillsson ynkeligh adelsmann } noch 2 1/2 öre jord i thenna by besitter en benemnd Eskill och skall vare adelsman och ligger öde lenger tid.

rälssimiehet tekivät sopimuksensa suorastaan kruunun kanssa. Niin, esimerkiksi, Ahvenanmaalla muutamat entiset rälssimiehet v. 1556 tarjoivat Kustaa Vaasalle lahjaksi ja ikäänkuin puheen aluksi, mikä $4^1/_2$ luotia hopeaa, mikä ratsun, mikä härän, j. n. e., päästäksensä tavallisen veron alle takaisin. Toisin sanoen he olivat valmiit maksamaan päästäksensä olemasta rälssimiehiä. Tästä omituisesta tarjoomuksesta kerrotaan Jaakko Teitin n. s. valitusrekisterissä — katso: Tilläggshandlingar, nidos: Finland 1556, n:o 32, lehdet 158 ja 159 — seuraavasti:

Tesse effterscriffne haffue varit frelsses män här til dagx, män nu wele the giffwe sig vnder skatten. 26 martij anno 56.

Lasse Jopsson vdj Finneström sokn — — wil skencke K. M:t w. a. n. herre, på thz han må kunne kome vnder skatten:

sölff — $4^1/_3$ lodh

Jöran Holgersson j Östergeta i Finström s. — — — vill skencke K. M. sölff — $4^1/_2$ lodh.

Hindrich Josepsson i Österns vdi Saltvijk sokn — — vill skencke K. M. en klipper.

Oleff Hindersson i Laby vdj Saltviik sokn — — — — will skenke K. M. — 1 oxe.

Näin ollen ja kun kruunukin toiselta puolen vaati että ne rälssimiehet, jotka eivät jaksaneet rälssiehtojansa täyttää, palautettaisiin veron alle jälleen, emme saatakaan suuresti kummeksia sitä flöteverojen lukuisuutta, joka löytyi erittäinkin sellaisissa seuduissa maatamme, jotka vanhastaan olivat olleet rälssistä rikkaita.

Selvimmän esimerkin tällaisesta rälssin muuttumisesta flöteveroksi tarjoo meille Geitilän tila silloisessa Maskun pitäjässä. Tämä Geet-suvun vanha asumahovi oli yhdessä Nissilän kanssa keskiaikana muodostanut saman rälssitilan, mutta

nähtvästi 1490 paikoilla oli se jaettu kahteen osaan, joista toinen yhä pysyi mainitun suvun hallussa, mutta toinen perinnön kautta joutui Torsten Henrikinpojalle. „Sigfrid Geet antoi itsensä nyt (1500 luvun alkupuolella) kruunun veron alle, koska hän tilastaan ei jaksanut tehdä valtakunnalle sitä palvelusta, jota siihen aikaan häneltä vaadittiin hevoisella ja harniskalla“ [1]). Hänen poikansa, sittemmin tunnettu Ison Kyrön provasti, Jaakko Sigfridinpoika Geet mainitaankin v. 1540 flöteveromiehenä Geitilässä.

Mutta jos kohta tällä tavoin enimmät flöteverotilat olivatkin alkunsa saaneet vanhasta rälssimaasta, näyttää meille kuitenkin seuraava Iivar Flemingin maakirjassa löytyvä kertomus Taivassalon Vehaisten tilan joutumisesta flöteveroksi esimerkin siitäkin, että päinvastoin entistä veromaata saattoi suorastaan muuttaa tällaiseksi flötetilaksi, joka luonteeltaan kuitenkin aina oli laillansa jonkinlaista rälssiä. Kertomuksen sisältö on seuraava:

Herra Niilo Byskalle, kirkkoherra Taivassalossa, joka oli rälssisukua, antoi syytinkiä eräälle vanhalle pariskunnalle, joka omisti 4 tankoa veromaata Vehaisissa, jonka maan he antoivat hänelle, koska he olivat lapsetonta väkeä. Sen lisäksi vaihtoi Herra Niilo itselleen 4 tankoa Vehaisissa 4:stä tangosta Pikkukorvessa.

---

[1]) Katso: Tilläggshandlingar, n:o 22, Finland 1556, n:o 32, lehti 67. Siinä kerrotaan muutaman riidan johdosta, joka oli syntynyt Torsten Henrikinpojan ja kirkkoherra Jaakko Geetin välillä eräästä niitusta, myöskin yllämainitusta jaosta, jota sanotaan tapahtuneen „för 70 åår sedan“ ja lisätään: „men nu för några åår sedhan salige Sigfred Geett dödde och hade giffuit sig vnder cronones skatt effter han icke förmotte göra riket then tienist aff godzet, som thå fordredes af honom mz hest och harnesk“ j. n. e., sekä toisessa paikassa: „och ner h(er) Jacob icke förmåtte like som hans fader tilförende opholle then tienist, som Riksens nödtorffter kreffvie kunne“ j. n. e.

Näille 8:lle tangolle saavutti hän rälssiä vanhalta herra Sten Sturelta, joka silloin oli Suomessa, ja sanotaan herra Niilon samaan aikaan lahjoittaneen herra Stenin rouvalle kauniin valkoisen ratsun.

Myöhemmin, sen jälkeen kuin nämä 8 tankoa näin olivat rälssiin tulleet, oli herra Niilo syytingistä saanut uudestaan 4 tankoa Vehaisissa Björnin suvulta Raimosissa, ja saman maan sai hän sitten 15 äyrin flöteveroon, ja veroitettiin nyt viimein Filippon ja Lassi Broken veronpanossa (Ock samma jord begick han sedan i flöteskatt, till 15 öris, och skattlades nw senesten vnder Philippi och Lass Brokis skattläggning.)

Nyt kun herra Niilo oli saanut haltuunsa nämä 12 tankoa, sanotaan hänen käyneen Roomassa, että hänen lapsensa saisivat periä hänen jälkeensä, ja kun sitä ei sallittu, testamentteerasi hän ennenmainitun Vehaisten tilan P. Pärttylin prebendalle Turussa ja lepää haudattuna Taivassalon kirkossa, korkeakuorissa" [1]).

Näin kuuluu suunnilleen kertomus Vehaisten flöteverotilan alusta. Lisäksi mainitaan, että Vesteråsin recessin jälkeen vaimo Kirsti Haapaniemellä, Henrik Erlandinpoika ja Eerik Skalm lunastivat tämän tilan — näht. sekä nuo 8 tankoa rälssimaata että myöskin 4 flötemaan tankoa — kirkolta ja möivät sen Iivar Flemingille. Mutta 1536 tahtoivat Raimon perilliset myöskin lunastaa itselleen osuutensa, joka oli eri lampuodin viljelemänä. Tämä osuus oli nähtävästi

---

[1]) Katso Valtio-Arkistossa säilytettyä kopiota Iivar Flemingin maakirjasta, lehti 61. Mihenkä aikaan Niilo Byskalle oli kirkkoherrana Taivassalossa emme tarkoin tiedä. Mutta Strandbergin Herdaminne'istä saattaa päättää, että hän on siinä toimessa ollut ainakin vuosien 1480 ja 1497 väliajalla. Edellisenä vuonna oli nimittäin eräs Haquinus ja jälkimäisestä alkain Pietari Skäl Taivassalon kirkkoherrana.

juuri tuo usein mainittu flötemaa, johonka lisäksi oli tullut 2 kyynärää kylän veromaasta. Sen möi nyt Lauri Fleming Jaakko Kortinpojalle Gunnarsbyssä. Tämä mainitaankin vanhimmissa maakirjoissa flöteveromiehenä Vehaisissa 4:n tangon tilalla. [1])

Nämät esimerkit riittäköot selitykseksi, mitenkä flöteverot olivat alkunsa saaneet. Kuten näkyy, ei siis flötevero välttämättömästi edellyttänyt, että sen alainen maa ennen olisi ollut rälssiä, vaan saattoi tavallinen veromaakin, kun rälssimies tai joku muutoin rälssiin luettu henkilö sai sen haltuunsa, saavuttaa sellaisen luonteen.

Mitä vihdoin Uudellamaalla ja muualla tavattuihin flöteveroihin tulee, jotka — kuten ylempänä jo selitettiin — olivat toista laatua kuin Varsinais-Suomen, on niiden alku vaikeampi selittää. Yksin Siuntion pitäjän tilissä vuodelta 1580 on meillä niistä ilmoitus, joka antaa aihetta jonkinlaiseen, jos kohta epävarmaasen, otaksumiseen niidenkin alkuperän suhteen. Mainitussa pitäjässä oli silloin 7 tuollaista ennenmainittua talonpoikien käyttämää ulkomaata, niiden joukossa Pikkala, josta sanotaan seuraavasti: „vielä ovat talonpojat Siuntion pitäjässä Pikkalan kylässä maksaneet veroa, joka

---

[1]) Että todellakin nämä 4 tankoa, jotka Jaakko Gunnarsbyssä osti, juuri olivat tuota vanhaa flötemaata nähdään seuraavastakin. Koko Vehaisten kylässä oli 24 tankoa maata. 8 oli rälssiä, kuten ylempänä sanottiin, 4 oli flöteveromaata ja 12 veromaata. Vanhimmassa maakirjassa, jossa tietysti ei rälssimaa tule näkyviin, mainitaankin 12 tankoa veromaata ja 4 tankoa flöteveroa Jeppen hallussa. Kun sitten Lassi Broken verollepano — kuten kertomuksesta nähtiin — laski tuon Niilo Byskallen flöteveromaan tavallisen veron alle, mainitaankin 1570 vuoden maakirjassa, jossa jo ainakin Taivassalon pitäjän flöteverot osaksi luetellaan tavallisten verojen joukossa, 16 tankoa veromaata, sekä niiden joukossa, jotka sitä omistavat, eräs Jaakko Kortinpoika. (Katso: Valt. Ark. n:o 1149; 55 v.)

kutsutaan flöteveroksi, sen vuoksi että ne ovat kuljettaneet hevoisia ja väkeä Pikkalan joen ylitse". [1]) Luultavasti on tuo lause niin tulkittava, että talonpojat mainittua palvelusta vastaan olivat saaneet jotain ulkomaata käytettäväkseen halvasta sääntö-verosta, jotenka se siis sinänsä oli jonkillaista rälssiä. Kenties olivat samoin flöteveromiehet Karjan pitäjän Ramsholmalla, Väkisaarella ynnä muualla saaristossa sitoutuneet nauttimastansa edusta kruunun laivoja luotsimaan. Jos tällä tavoin tämä flöteverollisuus jonkillaisena puoli-rälssinä perustui varsinaiseen palvelukseen, oli sekin luultavasti keskiaikaista perää. Se saattoi myöskin kauemmin voimassa pysyä, kuten verokirjoista nähdäänkin, kuin Länsi-Suomen samannimiset verot, koska siitä tehtävä palvelus oli helpompaa laatua kuin varsinainen rälssipalvelus.

III.

Kuten osaksi edellisestäkin on nähty löytyi flöteverojen joukossa varsin erilaatuisia tiloja: vanhoja keskiajan aateli-

---

[1]) Valt. Ark. n:o 3391; 14. Ähnn haffue bönderne vttgiortt vtaff Siundo sochenn i Pikaleeby, som kallas flöteskattar, för thett the haffue förtt hester och folch vtöffer Peckola ånn: rennter flöteskatta penn(ingar) 5 ½ 7 öre. Mahdollista on kuitenkin, että tuo lause, joka esiintyy niin myöhäisessä tilissä, erehdyksestä olisi saanut väärän sisällön ja oikeastaan tarkoittaisi, että tuo ulkomaa ensin ilman veroa oli annettu nautittavaksi määrättyä palvelusta vastaan, mutta että sittemmin, tämän palveluksen loputtua, se yhä oli jätetty vanhojen omistajien käytettäväksi säädetystä sovintoverosta. Tämä selitys vastaisi, näet, lähemmin sitä yleistä käsitystä, joka näkyy uuden ajan alussa flöteveroista olleen, että ne ennen olivat olleet vanhaa rälssiä.

sia asumahoveja, entisiä kirkollisia tiloja, muinaisia rälssilampuoteja, kruunun yleismaita j. n. e. Tämän mukaan olivat myöskin niiden omistajat hyvin erilaatuisessa yhteiskunnallisessa asemassa.

Niinpä tavataan flöteveromiesten joukossa ensinkin muinaisten rälssimiesten jälkeläisiä.

Olemme jo puhuneet Geitilästä ja sen haltiaasta Jaakko Geetistä, joka oli vanhaa keskiaikaista aatelia ja vielä käytti sukunsa vaakunaakin. [1])

Myöskin Nousiaisten Nummen kylässä, jossa — kuten tiedetään — keskiajan viimeisellä vuosisadalla suomalainen aatelissuku Kirves asui, tavataan vanhimmissa maakirjoissa kaksi flöteverollista, Jaakko Juhonpoika ja Pietari Martinpoika. Heitä kai tarkoitetaan Jaakko Teitin valitusrekisterissä, kun sanotaan: „Kirvelässä Nousiaisten Nummella asuu kaksi talonpoikaa; mitä aatelia he ovat alkujansa, sitä ei voida enää muistaa.“ [2]) — Huomattavaa on, että 1556 asui Nummessa kaksi Hirvo-nimistä tilallista. Ehkä olivat ne vanhaa aatelista Hirvo-sukua, johonka kuului 1400 luvulla mainittu Liedon kirkkoherra Niilo Hirvo. Tämä allekirjoitti 23 p. syysk. 1444 erään tilusten vaihtokirjeen ja kutsutaan siinä „hederlig och välboren man,“ josta näkee, että suku todellakin silloin oli aatelinen. [3]) Emme kuitenkaan saata päättää olivatko nuo Hirvo-nimiset tilalliset, jotka Nummella asuivat v. 1556, juuri äsken mainittujen flöteverotilojen omistajia.

---

[1]) Katso Hist. Ark. XI osa. Sinetti-kokoelma n:o 211.

[2]) . . . och boo ther i Kirffuile 2 bönder, aff huad adell the vtkomme äre, kan man icke tencke tilbake. Katso: Tilläggshandlingar, n:o 22 Finland 1556; n:o 32, lehti 130.

[3]) Katso Arv. Handl. VI siv. 8, jossa sanotaan „hedherlighe och welborne men her niclis hirwo kirkio herre j lundh sokn lasse bærtilson oc ingwald stiwgelson aff wapn“.

Halikon Marttilassa tavataan niinikään flöteveromiehinä: Markus Kurki ja Tuomas Suksi. Edellinen on nähtävästi se Markus Matinpoika, joka omisti itselleen Kurki-nimen ja vaakunan, koska hän äitinsä puolelta polveutui mainitusta suvusta. Tämän johdosta syntyi pitkällinen riita hänen sukunsa ja Kurkien välillä, jonka vasta Hovioikeus ratkaisi, selittämällä, ettei Markus Martinpojan sukua saisi Kurkeihin sekoittaa.[1]) Tuomas Suksi oli ehkä myöskin jotain vanhaa keskiaikaista rälssisukua. Jo v:na 1477 tavataan eräs Tuomas Suksi todistajana Paimion käräjillä.

Varsin tavallista oli — kuten jo ylempänä Geitilän ja Nissilän suhteen nähtiin — että kun joku rälssitila perinnön kautta oli jaettu tai naimisen kautta joutunut aatelittomiin käsiin, uudet omistajat eivät enää tehneet siitä palvelusta, jotenka se muutettiin flöteveroksi. Niin oli e. m. Vehmaan Salmenperän laita, joka oli kuuluisan Balk-suvun vanhoja sukukartanoita. Vanhan Antti Balkin tytär Martta naitiin aatelittomalle miehelle Klemetille, jonka tyttäret taas saivat rälssittömiä miehiä. Näistä toinen Lassi Antinpoika Vanhasta-kylästä näkyy puolestansa rälssiänsä ylläpitäneen ja mainitaan rälssimiehenä 1500 luvun alussa. Mutta toisen, Antti Kortinpojan, poika Martti Antinpoika on vanhimmissa maakirjoissa flöteveromiehenä Salmenperässä.[2])

Kirkollisista tiloista, jotka olivat joutuneet flöteveron alle, on Vehaisten tila jo laillansa ollut meillä esimerkkinä. Tahdomme sen lisäksi mainita pari muutakin.

---

[1]) Katso: Anrep, Ättartaflor, suku Hästesköld.

[2]) Katso: Iivar Flemingin maakirjaa siv. 47, 56 ja seurr. V:na 1515 on Lassi Salmenperässä neljän muun rälssimiehen kanssa maasyynimiehenä ja v. 1517 istuu hän rälssimiehenä eräässä lautakunnassa, kun ratkaistiin muuan rajariita Alhontaustan ja Palkisten välillä. Martti

Piikkiön pitäjässä luetaaan Hepojoki vanhimmissa maakirjoissa flöteverojen joukkoon ja sen omistajana on eräs Martti Juhonpoika. Nähtävästi on hän sama kuin se Martti Jutas tai Judas, joka samanaikuisissa asiakirjoissa mainitaan Hepojoella. Eräässä tilissä sanotaan hänestä: „se varas Martti Jutas tunnustaa itsensä olevan pyhän Henrikin lampuoti eikä kuitenkaan ole ja on petollisesti antanut kirjoittaa itsensä voudin luetteloon.“ [1]) Kirkon lampuotiluetteloissa tavataankin hänen nimensä ainakin vuoteen 1556. Kuitenkaan hän ei oikeastaan ollut kirkon vaan piispan lampuoti ja teki hänen poikansa Eerik tilastansa ratsupalvelusta, ollen kahdella hevosella läsnä Turun linnan piirityksessä 1563. Suku Jutas näkyy olleen jotenkin varakas [2]) ja omisti tämän tilan ainakin vielä 1700 luvun alussa.

Antinpojan tytär naitiin Henrik Bertilinpojalle, joka 1580 luvulla asui Salmenperässä.

Salmenperän suku:

Antti Balkin tytär *Martta*, n. Klemetille, joka oli talonpoika.

Walpuri n. *Lassi Antinpojalle*, Vanhasta-kylästä; rälssimies, m. 1515, 1517.

Katri n. Antti Kortinpojalle Gunnarsbyssä

Lauri „kullan ostaja“, † lapsetonna.

Birgitta Olavi lampuoti Lapjoella.

Martti Antinpoika „flöteveromies“ 1540 v. Briita Paltvuoresta.

Elina ensin naitu Korpoon, sitten Taivassaloon.

Briita n. Henrik Bertilinpojalle „verotalonpoika“ Salmenperässä 1580-luvulla.

[1]) Samassa tilissä, jossa luetellaan Piikkiössä v. 1540 löytyvät kirkolliset tilukset, sanotaan että Hepojoella on prebenda-tiloja kolme: 1) Bertil, 6 tankoa, on ollut pyhän Henrikin prebenda, mutta on kirjoitettu voudin luettelossa piispan lampuotiksi, 2) Matti, 8 tankoa 2 kyynärää, on piispan tila ja on ollut piispan alla, 3) Martti Jutas, on piispan tila ja on ollut piispan alla Turussa; hänen tilansa on 6 tankoa. Katso: lamboregister etc pro 1557, Valt. Ark. n:o 58; 74—75.

[2]) Hopeaveroluetteloissa v:lta 1571 on Eerik Martinpoika Hepojoella takseerattu muun ohessa 25:sta luodista hopeata ja kaikkiansa 402 $^1/_2$ markan omaisuudesta. Valt. Ark. 1165; 24 v.

Eräs toinen esimerkki kirkollisten rälssitilojen muuttumisesta flöteveroiksi on Niilo Näbbin omistama tila Espoon pitäjässä. Siitä sanotaan: „Vielä on tässä pitäjässä eräs talonpoika, joka Helsingistä muutettiin tänne eräälle tilalle, joka muinoin kuului kirkon alle ja on $^1/_2$ veromarkkaa maata, ja siitä tekee hän vuosittain rahaa 6 äyriä 18 deningiä, ruista 8 kappaa, maltaita 8, kauroja 9 kappaa kutakin lajia, sekä voita 1 L℔ 3 $^1/_2$ naulaa. [1])

Siinä tapauksessa, että flöteveroluettelossa mainittu Varhela Uudella-kirkolla on sama kuin se Varhiala, josta puhutaan eräässä asiakirjassa v:lta 1483, näemme siitä, miten helposti kirkollisetkin tilat keskiajan lopulla saattoivat joutua maallikkojen anastettaviksi. Kirjeen sisällyksestä mainitsemme muutamilla lyhennyksillä seuraavan: „sitten kuin luostari sai Tammiston tilan ja Korvenrannan Antti Kairiselta, tuli Ragvald Varhialasta ja vaihtoi luostarin kanssa, antaen 4 tankoa ennen mainitussa Varhialassa Tammiston ja Korvenrannan edestä. Sitten ansaitsi luostari siihen rälssiä ikuiseksi ajaksi. Sen jälkeen päni luostari karjaa Varhialaan — — — — ja määräsi veron, ja Juho Varhialasta suoritti veroa 10 äyriä, sillä luostari oli saanut rälssiä kolmanteen osaan Varhialan kylää. Mutta sitten rupesi Ragvald juonittelemaan luostaria vastaan ja piti tulot ja verot luonansa. Sen vuoksi piti hänen panna 4 karpion maata noiden 4 tankojen lisäksi". Tämä sopimus tehtiin v. 1473. Mutta hän „salasi" jälleen sekä tilan ja verot että ulostehtävät muutamia vuosia. Vaikka tila tuomittiin luostarille, piti hän ja hänen lapsensa sitä hallussansa, „emmekä tiedä, valittavat munkit, minne he veroansa suorittavat,Turun linnaanko, vaiko muuanne. Meillä on rälssikirja, mutta me emme saa veroa". [2])

---

[1]) Valt. Ark. n:o 3235; 14.

[2]) Katso: Grönblad, Nya källor etc. siv. 77 seur.

Paitsi tällaisia kirkon alta joutuneita tiloja tapaamme flöteverojen joukossa myöskin toisinaan entisten rälssi-talonpoikien ja lampuotien taloja ja torppia. Niinpä Yläneen kartanosta, johon keskiaikana kuului useita tiloja jopa kyläkuntiakin Loimaalla ja Pöytyällä, näkyy eronneen kokonainen 8 talonpojan asuma kylä, jota uuden ajan alussa tavataan flöteveroluettelossa. Eräässä rälssitilojen luettelossa v:lta 1557 kerrotaan nim. seuraavasti Yläneen kartanon hajoamisesta: Seuraavat tilat ovat muinoin olleet Ylelän säteritilan alla, jolla on rälssiä. Talonpojat eivät muuta tiedä kuin että vanhastaan ovat olleet sen alla ja ovat siitä tulleet naimisten kautta: — kaksi tilaa Vainionperässä, joista toinen kuuluu rouva Annalle Åkerössä, toinen on Markus Matinpojan oma, ja ovat ne 3 nuolen matkaa Ylelästä; — samoin on siellä kahden nuolen matkan päässä kylä, jossa asuu 9 verotalonpoikaa, ja ennen muinoin siellä ei asunut kuin 4; — — — kaikki ennen mainitut tilat sekä vero- että rälssitalot ovat Ylelän maiden rajojen ja pyykkien sisällä, niinkuin talonpojat tahtovat todistaa". Epäilemättä tässä tarkoitettu kylä, jossa sanotaan asuvan 9 talonpoikaa, on Yläneen kylä, joka 1543 tavataan Loimaan pitäjän flöteveroluettelossa 8:lla asukkaalla. [1])

Uudenmaan flöteverolliset harvoin esiintyvät asiakirjoissa muulla tavoin mainittuina kuin tavallisina talonpoikina, jommoisia nähtävästi enimmät olivatkin, he kun vain tilojensa ohessa nauttivat rälssiä niituista ja saarista. Väliin jotkut heistä

---

[1]) Loimaan pitäjän Alastaron neljäskunnan tilissä sanotaan seuraavasti: „Denne efter:ne bönder hade förr flötteskatt" ja sitten luetellaan Virtsanoja (kaksi talonpoikaa), Yläneen kylä (8 talonp.) ja Heinäjoki (1 talonp.) Katso v:n 1543 maakirjaa; Valt. Ark. n:o 1924; 102 v ja 103. Eräässä lampuotirekisterissä v:lta 1557 puhutaan taas Yläneen kartanon hajoamisesta. N:o 334; 42.

kutsutaan kruunun lampuoteiksi taikka luotolaisiksi, „skärie-karlar“.[1]) Että kuitenkin heilläkin oli eri yhteiskunnallinen asemansa, näkee siitä, että kun 1561 nostettiin eräs apuvero Raaseporin läänissä, silloin nimenomaan sanotaan, että muut talonpojat maksavat 2 markkaa kultakin veromarkalta, mutta flöteveromiehet, lampuodit, rälssimiehet ja papit rekisterin mukaan.[2]) Kuitenkaan ei sitten itse verorekisterissä mainita muita flöteveromiehiä kuin Tenholan Germundbyn ja Trolshofdan sen luontoiset tilalliset, luotolaiset Karjan pitäjän Väksaarella, Strömsöllä ja Halfskiftöllä, sekä Niilo Näbb Espoossa. — Germundbyn ja Trolshofdan miehet esiintyvät toisinaan varsinaisissa rälssiluetteloissakin, josta päättäen he ehkä omistivatkin vanhoja rälssitiloja, vaikka veroselityksissä heistäkin käytetään tuota Uudenmaan flöteveroja yleensä tarkoittavaa lausepartta, että heillä muka oli nautittavana muutamia niittumaita.

Kuten ennen mainitsimme olivat luultavasti Karjan luotolaiset jonkun kruunulle tehtävän palveluksen johdosta varsinaisesta verosta vapaat, ja Niilo Näbb taas esiintyy yleensä sen ajan asiakirjoissa tavallisten rälssimiesten arvoisena.

Nähtävästi Raaseporin läänin muut flöteveromiehet, joita ei nyt kysymyksessä olevassa rekisterissä mainita, veromaidensa ulkopuolella vaan satunnaisesti omistivat pieniä niittumaitä ja saaririuttoja flöteveron ehdoilla, joten niitä siis apuveron kannossa luettiin tavallisten verotalonpoikien joukkoon. Syy minkätähden e. m. Pikkalaisia ei mainita, vaikka heidän kyllä olisi pitänyt saada siaa niiden rinnalla, jotka

---

[1]) Edellisellä nimellä Karjan Väksaaren flöteveromiehet mainitaan v:n 1540 tileissä. Jälkimäinen nimitys taas annetaan kaikille Karjan pitäjän flöteveromiehille muutamia vuosia myöhemmin; katso: Valt. Ark. 2975; 31.

[2]) Katso: Valt. Ark. n:o 3208; 32 ja seurr.

pääsivät sopimuksen mukaan suoritettavalla verolla, saattaa olla se, että luettelo, jossa tavataan ani harvoja rälssimiehiäkin, ei ole aivan tarkka. Myöhemmin läänitettiin Pikkala Flemingeille. [1])

Vehkalahden flöteveromiehet näkyvät nekin seisoneen varsin lähellä varsinaista rälssiä. Niiden joukossa tavataan henkilöitä, jotka kantavat nimet Undrank, Roland, Bonde. [2]) Väliin luetaan Undrankit suorastaan tavallisen rälssin joukkoon. [3]) Vuoden 1606 tilikirjassa sanotaan Vehkalahden flöteveroista, jotka siinä kutsutaan sääntöveroiksi: „nämä sääntötalonpojat omistavat rälssitiloja, mutta suorittavat kuitenkin sääntöveron". Nähtävästi oltiin silloin jo epäselvillä flöteveron alkuperäisestä merkityksestä näillä seuduin. Senpätähden yleensä Uudenmaan tileissä 1500 luvun loppupuolella usein flöteveroja sekoitetaan sääntöveroihin, samoin kuin tätä nimeä käytetään sellaisistakin tiloista, joilla ei ollut mitään yhteyttä varsinaisen flöteveron kanssa. [4])

Ahvenanmaan flöteveroista emme, kuten edellä mainittiin, ole mitään lähempiä tietoja saaneet, kuin että ne olivat

---

[1]) Katso: e. m. Valt. Ark. 3404; 15. Flöteskatt: Pikkala — 1 öre 6 deningar — förlänt hr Clas Fleming. Niinikään olivat muut Siuntion flöteverot, ainakin 1582, läänitetyt osaksi Klaus herralle, osaksi Klaus Aakenpojalle.

[2]) Katso: Valt. Ark. 5000; 32.

[3]) Katso: 3394: 37, jossa Tynne Vndranch suorastaan mainitaan muiden Vehkalahden rälssimiesten joukossa, v. 1580. Kuitenkin sanotaan hänestä: Ithem ähnn vthgör Tönne Wnndranch och 4 bönder med honom till hopa vthi Wechelax sochnn för thz the bruka några små Engisfellar till fäbete vthi en stadga smör 3 L℔ (3393: 17.)

[4]) Yhtenä esimerkkinä kuinka nimet „sääntövero" ja „flötevero" vaihdellen käytettiin samaa maata koskevana nimityksenä mainittakoon edellisen lisäksi vaan, että eräästä niittumaasta Lohjalla, „rouaneng", toisinaan sanotaan maksettavan sääntörahoja, toisinaan flöteverorahoja (vertaa Valt. Ark. n:o 3235; 16 ja 3400; 27 v.).

ulkokareja, joista sen niminen vero suoritettiin. Keiden hallussa ne olivat ei mainita. Huomattavaa on tässä, että Ahvenanmaalla maksettiin erityinen vero, „knapakorn," jonka suorittivat 35 knaappia, „jotka olivat vanhaa rälssiä". Nämä näkyvät siis vastanneen Varsinais-Suomen flöteveromiehiä. Nimitys flötevero Ahvenanmaalla luultavasti tarkoitti, samoin kuin enimmäkseen Uudellamaalla, ainoastaan ulkokareilla olevien karjalaitumien käyttämisestä maksettavaa sääntöveroa, joka suoritettiin rahassa ja voissa. [1])

Kuten edellisessä olemme nähneet, löytyi siis varsin monta eri lajia flöteverotiloja, aatelisia säteritiloja, rälssin alaisia talonpoikaistaloja, sääntöveroa vastaan käytettyjä ulkotiluksia j. n. e. Mahdotonta on kuitenkin enään määrätä mitkä noista lukuisista ja usein hyvin pienistä tiloista kuuluivat kuhunkin eri luokkaan, niin tärkeä kuin sellainen tieto meille olisikin. Jos e. m. voisimme saada selville mitkä flöteverotiloista ennen olivat olleet säteritiloja, saattaisimme ehkä niiden omistajain joukossa tavata jälkeläisiä ennen tuntemattomille keskiaikaisille rälssi-suvuille. Sukunimiä kyllä harvoin esiintyy, mutta toisinaan tavataan niitä kuitenkin. Olemme jo puhuneet Vehkalahden flöteverollisten nimistä. Rymättylän Ruotsalassa Henrik Tavast, Paimion Herasniemellä Eskil Krus, Halikon Marttilassa Markus Kurki ja Tuomas Suksi, jotka nähtävästi kaikki olivat rälssisukua, mainitaan flöteveromiehinä. Näiden nimien rinnalla tavataan vielä toisiakin, enimmäkseen suomalaisia, kuten Aroi, Keipi, Heikonen, Untoinen j. n. e. Mahdollista lienee, että niidenkin joukossa saattaisi olla joku, jota saisi asettaa historiallisesti tunnettu-

---

[1]) Årliga räntan af Åbo stift 1539 n:o 1; 154; Item på Ååland äre 35 knapar och gamalth frelsse hvilka årliga vttgöra i skatt korn hvar 2 spen, löper knapa korn — $8^1/_2$ pund 2 spen.

jen Karpalaisten, Inkoisten, Rankoisten ja muiden keskiaikaisten rälssinimien rinnalle.

IV.

Mitä vihdoin aikaan tulee, joilloin nämät flöteverot ovat alkunsa saaneet, on sen tarkka määrääminen, nykyisten lähteitten avulla, mahdotoin. Luulisin kuitenkin niiden olevan keskiaikaista perää. Siihen päätökseen johtaa ainakin ennen mainittu kertomus Niilo Byskallen hankkimasta flöteverooikeudesta Vehaisten tilaan. Kun hän, joka kuoli ennen reformationia, ilman muuta sai tilansa tämmöisen veron alle, voi siitä päättää, että flöteverolaitos siihen aikaan ei mahtanut olla mitään uutta. Keskiajalta emme tosin tiedä mitään muuta esimerkkiä niistä mainittavan. Mutta koskei meillä ole mitään maakirjaa siltä ajalta säilyssä — ja maakirjoissahan tällaisista veroista uudessakin ajassa miltei yksinomaan puhutaan — emme tästä seikasta saata päättää, ettei niitä jo silloin olisi löytynyt.

Kysymys taas, milloinka flöteverot lakkautettiin, on helpompi ratkaista. Varmaa on, että ne aikaisemmin katoovat Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa, kuin Uudellamaalla, jonka maakirjoissa ne mainitaan aina vuoteen 1623:een asti. Ennen mainitusta kertomuksesta Vehaisten tilasta näkee, että Lasse Broken veronpano laski tämän tilan jälleen tavallisen veron alle, mutta vuotta, jolloin tämä tärkeä veronpano tapahtui, ei tuossa kertomuksessa mainita. Epäilemätöntä on kuitenkin, että Lasse Broken veronpano on sama kuin tuo tunnettu v:n 1540 uusi veronpano, ja että juuri sen kautta flöteverot lakkautettiin.

Tätä arvelua vastaan näkyy kyllä sotivan se seikka, että Varsinais-Suomessa noita veroja vielä mainitaan, paitsi

1540 vuoden maakirjassa, myöhemmissäkin maakirjoissa; nimittäin, mitä Pohjois-Suomeen tulee, ainakin Vehmaan kihlakunnan maakirjoissa vuoteen 1570, sekä Halikon ja Piikkiön kihlakuntien maakirjoissa vuoteen 1584 asti. [1]) Mutta tämä ristiriitaisuus tietojen suhteen on helposti selitettävä. Sillä jos lähemmin tarkastetaan ne maakirjat, joissa Varsinais-Suomen flöteveroja mainitaan, nähdään helposti että ne kaikki ovat kopioita samasta alkuperäisestä maakirjasta. Sen näkee ainakin selvästi Halikon ja Piikkiön kihlakuntien maakirjoista, joissa talonpoikien nimetkin ovat ihan muuttumatta samallaisina aina v:een 1584, vaikka tietysti 44:n vuoden kuluessa muutoksia tilojen omistussuhteissa oli tapahtunut, joiden olisi pitänyt tulla maakirjoissakin näkyviin [2]) Vasta v. 1586 tavataan näitä kihlakuntia varten ensimmäinen uusi maakirja uusilla nimillä ja siinä myöskin kaikki flöteverot ovat verotilojen joukossa. [3])

---

[1]) Katso: Valt. Ark. n:o 1149 ja 1431. Maskun ja Mynämäen kihlakuntien maakirjat näiltä ajoilta puuttuvat. Ensimmäiset Varsinais-Suomen maakirjat, joissa flöteveroja ei ensinkään mainita ovat Vehmaan, Mynämänen ja Maskun kihlakuntien v:lta 1572 (Valt. Ark. n:o 1210) sekä Halikon ja Piikkiön kihlakuntien v:lta 1586 (Valt. Ark. n:o 1461).

[2]) Vertaa e. m. Piikkiön flöteveromiesten nimet vuonna 1540 ja 1584 (Tilläggshandl:r n:o 210; lehti 298 ja 299 sekä n:o 1431; 103). Ne ovat molemmissa paikoissa ihan samat, ja kuitenkin tiedetään varmasti, että ainakin Martti Juhonpoika Hepojoella oli kuollut jo noin vuoden 1560 paikoilla.

[3]) Poikkeuksena löytyy kyllä v:lta 1556 eri yksityinen maakirja Paraisten pitäjästä, mutta koska siinä pitäjässä ei lyötynyt flöteveroja, siitä ei kysymyksen ratkaisemiseksi voi olla mitään apua. Paitsi sitä sen jälkeen Paraisten pitäjän maakirja jälleen on, yleisessä maakirjassa, kuten muiden pitäjien vanhaan tapaan laadittu. Vehmaan kihl:n maakirjassa v:lta 1567 on kyllä talonomistajien nimet osaksi toiset kuin 1540:en maakirjassa, mutta koska muuten koko järjestys on molemmissa maakirjoissa sama, on nähtävästi edellisen suhteen käytetty vanhaa

Edellisestä päättäen, saatta siis 1540:n vuoden Varsinais-Suomen maakirja, joka nähtävästi perustuu vanhempiin oloihin, olla laadittuna juuri Lassi Brokin veronpanoa varten. Tätä arvelua vahvistaa myöskin eräs „ote Lassi Broken maakirjasta“, joka tavataan tuossa 1580 luvulla tehdyssä Iivar Flemingin maakirjassa. Jos nim. tätä otetta vertaa vastaavaan paikkaan v:n 1540 maakirjassa, nähdään selvästi, että se on kopio jälkimäisestä.[1]) Siinä tapauksessa taas, että Lassi Broken maakirja todellakin on sama kuin 1540:n vuoden maakirja, niin on meillä siis tässä todistus flöteverojen lakkauttamisen ajasta.[1]) Että flöteveroja ainakaan ei Sata-

---

mallia, vaikka uusia nimiä onkin pantu vanhojen siaan, siellä missä muutoksia omistussuhteissa väliajalla oli tapahtunut. Vasta 1572 on maakirja selvästi toisin järjestetty.

[1]) Iivar Flemingin maakirja sivu 94:

„Aff Lass Brokiss skattbok“
Lemettela 24 stenger, 15 ℔ stongen, såes på stongen
2 spen, skattes aff stongen 2 öres, ligger
för 345 ℔

ff monss iönson haffuer ³/₄ rök, epter 12 stenger
ff Her Iffuer jo öres rök, epter 5 stenger
ff Simon marcusson haffuer j fj. Rök epter 4 stenger
vtbyesmen haffua ¹/₂ fj:r rök epter 2 stenger
Thz är j rök och 14 öris

1540 vuoden maakirja siv. 22

Lemettylä är xxiiii stenger, stongen geilr xv mc, skattas
af stongen ij ör, Sås på stongen ii span ligger
för iiicxlv mc.

ff mogns Jonsson haff:r iii fj Rök epter xii stenger
ff Her Ifuer haff:r x öres Rök epter v stenger
ff Simon marcusson haff:r i fj Rök epter iiii stenger
vtbysmen haff:a j fj Rök epter ii stenger
Suma i Rök ij fj:r ii öre

kunnassa enää 1540 luvulla löytynyt, näkee siitäkin että sen maakunnan maakirjoissa jo siihen aikaan niistä sanotaan: „nämä suorittivat *ennen* flöteveroa.“ [1]) Tämä sana „ennen“ viittaa vastustamattomasti siihen, ettei flöteveroja silloin enää tässä maakunnassa löytynyt, vaikka maakirjoissa niitä vanhan tavan mukaan vielä jonkun aikaa eri päällekirjoituksella mainittiin. [2])

Jos vielä jotain epäilystä löytyisi siitä, että nämä verot todellakin lakkautettiin v. 1540, on meillä lisäksi eräs todistus tarjona, joka näkyy antavan arvelulleni täyttä tukea. Omituista nim. on, että yksin vuoden 1539 verokirjassa tavataan flöteverot eri verolaatuna mainittuna ja yksin siinä löytyvät nuo ylempänä mainitut definitionit. Seuraavan v:n verokirjassa ei enää niitä ensinkään mainita, eikä liion myöhemmin, vaan sen sijaan uusia veroja, joita ei taas löydy

---

Jos näitä kohtia toisiinsa vertaa, näkee helposti ettei niissä, joista toinen on kirjoitettu 1540 ja toinen 1580 luvulla, ole muuta eroitusta, kuin mitä eri aikojen kirjoitustapa ja kirjoittajan yhdessä paikassa muuttama sanojen järjestys sekä loppusummassa selvyyden vuoksi tekemä reduktioni on vaikuttanut.

[1]) Katso e. m. vuoden 1543 tilit; Valt. Ark. 1924; 130 v.

[2]) Uutta verollepanoa Satakunnassa puuhattiin jo 1539. Katso J. J. Tengström. Några blad ur Finlands häfder för k. Gustaf I:s regeringstid. Suomi 1853; 246—347. Mutta se näkyy kestäneen vielä 1541 ja herättäneen rahvaassa tyytymättömyyttä, joka paikka paikoin puhkesi julkiseen vastarintaan. Katso äsken mainittua kirjoitusta sekä Valt. Ark. 1924; 3, jossa sanotaan: „Item är och här vetande atth vtij Nedre heredh J Loimijoki sochn bleff anno 43 3 bönder hvar there sach till 40 ℔ fför ginseijelsen emott w. K. n. hre Kon:ge Ma:tts breff såm lydde om then nije skattlegningen öffuer hela Cwmo Gårdz leen hollas skulle Anno etc. 1541.

Lasse Broke oli rälssimies ja omisti Saaren kartanon Ulvilan pitäjässä. Mainitaan 1537 rälssiluettelossa, oli Kokemäen kartanon läänin vouti, ja näkyy kuolleen ennen vuotta 1553.

1539:n kirjassa. Tästä näkee selvästi, että flöteverojen suhteen juuri v:n 1540 kuluessa oli Varsinais-Suomessa tapahtunut se veropano, jossa nämä verot laskettiin tavallisen veron alle. V:n 1539 verokirja samoin kuin 1540 vuoden maakirjakin perustuivat siis vanhempiin oloihin, jotka juuri silloin muutettiin. Mutta kun jo vuodesta 1540 alkaen tehtiin uusi verokirja (skattbok), pysyivät sitä vastoin maakirjassa (jordebok) vanhat rubriikit voimassa, vaikka kohta kaikki tilat nyt olivatkin verotiloja. Että juuri vuosi 1540 on se jolloin uusi veronpano tapahtui Varsinais-Suomessa nähdään vuoden 1543 maakirjasta, jonka päällekirjoitus on: „Thenne är Mantals och jordhe Booken aff hela Åbo slotz lenn Anno 1543; Beskriffuin socken ifrån socken epter then nya skatleggningen ssom höltz Anno 1540“ (Valt. Ark. 494).

Tässä sopinee vielä edellisen valaisemiseksi huomauttaa eräästä omituisuudesta sen ajan maakirjoissa. Niissä mainitaan, nimittäin, paitsi verotiloja ja nyt kysymyksessä olevia flöteverotiloja, vielä sen lisäksi joukko rälssitiloja, vaikka tietysti sellaiset eivät oikeastaan maakirjaan kuuluneet. Tätä seikkaa ei voine muulla tavoin selittää, kuin että nämät rälssitilat, nekin, jo oli pantu veron alle samassa Lasse Broken veronpanossa kuin flötetilatkin. Niinpä ne myöskin 1586:n vuoden maakirjassa tavataankin flötetilojen ohessa suorastaan tavallisten verotilojen joukossa. Siis — samalla kertaa kuin flötetilatkin laskettiin veron alle myöskin joukko vanhoja rälssitiloja, joista luultavasti ei enää palvelusta tehty. Ja koska näitä rälssitiloja silloin ei enää tehty flöteveroiksi eri sääntöverolla, joka olisi ollut luonnollisinta, jos vanhaa tapaa olisi noudatettu, vaan suorastaan muutettiin verotiloiksi, näkee siitäkin, että flöteverojen aika todellisuudessa jo oli loppunut 1540:n paikoilla, vaikka niitä ennen mainitusta syystä vielä tavataan myöhemmissäkin maakirjoissa.

Mainitusta päättäen sekä siitäkin nähden ettei viimemainittujen rälssitilojen omistajia tavata sen ajan rälssiluetteloissa, vaikka näitä lyötyy tarkkojakin — on siis Kustaa Vaasan hallituksen aikana, ja juuri Lassi Broken kautta, tapahtunut se suuri reduktioni länsi osassa maatamme, jossa hävisivät sekä nuo sääntöveroa maksavat flöteverotilat että niiden ohessa joukko rälssitiloja.

Uudellamaalla taas, kuten jo sanoimme, flöteverot sitä vastoin pysyivät aina vuoteen 1623 asti.[1]) Jopa näkyvät ne ajoittain lisääntyneenkin. Kuitenkin on mahdotonta eroittaa perustuiko tämä lisäys siihen, että todellakin olisi uusia tiloja laskettu flöteveron alle, vaan onko se ainoastaan siten selitettävä, että kaikenlaisia sääntöveroja erehdyksestä kirjoitettiin tuon yhteisen rubriikin alle, jonka alkuperäisestä merkityksestä sen ajan tilintekiöillä jo näkyy olleen jotenkin hämärä käsitys. Vehkalahdella „flötevero“ nimen siaan jo hyvin aikasin 1500 luvulla tulee nimi „sääntövero“.[2]) Ahvenanmaalla niitä ei mainita kuin 1539 verokirjassa.

V.

Lopuksi on tässä vielä mainittava flöteverotiloista nostetun sääntöveron määrät. Ne luetellaan verokirjoissa yleensä pitäjittäin ja olivat v. 1539 Varsinais-Suomen eri pitäjistä

---

[1]) V. 1623 tavataan flöteveroja viimeisen kerran Raaseporin läänin tileissä mainittuina (Valt. Ark. n:o 3624). Seuraavan vuoden maakirja on jo uudenaikaisempaa laatua. (Valt. Ark. n:o 3628).

[2]) Jo vuonna 1549 Vehkalahdella samat verot kutsutaan sääntöveroiksi, jotka e. m. 1544 maakirjassa mainitaan flöteveroina. (Vertaa Valt. Ark. n:ot 5002; 38 ja 5025; 25—29.) Senjälkeen viimemainittu nimitys katoaa.

seuraavat: Maskun pitäjästä 14 $^1/_2$ markkaa 3$^1/_2$ aurtuata, Lemun 3 markkaa, Mynämäen 3 markkaa 3 äyriä 1 aurtuata, Nousiaisten 20 äyriä 7 aurtuata, Pöytyän $^1/_2$ markkaa, Rymättylän 5 $^1/_2$ markkaa, Vehmaan (Suomen oik.) 9 markkaa 3 äyriä, Taivassalon 12 markkaa, Vehmaan (Ruotsin oik.) 4 markkaa 3 äyriä 6 peninkiä, Uudenkirkon 19 äyriä, Marttilan $^1/_2$ markkaa, Paimion 11 $^1/_2$ markkaa 2 äyriä, Halikon 2 markkaa 2 äyriä, Perniön 1 markkaa 1 aurtuata, Kemiön 21 $^1/_2$ markkaa $^1/_2$ äyriä, Nummen 1 markkaa, Piikkiön 5 $^1/_2$ markkaa 3 äyriä, sekä Sauvon 7 $^1/_2$ markkaa.

Uudenmaan flöteverot taas maksoivat seuraavat määrät: Ingon 6 markkaa 2 äyriä 15 peninkiä, Siuntion 5 markkaa 7 äyriä 6 peninkiä, Karjan 7 markkaa 1 $^1/_2$ äyriä. [1])

Vehkalahden flötevero suoritettiin voissa ja teki 6 L℔:ää; Ahvenanmaan taas sekä rahassa että voissa, tehden 3 äyriä ja 3 leiviskää 5 naulaa voita. Satakunnasta tulleen flöteveron määrästä eivät sen ajan verokirjat ilmaise.

Seuraavissa tauluissa luetellaan 1500-luvun maakirjoissa tavattavat flöteverot, mikäli niistä on voitu selkoa saada.

---

[1]) Niilo Näbbin ja Nackebölen Matin verot nähdään tauluissa.

Varsinais-Suomi.

Pitäjä.	Kylä. (Nimet muuttamatta)	Tilallisten nimet.	Tankoluku. Tanko.	Tankoluku. Kyynärä.	Savu.
Maskun p.	Karfuiais	Juho Maununpoika	6		1/4
	Hirfvois	Tuomas Eskilinpoika	3		1/4
	Getilä	Jaakko Sigfridinpoika	6		1/2
	Nissilä	Ulkokyläl. Jaakko	6		1/4
	Kawkois	Klemetti Pietarinpoika	6		1/4
	Ajaijsenpä	Pietari Simunpoika	3		1/4
	Willilä	Ulkokyläl. Rasmus	—	7	1/8
	Pakais	Jaakko Maununpoika	7		14 äyrin
		Henrik Niilonpoika	2 1/2		5 äyrin
		Lassi Arvidinpoika	2 1/2		5 äyrin
	Langila	Peder Henrikinpoika	6 1/2		1/4 2 aurt.
		Klemetti Pentinpoika	5 1/2		7 äyr. 1 aurt.
	Kyllynvaha	Jaakko Mikonpoika	6		3/8
		Markus Markunpoika	6		3/8
Mynämäen p.	Kaulakoij	Markus Pentinpoika	4		5 äyrin
	Wackis	Henrik Mikonpoika	3		6 äyrin
		Lassi Pietarinpoika	3		6 äyrin
	Manoijs	Sigfrid Henrikinpoika	ei tankoon pantua		1/4
	Kuneijs	Tuomas Markunpoika	ei tankoon pantua		1/4 2 aurt.
	Tammisto	Matti Mikonpoika	6		7 äyrin
	Keyeis	Erkki Antinpoika	6		7 äyrin
	Kumirona	Olavi Pietarinpoika	6		1/8
		Tuomas Matinpoika	6		1/8
Nousiaisten p.	Nummis	Jaakko Juhonpoika	—	5 1/4	7 1/2 äyr. 9 den
		Pietari Martinpoika	—	5 1/4	7 1/2 äyr. 9 den
Pöytyän p.	Karela	Martti Keipi	—		3/8
Rymättylän p.	Rodzala	Henrik Tavast	12		1/2
	Södhijla	Sigfrid Olavinpoika	12		1/2
	Heijnes	Mikko Klemetinpoika	8		1
	Rödhilä	Eskil Niilonpoika	6 1/2		3/4, 3 äyrin
Wehmaan p.	Ylickälä	Matti Vinsentiusenpoika	5 1/2		7 äyr 1 aurt.

Pitäjä.	Kylä. (Nimet muuttamatta)	Tilallisten nimet.	Tankoluku. Tanko.	Tankoluku. Kyynäri.	Savu.
Wehmaan p.	Ylickälä	Mikko	$5^1/_2$		7 äyr. 1 aurt
	Vinckelä	Klemetti Juhonpoika	$1^1/_2$	$1^1/_2$	$9^1/_2$ äyrin
	Reijnilä	Matti Pietarinpoika	10		15 äyrin
	Ukkilaks	Lassi Eskilinpoika	$2^1/_2$		6 äyrin
	Kelo	Sigfrid	10		$^1/_2$ 2 aurt.
	Alhontaka	Jaakko Eerikinpoika	$9^1/_2$	1	$14^1/_2$ äyrin
		Pietari Grelsinpoika	5		$7^1/_2$ äyrin
		Ulkokyläläinen	$4^1/_2$		7 äyrin
	Ingiranda	Paavali Eskilinpoika	6		9 äyrin
		Henrik Eskilinpoika	6		9 äyrin
Taivassalon p.	Koiffuelax	Martti Niilonpoika	$3^1/_2$		$10^1/_2$ äyrin
		Ulkokyläläiset	$4^1/_2$	1	14 äyrin
	Elmeness	Ulkokyläläiset	1	$3^1/_2$	2 äyr. 1 aurt
	Käreäsari	Jaakko Olavinpoika	12		$^1/_2$
		Olavi Heikinpoika	12		$^1/_2$
	Salmitto	Ulkokyläläiset	8		$^5/_8$
	Ström	Margreta leski	5	2	$^1/_2$
	Lemmitto	Lassi Björninpoika	4		$^3/_8$
		Jaakko Antinpoika	4		$^3/_8$
		Ulkokyläläinen	1		3 äyrin
	Wehax	Jaakko Kortinpoika	4		$^1/_2$
Vehmaa, Puotilan lääni	Kymakallio	Eskil Jaakonpoika	8		$^3/_8$
	Salmenperä	Martti Antinpoika	12		$9^1/_2$ äyrin
	Wartsar	Matti Mikonpoika	4		10 äyrin
		Olavi Pietarinpoika	4		10 äyrin
	Kaijamais	Niilo Juhonpoika	8		11 äyr. 1 aurt
		Markus Juhonpoika	8		11 äyr. 1 aurt
		Ulkokyläläiset	8		11 äyr. 1 aurt
Uudenkirkon p.	Varhela	Eerik Juhonpoika	$4^1/_2$ pannia maata		9 äyrin
		Antti Pietarinpoika	$5^1/_2$ pannia		11 äyrin
Marttilan p.	Rekoijs	Martti Pietarinpoika	12		$^1/_4$
Paimion p.	Kincka	Sigfrid Olavinpoika	6		$^1/_8$
	Herasnemi	Juho Heikoinen	6		$^3/_8$
		Eerik Krus	6		$^3/_8$
	Vrhattupä	Tuomas Simonpoika	12		$^1/_2$
	Haghkaböle	Juho Aroij	12		$^3/_8$
	Sililä	Tuomas Ravattulan	6		$^5/_8$

Pitäjä.	Kylä. (Nimet muuttamatta)	Tilallisten nimet.	Tankoluku. Tanko.	Tankoluku. Kyynärä.	Savu.
Paimion p.	Saris	Tuomas Juhonpoika	12		$^3/_8$
	Kyrönböle (metsämaa)	Ulkokyläläiset			1 äyrin
	Vartzala	Eskil Mikonpoika	8		$^5/_8$ 4 aurt.
		Ulkokyläläiset	5		$^3/_8$ 4 aurt.
	Meldoijla	Pietari Antinpoika	4		$^1/_4$ 8 aurt.
		Antti Matinpoika	$4^1/_2$		$^3/_8$
	Kopila	Juho Markunpoika	12		$^3/_8$
	Fwdila	Pentti Markunpoika	6		7 äyrin
		Ulkokyläläinen	6		7 äyrin
Halikon p.	Marthila	Markus Kurki	6		$^1/_4$
		Tuomas Suksi	6		$^1/_4$
	Maiala	Simuna Hannunpoika	5		11 äyr. 2 aurt.
	Kihoijs	Katri Leski	$6^1/_2$		13 äyrin
Perniön p.	Kuhmis	Tuomas Sigfridinpoika	$1^1/_2$	1	3 äyr. 1 aurt.
		Klemetti Sigfridinpoika	$1^1/_2$	1	3 äyr. 1 aurt.
	Leijböl	Ulkokyläläinen	3	2	5 äyrin
	Helgå	Jaakko Olavinpoika	4		$8^1/_2$ äyrin
Kemiön p.	Kijla	Antti Olavinpoika	$2^1/_2$		10 äyrin
		Eerik Juhonpoika	$1^1/_2$		6 äyrin
		Ulkokyläläiset	$4^1/_2$		$^1/_2$ 2 äyr.
	Biscopsöö		8		
	Vänox		8		
	Nordanå	Ulkokyläläinen Pietari Kullaassa	1		$^1/_8$
	Nifvelax	Antti Pietarinpoika	3		$12^1/_2$ ä 6 den.
		Olavi Maununpoika	—	10	7 äyr. 1 den.
	Torsböle	Juho Pietarinpoika	3	1	$^1/_4$ 11 den.
	Boosböle	Tidman Juhonpoika	6		$^3/_8$
	Degerdal	Ulkokyläläinen Pietari Antinpoika	1		$3^1/_2$ äyrin
	Helgeboda	Lassi Antinpoika	$2^1/_2$		15 äyrin
		Henrik Olavinpoika	3		18 äyrin
		Ulkokyläläiset	$3^1/_2$		21 äyrin
	Wretha	Ulkokyläläiset Eerik Juhonp. ja Jesper	2		7 äyrin
Kaarinan p.	Kurala	Jaakko Laurinpoika	3		$^1/_4$ 3 ä. 4 den.
Piikkiön p.	Teppala	Herra Pietari	6		$^3/_8$
	Ylttis	Paavali Tuomaanpoika	8		$^1/_2$

Pitäjä.	Kylä. (Nimet muuttamatta)	Tilallisten nimet	Tankoluku. Tanko.	Tankoluku. Kyynärä.	Savu.
Piikkiön p.	Katakankare	Eerik Matinpoika	6		$^3/_8$
	Hadvala	Juho Eerikinpoika	2	$1^1/_2$	9 äyrin
	Aijriala	Niilo Henrikinpoika	6		$^3/_8$
	Hepoijoki	Martti Juhonpoika	8		$^3/_8$ 1 äyrin
	Saffvala	Ulkokyläläinen	—	4	2 äyrin
Sauvon p.	Kuppeholm	Matti Maununpoika	8		$^1/_2$
	Keltorböle	Bertil Heminginpoika	6		$^1/_4$
		Martti Matinpoika	6		$^1/_4$
	Kyrckeby	Olavi Kavalt	5		$12^1/_2$ äyrin
		Skörbeckin niittu			$1^1/_2$ äyrin
	Märicke	Matti Pietarinpoika	$4^1/_2$		9 äyrin
		Henrik Laurinpoika	$2^1/_2$		5 äyrin
		Olavi Niilonpoika	3		6 äyrin
		Lassi Sigfridinpoika	2		$^1/_8$

Satakunta.

Pitäjä.	Kylä.	Tilallisten nimet.	Koukkuja ja savuja.
Pirkkalan p.	(Matela?)	Simo Matelan	$^3/_8$
		Eskil ibm.	$^3/_8$
Huittisten p.		Lauri Vndoj	$^3/_8$
		Niilo Long	$^1/_3$
		Knuutti Long	$^1/_3$
		Martti Henrikinpoika	$^7/_{24}$
Loimaan p.	Virtsanoja	Mikko Virdzoja	$^1/_3$
		Pietari ibm.	$^1/_3$
	Yläneen kylä [1543]	Mikko	$^5/_{12}$
		Henrik	$^1/_3$
		Sigfrid	$^1/_6$
		Mikko	$^1/_3$

Pitäjä.	Kylä.	Tilallisten nimet.	Koukkuja ja savuja.
Loimaan p.	Yläneen kylä	Henrik	$^1/_6$
		Sigfred	$^1/_3$
		Henrik	$^1/_3$
		Eerik	$^1/_6$
	Heinäjoki [1543]	Jaakko	$^1/_4$
Kokemäen p.	(Tulkkila ?)	Juho Tulcki	$^1/_2$
		Matts ibm.	$^{11}/_{24}$
	(Kiettare ?)	Ursula Kiettaren	$^3/_4$

Ahvenanmaa.

[Ahvenan flöteverot, joita ei erikseen nimitetä, tavataan 1537 ja 1538 verokirjojen mukaan seuraavissa pitäjissä. Niitä ei enää mainita 1543.]

Sundin pitäjä.

Innan Deletin etelä saaristossa on yksi flötevero, josta maksetaan voita 5 ℔:aa.

Ekkerön pitäjä.

„*Öster teckia*“ verokunnassa on yksi flötevero, josta maksetaan 8 aurtuata; sekä toinen, josta suoritetaan 3 L℔ voita.

Hammarlandin pitäjä.

„*Posta*“ verokunnassa on eräs 1 aurtuan flötevero.

Uusmaa.

[Flöteverot luetellaan tässä vanhimpien maakirjojen mukaan. Myöhemmin tavattuja flöteveroja mainitaan sulkumerkkien sisällä.]

Karjan pitäjä.

v. 1541 [2924; 31 v.]

Leppeby, *Halfskiftit*, *Ramsholm*, *Wexar* tekivät yhteensä flöteveroa 7 markkaa $1^1/_2$ äyriä. [Strömsö, Dystabacka, Skattin, Espeng; mainitaan e. m. 1558. Vero niistä teki 5 markkaa 6 äyriä 14 peninkiä.]

Ingon pitäjä.

v. 1541 [2924; 59 v.]

Godasböle, *Grönholma*, *Kaliekulla*, *Brendzby*, tekivät yhteensä 6 markkaa 2 äyriä 15 peninkiä.

Siuntion pitäjä.

v. 1541 [2924; 132 v.]

Harsby, *Gunsby*, *Bleseby*, *Nesby*, *Brendengh*, *Pikkala*, yhteensä 5 mrk. 7 äyriä 6 peninkiä. [Mosbackan niittu, Övisby, joista flötevero näkyy tehneen 17 äyriä 12 deninkiä, mainitaan v. 1543; Kolla, $7^1/_2$ äyriä, 1582.]

Pohjan ja Karjalohjan pitäjät.

v. 1555 [3033; 22]

[Jussar, Hästö, Budsö, Danskeböle, Lachues, Antskog, Smedsvik, Tvengholm; viisi ensimäistä mainitaan jo 1555, kaikki paitsi Lachues 1580; 3391; 42. Maksavat yhteensä 2 markkaa 5 äyriä sekä 1 tynnyri ja 1 nelikko kalaa.]

Tenholan pitäjä.

v. 1555 [3235; 14]

[Trolshofda, Degergården, Malarby, Stoxböle, Girmundby, Gesterby, Gunnarsö, mainitaan e. m. 1555, jolloin yhteensä maksoivat flöteveroa 8 markkaa, 1 äyriä, 12 deninkiä, sääntöveroa 8 markkaa.] V. 1551 on *Germundbyssä* kaksi verollista: Olavi Arvidinpoika ja Hannu Joninpoika, jotka kumpi-

kin maksavat 2 markkaa flöteveroa, samoin *Trolshofdassa* Pietari Joninpoika ja Lauri Jaakonpoika, kumpikin 2 markan flöteverolla.

Espoon pitäjä.

v. 1563 [3235; 14 v.]

Niilo Näbb 6 äyriä 18 deninkiä, rukiita ja maltaita 8 kappaa kumpaakin, kauroja 9 kappaa, voita 1 L℔ 3½ ℔.

Helsingin pitäjä.

1539 [1; 23]

Matti Nackebölessä maksaa rahoja 1 markkaa 12 aurt., voita 3 L℔ 10 ℔, lampaita 3. [Vuonna 1547 ja 48 mainitaan flötemaata: Brändössä, Oggelbyssä, Skomarbölessä, Fastebölessä, Korpsbyssä, Hanabölessä, Bertebyssä, Otebyssä. Veromäärää ei mainita.]

Lohjan pitäjä.

v. 1581 [3400; 27]

[Rovanniittu, josta maksetaan 4 äyriä.]

Vehkalahti.

v. 1543.

Jaakko Undrank	maksoi	1 L℔	voita.	
Niilo Roland	„	1 L℔	„	
Erik Sigfridinpoika	„	1 L℔	„	
Henrik Bonde	„	3 L℔	„	kahdesta tilasta.

Pohjan p:ssä mainitaan myöskin flöteveroina toisinaan: Smedsvik, Danskå, Tverminne, Hermansö, Somarö, Ondzö (3209 ja 3437).

Yhteydessä flöteverojen kanssa luetellaan tässä myöskin ne 1540 vuoden Varsinais-Suomen maakirjassa tavattavat rälssitilat, jotka Lasse Broken veronpanossa pantiin tavallisen veron alle:

Pitäjä.	Kylä. (Nimet muuttamatta)	Tilallisten nimet.	Tankoluku. Tanko.	Tankoluku. Kyyn.	Savu.
Masku	Härmälä	Juho Maununpoika	12		1/2
	Killais	Ulkokyl. Henrik Hannunpoika	4		6 äyrin
	Danskila	Henrik Hannunpoika	3		5 äyrin
Mynämäki	Orkovackis	Pentti Olavinpoika	Ei lankoon pantua.		1/4
	Uglu	Anna, leski			1/4
		Henrik Hannunpoika			1/4
	Lille Uglu	Ulkokyl. Henrik			1/8
	Tyrola	Klemetti Laurinpoika			1/4
	Tursanperä	Antti	2 1/2	1	1/4
	Hietamäki	Juho Laurinpoika	8		10 äyrin
Nousiainen	Moijais	Klemetti Laurinpoika	6		1/4
	Nummis	Pietari Antinpoika		9 1/2	14 äyr. 6 den.
Maarian p.	Kaisternemi	Pietari Bernhardinpoika	12		1/2
Wehmaa	Kirckeby	Leski Ingeborg	3 1/2	1	7 äyr. 1 aurt.
	Vijais	Antti „Haureisissa“		7	1 äyr. 4 den
Taivassalo	Lemmitto	Jaakko Juhonpoika	3		9 äyrin
Wehmaa (ruotsal.)	Mariajärvi	Juho Henrikinpoika	6		1/4
Marttila	Horis	Eerik Henrikinpoika	6		6 äyrin
		Matti	6		6 äyrin
	Euffra	Eskil Maununpoika	3		6 äyrin
		Ulkokyläläinen	1 1/2	1	3 äyrin 1 aurt.
Paimio	Kivinenä	Herra Tuomas	3		6 äyrin
Haliko	Kijhis	Leski Kaarina, ulkokyl.	7 1/2		15 äyrin
	Veijtackala	Eerik Pietarinpoika	6		1/4
	Kickala	Eskil Tuomaanpoika	5	2	10 äyr. 2 aurt,
		Tuomas Pietarinpoika	—	4	4 aurt.
	Hijdisby	Pertteli Hannunpoika	6		1/4
Perniö	Kuhmis	Henrik Laurinpoika	3	2	6 äyr. 2 aurt.
	Mäkisauru	Matti Östeninpoika	2 1/2	1 1/2	5 1/2 äyrin
		Eerik Laurinpoika	5		10 äyrin
	Arpala	Ulkokyl. Pietari	—	6 1/2	1/8 s. ja 1 aurt.
	Påhoioby	Knut Kelkka	—	7	1/8 ja 2 aurt.

Pitäjä.	Kylä. (Nimet muuttamatta)	Tilallisten nimet.	Tankoluku. Tanko.	Tankoluku. Kyyn.	Savu.
Perniö	Leijböle	Tuomas Juhonpoika	4	2	$6^1/_2$ äyr.
	Kolsöö	Eerik Pietarinpoika	6		$^3/_8$
	Helgoo	Jaakko Olavinpoika	4		$8^1/_2$ äyr.
Kemiö	Kijla	Klemetti Laurinpoika	3	$^1/_2$	$^3/_8$ 1 aurt.
		Eerik Friis	—	$9^1/_2$	6 äyr. 1 aurt.
		Ulkokyläläiset	—	5	3 äyr. 1 aurt.
	Sjölax	Olavi Säck	$2^1/_2$	1	$^1/_2$ S. $2^1/_2$ äyr. 4 den.
		Henrik Juhonpoika	—	$8^1/_2$	$9^1/_2$ äyr. 10 den.
	Torsböle	Ulkokyläläiset	$2^1/_2$	1	7 äyr 11 den.
	Makyla	Leski Kaarina	$7^1/_2$		$^1/_2$ savu $1^1/_2$ äyr.
	Maijniemi	Matti Antinpoika	6		$^3/_8$
	Skeggeböle	Eerik Antinpoika	3	$^1/_2$	$11^1/_2$ äyrin
	Berga	Pietari Olavinpoika	6		$^3/_8$ 6 den.
	Ekenäs	Eerik Jaakonpoika	$3^1/_2$	$^1/_2$	$^1/_2$ savu 3 den.
	Österkärre	Pietari Maununpoika	$3^1/_2$		$10^1/_2$ äyr.
	Engelsby	Ulkokyläläinen	—	8	6 äyrin
Lieto	Vijcka	Markus Henrikinpoika	6		$^3/_8$
		Henrik Pietarinpoika	6		$^3/_8$
		Olavi Pietarinpoika	6		$^3/_8$
		Olavi Tavast	6		$^3/_8$
	Hyvättylä	Henrik Niilonpoika	6		$^3/_8$ sen lisäksi 1 aurt. savu yli koko kylän
Kaarinan p.	Makastadt	Yrjö Knuutinpoika	12		$^5/_8$ savu 1 äyr.
Piikkiö	Saffvala	Jaakko Laurinpoika	7	2	22 äyrin
	Kirnula	Grels Bertilinpoika	12		14 äyrin
Sauvo	Hermälä	Antti Ragvaldinpoika	12		$^1/_2$ savu 2 äyr.
	Toppio	Leski Magdalena	$5^1/_2$		$12^1/_2$ äyrin
Nauvo	Gränes	Eerik Mikonpoika	$3^1/_2$		$^1/_2$, $6^1/_2$äyr. 6 den.
		Maunu Olavinpoika	$4^1/_2$		$^3/_4$, 5 äyr. 6 den
	Druckinsby	Maunu Olavinpoika (ulkokyl.)	2		$^1/_4$
Parainen	Mickelsholm	Ulkokyläläiset	4	1	$^5/_8$, $^1/_2$ äyr. 1 aurt.
	Lemelax	Ulkokyläläinen	—	2	3 äyrin

Nicolaus Andreæ Rehn ja hänen toimensa lappalaisten sivistyttämiseksi.

Kirjoittanut

K. R. Melander.

Olemme eräässä edellisessä kirjoituksessa, joka koskee Lyksälän Lappalaiskoulun perustamista, maininneet, että jo ennenkuin tämä koulu syntyi, oli ollut jonkunmoinen alku lappalaiskouluun. Me tarkoitamme Piitimen kirkkoherran Nicolaus Andreæ Rehn'in toimia tällä alalla. Hän oli nimittäin ottanut opettaakseen kotonaan kuutta lappalaispoikaa. [1])

Sama Nicolaus Andreæ näkyy olleen varsin perehtynyt lapin kieleen ja harras seurakunnan paimen lappalaisten keskuudessa. Eräässä tammikuun 17 p:nä 1614 kuninkaalle kirjoittamassaan kirjeessä tekee hän selkoa toimistaan näillä aloilla. Puheen-alainen kirje on oikeastaan kuninkaalle jätetty valitus sen johdosta, että toinen pappi Piitimen pitäjästä Lauri Olai [2]) oli riistänyt (undangångit) häneltä, joka oli kivuloinen mies, Piitimen Lapin ja 18 talonpoikaa itse Piitimen pitäjästä. Nicolaus Andreæ väittää Lauri Olai'a aivan kykenemättö-

---

[1]) Historiallinen Arkisto, X osa, 107—109 s:lla.

[2]) Tätä Lauri Olai'a ei mainita Biberg'in „Hernösands stifts Historia och Herdaminne“ eikä myöskään Tunaeuksen Herdaminne'ssa, joka on liitteenä Hülphersin teokseen „Samlingar till en beskrifning öfver Norrland“.

mäksi tällaiseen sielunpaimenen toimeen, koska hän ei osannut eikä Nicolauksen arvelun mukaan pystyisi oppimaan lapinkieltä. Lauri Olai'n sanoo hän toimittavankin virkaansa lappalaisten keskuudessa ruotsin kielellä niillä kahdella saarnamatkalla vuodessa, jotka hän Lappiin tekee. Edellisellä, joka tehtiin joulun aikaan, näkyi hän tämän kirjeen mukaan viipyneen kuukauden ja toisella matkallaan, jolle hän lähti Maarian päivänä, viikkokauden. Yhtä kauvan väittää Nicolaus Andreæ viipyneensä matkoillaan Lapissa ja silloin saarnanneensa joka aamu lappalaisten omalla kielellä, jonka hän vieläkin lupaa tehdä, jos Piitimen Lappi ja nuo 18 sen emäseurakunnan talonpoikaa jätettäisiin hänelle takaisin. Vielä huomauttaa hän siitä, joka varsin luonnolliselta tuntuukin, että lappalaiset olivat sangen tyytymättömät tähän tapahtuneesen sielunpaimenen muutokseen.

Tässä kirjeessä ei Nicolaus Andreæ puhu yksin-omaisesti käytännöllisestä papintoimestaan. Hän mainitsee luetellessaan ansionsa kirjalliset toimensa, jotka näyttävät olleen sangen tärkeätä laatua. Hän lupaa nimittäin hallitukselle lopullisesti valmistaa (göra färdig) lapinkielisen käsikirjan, pikku katkismuksen ynnä muutamia tärkeimpiä (besynnerliga) evankelioista, jotka käännettyinä heidän omalle kielelleen parhaiten voisivat olla lappalaisille evangeliumin valistukseksi ja opiksi.[1]) Hän lausuu vielä, että hänellä on niistä isänsä

---

[1]) Vuonna 1648 julkaisi Tornion kirkkoherra Tornaeus Manualensa eli käsikirjan, joka sisälsi seuraavat latinankielisillä nimillä nimitetyt osat: 1 Psalmi Davidis. 2 Salamonis proverbia. 3 Liber Sapientiae. 4 Syracides. 5 Catechismus Lutheri. 6 Rituale Ecclesiae. 7 Evangelia et Epistolae. 8 Historia Passionis Christi. 9 Desolatio Hierosolimorum. 10 Cantiones et Psalmi Rythmice. Niinkuin näemme, tavataan tässä kirjassa käännettyinä muun muassa katkismus ja evangeliot, samat joiden kääntämistä Nicolaus Andreæ oli puuhannut.

jälkeenjättämiä alkutöitä (min faders monumenta[1]) ja olisi jo aikoja sitten tämän työn suorittanut, joll'ei hän olisi ollut siitä estetty. [2])

Ennen on kyllä tunnettua, että hän oli lapinkielelle kääntänyt lappalaisen aapisen, toimittanut samankielisen laulu- eli messukirjan (Rituale Ecclesiae) ja lopuksi ryhtynyt kääntämään Lutherin katekismusta, joka näistä hänen omista tiedon-annoistaan päättäen oli pikku katkismus.

Tällä Rehn'in pyynnöllä näkyy olleen tarkoitettu menestys, sillä vuonna 1619 julkaisemansa laulu- eli messukirjan alkulauseessa kiittää hän siitä, että hän uudelleen

---

Oliko Tornaeuksella ollut jotain apua työssään Nicolaus Andreæn alottamista käännöksistä ja käsikirjasta, sitä ei tunneta. Kertomuksessaan Tornion ja Kemin Lapista mainitsee hän manuale'staan vain sen, että se oli käännetty suuren ruotsalaisen manualen mukaan. (Johannis J. Tornaei beskrifning öfver Torneå o. Kemi lappmarker, alkulause ynnä 31 siv.)

[1]) Tämä isä oli nähtävästi Piitimen maalaisseurakunnan rovasti Andreas Nicolai, joka samassa oli sielunpaimenena tähän seurakuntaan kuuluvassa Piitimen Lapissa. Hän oli kaiketi niinkuin poika hyvin perehtynyt lapinkieleen ja lappalaisten sivistystä harrastava, koska oli ryhtynyt yllämainittuihin kirjallisiin toimiin. Muutamat arvelevat hänen syntyneen Offerdalissa Jemtlannissa. Eräässä vanhassa muistiinpanossa nimitetään hän taas „Andreas Pitensis praepos", josta toiset ovat päättäneet, että hän, joko oli Piitimessä syntynyt ja siellä sukulaistensa luona kasvatettu tai sitten pitkästä virka-ajastaan Piitimen seurakunnassa ottanut nimekseen „Pitensis". Koska hän oli niin perehtynyt lapin kieleen, pitäisimme luultavampana, että hän oli Piitimessä syntynyt. (Biberg, Hernösands stifts historia o. herdaminne, III, 161 ja 162 s:lla). Se oli kaiketi tämä Andreas Nicolai, joka erään Östen Niilonpojan kanssa vuonna 1590 hallituksen käskystä oli kyselemässä Pohjanmaan vanhaa rajaa Venäjää vastaan (Historiallinen Arkisto, XI, 446 s:lla).

[2]) Acta Ecclesiaistica. Hernösandsstift 2 Norrbotten (Ruots. valt. ark.)

oli asetettu virkaansa.[1]) Se ei juuri voi tarkoittaa muuta kuin tätä, että Piitimen Lappi ja nuo 18 talonpoikaa Piitimen pitäjästä olivat jälleen yhdistetyt hänen seurakuntaansa.

Mitä tuohon lappalaispoikain opetukseen tulee, on meillä siitä varsin vähän tietoja. Näitä kuutta nuorukaista, jotka Rehn'in piti ottaa luokseen asuntoon, elättää ja vaatettaa heidän oppiajallaan, oli hän luvannut opettaa lukemaan paitse heidän omaa äidinkieltään myöskin latinaa ja ruotsia.[2])

Tuon 1619 ilmestyneen Nicolaus Andreæn messukirjan alkulauseesta huomaa, että tämä lappalaiskoulu kirjan ilmestyessä oli käymässä ja siis jo sitä ennen perustettu. Muita tietoja Nicolaus Andreæn toimesta näiden kuuden lappalaispojan opettajana emme ole tavanneet. Vuonna 1628 toukokuussa näkyy hän kuolleen ja jättäneen sekä lappalaispoikien opetuksen että kirjalliset toimensa kesken. Sen huomaa eräästä kamarineuvosten Norrlannin käskynhaltijalle Juhana Maununpoika Ulfsparrelle helmikuun 8 p:nä 1629 lähettämästä kirjeestä, jossa vaaditaan selvitystä siitä, millä kannalla lappalaispoikain opetus oli ja miten Nicolaus Andreæn

---

[1]) Kirjoituksessamme „Tietoja Lyksälän lappalaiskoulun perustamisesta" olemme lausuneet luultavaksi, että tuo suspensioni eli väliaikainen virasta erottaminen, jonka ruotsalainen tutkija Hülphers arvelee kohdanneen Nicolaus Andreæ, tarkoitti hänen oloaan Oulun kirkkoherrana. Hän oli nimittäin tässä toimessa vuosina 1606—1610 ja tuli sen jälkeen jälleen Piitimeen, jossa hän siitä alkaen oli kirkkoherrana. Mutta itse teossa eivät hänen sanansa, että hän oli uudestaan asetettu virkaansa (restituerad) voine tarkoittaa tätäkään, koska hän ennen lähtöään Ouluun oli Piitimen kappalaisena, mutta palatessaan Oulusta ei tullut tähän vaan kirkkoherran virkaan; paremmalla syyllä voi selittää hänen tarkoittaneen palauttamistaan sielunpaimenen virkaan Piitimen Lapissa. (Hülphers, Saml. till en beskrifn. om Norrland, 5:te Saml. om Vesterbotten. 1 Kort utdrag ur Tunaei herdaminne, 21 s:lla)

[2]) Vaaranen, Samling af Urkunder, V, 247 s:lla.

teosten, katkismuksen ynnä muiden painattaminen oli edistynyt. Näitä asioita koskeva kohta kiirjeessä kuuluu näin: „Och medhan gudh hafwer honom in maijo hädhan kallat, och wij befinne att allenest tre Lappepåiker skole der stadde vara, och hwadh frucht eller nytto kan på dem anwändt wara, ähr oss owitterligit Såwäl som om sjelfwa trycket. Dij wille wår K. B. ransaka och oss weta låtha, hvar de andre tre ähre blefne, såsom och huru de andre underwijste ähre, och icke deste mindre samma kyrckiotijonde (nimittäin 1615 herra Niilolle määrätty kymmenyksen säästö Piitimen pitäjästä) till Cronones nytto antagha och disponera, undantagandes fyretijo tynner, som till de tre behåldne Lappesönners studia och oppehälle nödigt finnes, till H. K. M:ts widhere och nådige förklaring, hvaremot capellan skall förplichtet ware, siin trogne flijt medh dem gjöra, på dedh H. K. M:ts nådhighe willie och intent må winna sin fortgång“ — — Nicolaus Andreæn kirjallisista tuotteista ei tullut painetuksi muuta kuin hänen 1618 julkaisemansa aapiskirja ja tuo 1619 ilmestynyt messukirja. Koulu näkyy jo noin 9 kuukautta hänen kuolemansa jälkeen olleen hajalla, koska silloin oli alkuperäisestä oppilasluvusta vain puolet eli kolme jäljellä. [1])

Niinkuin yllä olevasta kirjeestä näkee, oli alussa tarkoituksena, että Piitimen kappalainen, joka näihin aikoihin oli eräs Juhana Hossius niminen mies, jatkaisi näiden lappalaispoikain opettamista. Heidän opetukseen ja ylläpitämiseen oli käytettävä neljäkymmentä tynnyriä niistä kymmenyksistä, joita Nicolaus Andreæ oli kantanut. Mutta ei täyttä

---

[1]) Biberg, Hernösands stifts historia och herdaminne, III osa, 161 ja 165 s:lla; Hülphers, Samlingar till en beskrifning öfver Norrland. Femte saml. om Vesterbotten. 1 bandet. Kort utdrag ur Tunaei Herdaminne, 21 s:lla; Kamarin registratuura 1629, kirje $^{8}/_{2}$ 1629; Schefferi Laponia, 71 s:lla.

viittä kuukautta myöhemmin saaduista tiedoista huomaa, että yllämainitun kirjeen määräyksistä ei oltu välitetty. Noista kolmesta kadonneesta lappalaispojasta ei näy mitään tietoja saatu ja kolme jäljelle jäänyttä näkyy kadottaneen heille annetun eläkkeen. Sen huomaamme eräästä neuvoston kirjeestä Norrlannin käskynhaltialle Juhana Maununpoika Ulfsparrelle, joka on 3 p:ltä heinäkuuta 1629. Siinä he kertovat, miten Hossius, joka sillä välin Nicolaus Andreæn jälkeen oli tullut Piitimen kirkkoherraksi,[1]) oli valittanut, että vastoin kuninkaan tietoa ja tahtoa tämä lappalaispoikain eläke oli lakkautettu. Käskynhaltia sai toimekseen selvittää asia. Se näkyykin selvinneen niin, että lappalaispojat saivat pitää eläkkeensä, jota ne sitten nauttivat vuoteen 1632 asti ollen kirkkoherra Hossiuksen opetettavina ja hänen holhouksensa alaisina.[2]) Silloin tuli nimittäin kuninkaan määräys, että puheenalaiset kolme lappalaispoikaa olivat muutettavat lappalaiskouluun. Kaiketi alkoi tämä koulu silloin vaikutuksensa.[3])

Kun Niurenius teki ehdotuksensa lappalaiskuolun perustamisesta, lausui hän, että hänellä oli luonaan yksi lappalainen, joka voisi ruveta opettajaksi kouluun; jos toinen opettaja tarvittaisiin, voisi niitten joukossa, joita opetettiin Piitimessä, siis joku noista kolmesta, olla tällaiseen toimeen kelvollinen.

---

[1]) Biberg'in toimittamassa Hernösands stifts historia och herdaminne (III, 162 s:lla) sanotaan, että Hossius 1636 Piitimen kappalaisesta tuli sen kirkkoherraksi, mutta tästä huomaamme, että hän ainakin 1629 oli seurakunnan kirkkoherrana.

[2]) Nämät kymmenykset Piitimen pitäjästä aiottiin ensin Pohjanmaalle Kronobyhyn perustettavaan spitaaliin, mutta niitten sijaan määrättiin kuitenkin kymmenykset, kruunun kymmenykset, Kokkolasta (Kamarin registratuura 1632, kirjeet $^{10}/_{3}$ ja $^{11}/_{8}$ 1632)

[3]) Kamarin registratuura 1629 kirje $^{3}/_{7}$; sama registr. 1632, kirjeet $^{10}/_{3}$ ja $^{26}/_{3}$; Historiallinen arkisto X osa, 114 ja 115 s:lla.

Tuliko joku näistä pojista lappalaiskoulun opettajaksi, siitä meillä ei ole tarkempia tietoja. Vuonna 1632 tuli Norrlannin käskynhaltijan hankkia Lyksälän lappalaiskouluun kaksi lappalaista, jotka olivat ennen tutkineet Upsalassa, mutta silloin oleskelivat Piitimessä. Heidän tuli lähteä sinne, huolimatta siitä tahtoivatko he vai ei, ja toimekseen saivat he opettaa lappalaiskoulussa ja kääntää kirjoja lapin kielelle. Näillä nuorukaisilla ei suinkaan tarkoitettu Piitimen koulun oppilaita, jotka samana vuonna siirrettiin lappalaiskouluun niinkuin näkyy oppilaiksi eikä opettajiksi. Oliko sitten niin ett'ei noita kahta Upsalassa tutkinutta lappalaista tavattukaan tai erityisistä syistä tarvittiin lisää opettajavoimiin, se tiedetään vain, että seuraavana vuonna 1633 Norrlannin käskynhaltija Ernst Creutz sai toimekseen lähettää Upsalaan erään lappalaispojan, joka siellä oli kasvatettava opettajaksi Lyksälän lappalaiskouluun. Tämän nuorukaisen nimi oli Antti Pietarinpoika (Andreas Petri), ja hänen piti, niinkuin eräässä kamarin häntä koskevassa kirjeessä lausutaan, Upsalassa jatkaa tutkimuksiaan niin, että hän aikaa myöten voisi tulla lappalaiskouluun „opettamaan siinä nourisoa Jumalan autuaaksi tekevän sanan oikeaan tuntemiseen ja tietoon.“ Upsalassa ollessaan tuli hänen saada elatuksensa n. k. kommuniteetista. [1]) Hän asetettiin tohtori Valliuksen [2]) valvonnan alaiseksi, jonka

---

[1]) Tämä oli ylioppilaskoti varattomia ylioppilaita varten, jossa ne saivat huoneen, ruuan ja aluksi myöskin vaatteet joko ilmaiseksi tai aivan vähäisestä viikkomaksusta. Semmoinen perustettiin Upsalaan vuonna 1595. Myöhemmin sai myöskin Lund kommuniteettinsä. (Hollander, Svenska Undervisningsväsendets historia, I, 521 s:lla.)

[2]) Laurentius Olai Vallius oli etevä ruotsalainen saarnaaja ja teologian professori Upsalan yliopistossa. Ajoittain oli hän myöskin yliopiston rehtorina niinkuin juuri äsken mainittuna vuonna 1633. (Biografiskt lexicon öfver namnkunniga svenska män. 19 osa, 336—344 s:lla).

piti hankkia hänelle kirjat ja vaatteet, kulungit valtio sittemmin suorittaisi hänelle.[1])

Missä tämä Antti Pietarinpoika oli saanut ensimmäiset tietonsa, ei kirjeessä mainita. Lyksälän koulussa olisi hän tuskin ehtinyt paljon oppia, sillä se oli juuri edellisenä vuonna alottanut vaikutuksensa. Vasta seuraavana vuonna 1634 oli siinä ensimmäinen julkinen tutkinto, ja siitä saaduista tiedoista näkee, että koulun oppilaitten tietomäärä silloinkin oli varsin pieni; jonkun lähettämisestä Upsalaan tutkintojaan jatkamaan ei voinut olla puhettakaan. Luultavata on sentähden, että hän oli saanut oppinsa Piitimessä ja että hän oli yksi noista kolmesta lappalaispojasta, jotka olivat jäljellä Nicolaus Andreæn kuudesta oppilaasta. Jos asian laita semmoinen oli, kantoi kuitenkin Nicolaus Andreæn toimi näkyviä hedelmiä. Miten Antti Pietarinpoika menestyi luvuissaan Upsalassa, siitä meillä ei ole tietoja yhtä vähän kuin hänen elämänsä myöhemmistä vaiheista.

---

[1]) Kamarin registratuura 1633, kirjeet $^{9}/_{5}$ ja $^{16}/_{7}$.

Hannu Gerickin lähetys Suomeen v. 1540.

Esitti

Kustavi Grotenfelt.

Preussin herttuan Albrekt Brandenburgilaisen yritys voittaa puolellensa valtaneuvos Eerikki Flemingiä ja sekaantua Suomenmaan ja Ruotsin asioihin on, siitä asti kuin se tuli tunnetuksi, omituisuutensa tähden herättänyt Suomen historiantutkiain huomiota. Fabian Collan oli ensimmäinen, joka kirjoituksessaan „Erik Fleming, biografiskt utkast" (Suomi 1844) painatti kaksi valtioregistraturasta otettua ja asiaa koskevaa kuninkaan kirjettä, toisen Henrikki Klaunpoika Hornille Turussa, toisen Eerikki Flemingille itselle. Näihin tietoihin voi K. A. Bomansson lisätä pari uutta, Hannu Gerickin *) tuomion mukaan, joka alkuperäisenä säilytetään Suomen valtioarkistossa Gottlundin kokoelmassa. Viimeksi on ruotsalainen tutkia E. Hildebrand julkaisemissaan „Svenska Riksdagsakter 1521—1718", I osan liitteissä (s. 790—1), huomauttanut parista Hannu Gerickin kohtaloa koskevasta neuvosto keskustelusta.

Paitse mainittuja löytyy kuitenkin vielä pari ennen tuntematonta Hannu Gerickin lähetystä koskevaa asiakirjaa, nimittäin herttua Albrektin omakätinen kirje Eerikki Flemin-

*) Nimi kirjoitetaan Gericken, Gerick, Gerke (niin hän itse), Gerich, Girich, Gijrich, Jerichen, Jerich y. m.; mikä näistä on oikea, on vaikea sanoa, olen valinnut Gerick'in.

gille, Turun linnanhaltian Henrikki Klaunpojan alkuperäinen raportti kuninkaalle Gerickin vehkeilystä ja kiinniottamisesta sekä Hannu Gerickin oma tunnustus. Ett'eivät äsken mainitut, nekin Ruotsin valtioarkistossa säilytetyt lisälähteet, ennen ole tulleet tutkiain huomioon, siihen voi olla syynä sekin, että ne osaksi, ilman vuosiluvutta kun ovat, ovat olleet kokoelmissa väärään vuosilukuun pantuina. Kun asiata koskevat ylempänä luetellut asiakirjat näyttävät olevan jotenkin täydellisinä, ja siis ollaan tilaisuudessa alkuperäisten todistusten perustuksella muodostaa itsellensä mielipide Hannu Gerickin vehkeitten laadusta, olen katsonut syytä olevan uudestaan ottaa ne tarkastuksen alaisiksi ja samalla julkaista sitä koskevat ennen painamattomat asiakirjat *).

Paljon uutta tapausten ulkonaisesta menosta uudet asiakirjat eivät sisällä, mutta kuitenkin jonkun piirteen. Henrikki Klaunpojan raportti, joka pani koko asian alulleen, on dateerattu Turussa 20 p. maalisk. 1540. Siinä kerrotaan, että on saatu kiinni eräs Hannu „Gericken", „en ildfundig skalk ther eij huar man kan komma offuer hans snedighett och ildfund", joka ennen oli palvellut Juhanaa, Hoijan kreiviä, Viipurissa ja nyt Königsbergistä tullut Suomeen, tuoden muutamaa kirjettä Preussin herttualta herra Eerikki Flemingille. Tutkintoon otettuna oli hän „viimeiseksi" (på thet sista) tunnustanut, että hän oli Suomeen tullut vakoilemaan mitä Suomessa huhutaan kuninkaan terveydestä, ja tuli hä-

*) Königsbergissä ollessani kesällä 1888 kuulustelin Preussin siellä olevassa valtioarkistossa, löytyisikö mitään Gerickin lähetystä koskevia asiapapereita. Koska minulla ei ollut aikaa odottaa Berliinistä haettavaa lupaa valtioarkiston käyttämiseen, en itse ollut tilaisuudessa kokoelmia tarkastaa, mutta arkiston virkamiehet ottivat itse erityisellä auliudella etsiäksensä asiasta tietoja, kuitenkin sillä seurauksella että minulle sittemmin ilmoitettiin semmoisia ei löytyvän.

nen antautua tekemisiin Eerikki Flemingin kanssa „kahdesta sudenturkista, joita herttua pyysi häneltä kaupaksi, jotta mainittu Hannu saisi tilaisuuden kysyä herra Eerikiltä kaikista seikoista mitenkä olivat, ja tämän kaiken on Ulf kirjuri (Ulff Skriffuare) saanut aikaan“. Hannu Gerickiä oli varustettu matkarahoilla ja kahdella ratsulla herttuan omasta tallista. „Ja on Ulf kirjuri antanut samalle Hannu Gerickenille suullisesti semmoisen käskyn herra Eerikille toimitettavaksi, Herttuan puolesta“, että Fleming lähettäisi poikansa taikka jonkun sukulaisensa herttuan luokse, jotta siten voisivat olla yhteydessä toistensa kanssa; ja jos hän huomaisi Flemingin herttuan ystäväksi, niin tulisi hänen ilmoittaa, että Preussissä ei tiedetä muuta kuin että kuningas on kuollut, ja sentähden on Preussissä käytetty monta tuhatta gylleniä varustuksiin (?). Mutta jos kuningas aikoi ahdistaa Tanskan kuningasta, niin tahtoi herttua lähettää Berent v. Melenin sotajoukon kanssa Suomeen sitä valloittamaan, jos vaan herra Eerikki sen sallisi (vm Her Erich wille ther szet igenom fingra medtth). Herttua lupaa että Fleming ja hänen lapsensa nauttisivat hyvää siitä, niin kauvan kuin elävät. Hallitsiaksi on pantava nuori Hannu herttua, mutta hän ei olisi mikään kuningas, vaan ainoastaan gubernator, ja maa jaettaisiin niiden kesken, jotka ovat hänet maahan auttaneet. Gerickin seurassa Königsbergistä Suomeen oli myöskin Hannu, Tönius leipurin veli Tukholmasta, mutta ei tiedetä onko hän ollut samoissa asioissa. Mitään ilmoitusta siitä, mitenkä Hannu Gerickiä oli ruvettu epäilemään, ei raportti sisällä, josta voitaneen päättää, ett'ei Gerick millään varomattomilla puheilla ollut tehnyt itseänsä epäiltäväksi, vaan epäilyksen herättäjänä lienee vaan ollut tuo „muutama kirje“, joka hänellä oli Flemingille ja josta jollain lailla oli tieto saatu. Herttuan omakätisen kirjeen lähettää Henrikki Klaunpoika

kuninkaalle ja kysyy mitenkä on meneteltävä itse Gerickin kanssa, ja tahtooko kuningas itse häntä tutkia. — Tässä mainittu Ulf kirjuri ei ole kukaan muu kuin Kustavi Vaasan tunnettu saksalainen kirjuri Wulf Gyler, joka v. 1534, Hoijan kreivin paettua ulkomaille, oli häntä seurannut, ja niinkuin näkyy, tähän aikaan oleskeli Preussissä sommitellen vehkeitä entistä herraansa vastaan.

Mitä Albrekt Preussiläisen omaan kirjeesen tulee, joka nyt kuninkaalle lähetettiin, niin oli herttua, jos hänellä mahdollisesti olikin pahoja aikomuksia, sen kuitenkin niin viekkaasti laatinut, ett'ei siitä voitu mitään suoranaista todistusta häntä vastaan saada, jos se sattuisikin vääriin käsiin. Se on kirjoitettu herttuan omalla kädellä Königsbergistä 8 p. tammik. 1540. Herttua vakuuttaa vain Eerikki Flemingille ystävyyttään — vaikka hän häntä valitettavasti ei tunne. „Arvoisa, suuresti rakastettu ystävä, vaikka emme Teidän kanssa ole ollut suuressa ystävyydessä, ainoastaan sen verran kuin viime Tanskan sodan aikana Juhana Pen'in kautta kuulimme Teistä kerrottavan. Kuitenkin sen nojalla, ja koska Ruotsi ja Preussi kaikin puolin ovat hyvässä naapuriystävyydessä, ja koska paremmin tunnemme Teidän veljenne, niin emme ole tahtonut tähän aikaan olla Teidän puoleenne kääntymättä“, pyytäen että Eerikki Fleming herttuan puolesta tervehtäisi veljeänsä ja myöskin herttualle hankkisi „hyvän sudenturkin“ — osoitukseksi hyvästä naapuriudesta Ruotsin valtakunnan ja Preussin välillä! Todellakin omituinen kirje! Eerikki Flemingin veli, valtaneuvos Iivar Fleming, oli „kreivinsodan“ aikana 1534 vuoden lopulla Ruotsin laivaston amiraalina joutunut Danzigin tykönä vangiksi, jona oli istunut jonkun vuoden: epäilemättä tällöin oli Albrekt herttua tullut hänen kanssansa siihen tuttavuuteen, josta nyt muistuttaa. Kuitenkaan kaikki yhteys heidän välil-

länsä ei näy katkenneen. Kirjeessä sanotaan näet vielä, että herttua pitkään aikaan ei ole saanut kirjettä Iivar Flemingin pojalta, josta voinee päättää että tämän poika Lauri ulkomaan matkoillansa oli oleskellut myöskin Albrekt herttuan hovissa Preussissä. (Tämän seikan olen muistaakseni myöskin nähnyt jossain muualla mainittavan, voimatta kuitenkaan nyt johdattaa mieleen missä). Albrekt herttua tahtoi nyt käyttää tuota tuttavuutta päästäksensä Eerikki Fleminginkin yhteyteen.

Kuninkaan vastaus Henrikki Klaunpojalle, jonka Fab. Collan on painattanut, on kirjoitettu Vadstenasta 25 p. huhtik. Hän sanoo siinä saaneensa Henrikki Klaunpojan kirjeen „Jerich“'istä, ja jo kauvan huomanneensa Preussin herttuan ja hänen joukkionsa salaisia ja julkisia vehkeitä. Henrikki Klaunpojan käsketään tuoda tullessaan Ruotsiin mukanaan Gerick, „doch aldelis welförwaret, effter tu west sielff huad thz är för en listig fogell“. Muuten on lopussa viittaus siihen, että Niilo Grabben, Viipurin linnanhaltian, miehet ensin olivat Gerickin vanginneet, josta tahtoisi päättää Gerickin ensin joutuneen kiinni Itä-Suomessa, niissä Suomen seuduissa, jotka ennestään olivat hänelle tutut; arvattavasti oli hän tullut maitse ratsain Itämeren-maakuntain läpi. Niinkuin seuraavasta nähdään, eräs toinen seikka kuitenkin taas viittaa vehkeilyyn Länsi-Suomessa ja Turussa.

Kustavi Vaasan epäluuloon herkässä mielessä ei näytä syytös Eerikki Flemingiä vastaan ensin olleen aivan vaikuttamatta. Hän käskee mainitussa kirjeessä Henrikki Klaunpojan pitää häntä tarkkaan silmällä: „Så westh tu och wäll, ath her Erick Flemmingh är en sielsind och vnderliig man, ther föge fasthett opå byggiandes är“. Vielä tuli Flemingiltä ottaa varma takaus siitä, että hän pysyy maassa, ja tuli hänen „asettaa semmoiset hyvät miehet takaukseen ja lupaukseen itsensä puolesta, jotka eivät olleet hänelle vastenmieli-

siä ja jotka hän mielellään saattaisi johonkin vaaraan, vahinkoon ja vastoinkäymiseen". Hetki, jolloin oli tahdottu Eerikki Flemingiä viekoittaa pois kuninkaastansa, ei suinkaan ollut sopimaton. Kuningas oli juuri äsken häneltä ottanut pois useammat läänitykset, joista tärkein oli Raaseporin lääni; tuo seikka ei kuitenkaan voinut olla Albrekt herttualla tiedossa, sillä Raaseporin läänin peruutus tapahtui 4 p. tammik. 1540, siis juuri samoina päivinä, kuin herttuan kirje Königsbergissä kirjoitettiin. Mutta itse Kustavi Vaasakin heitti pian epäluulonsa, niinkuin näkyy kirjeestä Flemingille 18 p:ltä kesäk. Tukholmasta. Kuningas vakuuttaa uskovansa Flemingin puolustuksen, ett'ei hänellä ole ollut mitään tietoa niistä kirjeistä ja vehkeistä, joita Hannu Gerick toi maahan, ja täydellisesti luottavansa hänen uskollisuuteensa kuninkaalle ja valtakunnalle. Lopuksi Fleming pyydetään tulemaan Ruotsiin, niin että kuningas pääsisi hänen puheillensa.

Näin oli siis asia, mikäli se koski Eerikki Flemingiä, päättynyt, mutta vielä oli Hannu Gerickin kohtalo ratkaisematta. Se näyttääkin antaneen aihetta paljoon miettimiseen ja päänvaivaan. Vanki oli kuljetettu Ruotsiin, Tukholmaan, minne epäilemättä Henrikki Klaunpoika itse annetun käskyn mukaan oli hänet vienyt. Täällä pidettiin uusia tutkinnoita hänen kanssansa, mutta vasta 5 p. tammik. 1541 olivat „hallituksen-neuvokset" valmiina antamaan tuomion hänestä. Niissä tutkinnoissa, joita sitä ennen pidettiin, on ehkä syntynyt se Hannu Gerickin omakätinen kirjallinen tunnustus, joka vielä on tallella. Sen sisällys on tosin niin yhtäpitävä ilmoitusten kanssa Henrikki Klaunpojan kirjeessä, että melkein voisi pitää edellistä näitten perustuksena, ja siis Turussa tapahtuneen tutkinnon tuloksena, mutta omituista on siinä tapauksessa, ett'ei Henrikki Klaunpojan kirjeessä mitään siitä mainita. Kuinka lieneekään, niin ovat siinä mai-

nitut syytökset perustuksena tuomiollekin. Hannu Gerick ei siis muutellut tunnustustansa, vaan on pysynyt kerran tehdyssä. Tuo säilynyt alkuperäinen tunnustus on kirjoitettu murteellisella, virheellisellä saksan kielellä, käsiala paksu ja vaikealukuinen, sekä varustettu samanaikuisella muistutuksella: „Hans gerick eginn handscrifft". Kirjaimia on unohtunut pois taikka on väärässä järjestyksessä (Sedenn: Schweden, frosth: forsth j. n. e.). Vaikka tämän voisi selittää kirjoittajan kirjoituksen taitamattomuudesta, ja vaikka tuomiossa nimenomaan sanotaan että Gerick „ilman kidutuksetta" (one allen peinlichen zwangk) nyt toisen kerran on tehnyt tunnustuksensa (zum andernmale sselbst zwgestanden), niin tuntuu kuitenkin aivan kuin olisi tämä tunnustus kidutuksen jälkeen ja uhkauksien alla kirjoitettu. Siten voisi selittää sen vähässä keskinäisessä yhteydessä olevia lauseita, jotka kerran katkaisee huudahdus: „en mitään tiedä enää tästä" (neych veys jch veyter hijr fon). Kuitenkin voimme varsin helposti sovittaa nämä seikat ja tuomion sanain todenperäisyyden, jos arvelemme kirjallisen tunnustuksen syntyneeksi Turussa, — jolloin Henrikki Klaunpojan sanat kirjeessään, että Hannu Gerick „på thet sista" on tehnyt tunnustuksensa, sisältävät viittauksen mitenkä se syntyi, — ja sananmukaisesti käsitämme sanat tuomiossa että hän Ruotsissa „toisen kerran" on „ilman kidutuksetta" saman tunnustanut. Tämän ajan tutkintotapa oli yleensä se, että koetettiin sanasta sanaan tutkittavasta puristaa ulos hänen entisiä lauseitaan.

Itse tuomion päällekirjoitus on „Ratschlag und urtayl so durch der Ko: M:t zw Schweden verordeneten obristen regementzrethe ist vorfast bliben"; ensi lehdellä ovat sitä paitse muistutukset: „Preussische Sache und angestelte Vorretereij A:o 1541 gegen Finlandh" ja alempana „Vrtail Hanses Girich A:o 41". Selvemmillä sanoilla, kuin edellisissä asiakir-

joissa, sanotaan tässä että Hannu Gerickin tehtävä oli ollut „koska herra Eerikki Fleming Ruotsin valtakunnassa oli valtaneuvosten kesken vanhimpia ja kaikista suurimmassa arvossa pidetty (auch fvr al andern bey enen vhast gehort seyh), että sentähden herra Eerikki Fleming toisten valtaneuvosten tykönä kaikella ahkeruudella vaikuttaisi, jotta Preussin Herttua aivan estämättä äkkiä voisi saada käsiinsä jonkun osan Suomesta (eyn ort lands in Vynlandt)“. Toiseksi vakuutetaan että herttuan tarkoitus oli „että tämän jälkeen ikuisiksi ajoiksi ei enää voideltu ja kruunattu kuningas hallitsisi Ruotsissa, vaan eritenkin että vast'edes kaksi vanhempaa valtaneuvosta, niin kauvan kuin jompikumpi heistä eläisi, yhdessä olisi hallitsioina“. Sitten kerrotaan Gerickin Turussa ryhtyneen kaikellaisiin keinotteluihin muutamien kuninkaan pestattujen huovien kanssa saadaksensa salaa kavalluksen kautta käsiinsä Turun linnan, mutta tuuma estettiin ja Gerick joutui kiinni, ennenkuin hän ehti panna toimeen herttuan puolesta yrittämää vehkettänsä. Sentähden tuomitaan Gerick kuolemaan: hänen ruumiinsa on elävältä halkaistava neljään osaan, ja nämä osat toisille varoitukseksi ripustettavat Tukholman neljän pääkadun varrelle.

Tätä tuomiota ei kuitenkaan ole pantu toimeen. Eräässä kuninkaan esityksessä valtaneuvostolle syksyltä 1541 mainitaan että Hannu Gerick vielä elää, mutta on kovin sairaana, „är nw ganske szvag, ther han bestrickett ligger“. Sentähden pyydetään että neuvosto antaisi neuvonsa mitenkä hänen suhteensa on meneteltävä. Mutta kohta sen jälkeen on hän kuollut, niinkuin näkyy eräästä vielä samana vuonna annetusta Yrjö Normanin mietinnöstä „Radtslag uber zeligen Hans Gerighen a:o 41“. Siinä sanotaan että vaikka Hannu Gerick oikeudenmukaisesti oli kuolemaan tuomittu, niin kuningas ei kuitenkaan ollut tahtonut julkaista tuomiota ja

panna sitä toimeen, koska hän mielellään olisi tahtonut säästää Albrekt herttualta semmoista häpeätä, mutta koska kuitenkin nyt Hannu Gerick vankikomerossaan on kuollut, täytyy kuninkaan oman kunniansa tähden saattaa tuomio julkiseksi. Siihen päättyvät asiakirjat Hannu Gerickistä.

Mitä arvoa voidaan panna Hannu Gerickin tunnustukseen? Voidaanko todellakin pitää luultavana, että hän, niinkuin ilmoitti, Albrekt Brandenburgilaisen asianajajana ja valtuuttamana tuli Suomeen? Tämä kysymys tunkeu mieleen, varsinkin kun olen koettanut tehdä luultavaksi, että Hannu Gerickin tunnustus on kidutuksella saatu, ja tunnettua kun on, mitenkä syytetyt tällaisessa tapauksessa voivat esiintuoda mitä kummallisimpia juttuja. Mutta vaikka ottaakin tämän seikan huomioon, tulee kuitenkin, minun nähdäkseni, siihen päätökseen, että pääasiassa täytyy pitää Gerickin kertomusta totena. Ne seikat, joita kerrotaan herttuan tuumista ja Gerickin vehkeistä, eivät herätä erittäin missään suhteessa epäluuloa. Vahvimpia todistuksia Gerickin ilmoitusten todenperäisyydestä on mielestäni myöskin se seikka, ett'ei Albrekt herttua ryhtynyt, niinkuin hän epäilemättä syytönnä ollen olisi tehnyt, millään lailla torjumaan Gerickin hänen maineellensa varsin epäedullisia tunnustuksia, jotka Ruotsin hallitus uskoi todenmukaisiksi. Albrekt herttuan kirje ei myöskään voi olla epäluuloa herättämättä: tuo „sudenturkki“ oli vain tekosyy, se oli valtuukirja Gerickille. Vaikka tuntuu oudolta että hallitseva ruhtinas ryhtyi tuommoiseen päättömään yritykseen, niin asia ei kuitenkaan ole selittämätön. Albrektin neuvoissa olivat, niinkuin on näkynyt, pakolaiset Ruotsista Berndt v. Melen ja Wulf Gyler, nuo Kustavi Vaasan vanhat viholliset, jotka olivat valmiit tarttumaan kaikkiin keinoihin vihattua kuningasta vastaan. Albrekt herttua puolestansa voi taas pitää heitä Ruotsin oloihin perehtyneinä ja sen tähden

kallistaa korvansa heidän houkutuksilleen. Kaksi vuotta myöhemmin 1542 näemme toisen saksalaisen ruhtinaan Albrekt Mecklenburgilaisen samoin Niilo Dackelle tarjoutuvan Ruotsin kuninkaaksi, toisista samallaisista vehkeilyistä puhumatta.

Hannu Gerick ei myöskään näy olleen aivan sokeasti valittu ase siihen toimeen, joka hänelle uskottiin. Hän oli ennestään tutustunut Suomenmaahan, jonne hän nyt lähetettiin asioilleen. Asiain juoksusta saa myöskin sen käsityksen, että hän oli mies, joka viekkaudella ja varovaisuudella oli ryhtynyt toimeensa, eikä tarpeettomasti päästänyt kaikkia ajatuksiansa hampaittensa takaa: „pahanelkinen veijari, jonka elkisyydestä ja vehkeistä ei joka mies voi saada selvää". Tuomion sanoista päättäen näyttää siltä, kuin olisi hänen onnistunut Turussa jo jonkun verran harjoitella vehkeitänsä, ennenkuin ne saatiin ilmi ja ehkäistiin. Mutta käskynhaltiat Suomessa Henrikki Horn ja Niilo Grabbe olivat valppaammat, kuin Gerick oli arvannut, ja näin tukehutettiin yritys jo ensimmäisessä alussaan.

Että Eerikki Fleming oli kokonaan vieraana sille yritykselle, johon hänen nimensä sekoitettiin, voi jälkimailma, samoin kuin hänen aikansa, pitää varmana. Koko tapaus osoittaa hänen suhteensa ainoastaan, kuinka suurta arvoa ja vaikutusvaltaa hänellä arveltiin olevan valtakunnassa.

Viimeiseksi voi Gerickin kuoleman suhteen olla epäilystä, kuoliko hän todellakin luonnollisen kuoleman, vai pantiinko vankilan hiljaisuudessa se tuomio toimeen, jota julkisesti ei tahdottu täyttää. Tekevätpä melkein ne sanat, joilla Norman lausunnossaan mainitsee Gerickin kuoleman, sen vaikutuksen, ett'ei ole tahdottu mainita kuolintapaa. Voisi arvella että Gerickin kuolema oli seurauksena siitä kysymyksestä, joka oli tehty valtaneuvostolle, mitenkä hänen suhteensa oli meneteltävä. En tahdo kuitenkaan väittää hänen

vankeudessa tulleen pyövelin kädestä surmatuksi, sillä aivan yhtä mahdollista on, että olo ummehtuneessa vankikomerossa yhdessä kidutuksen seurausten kanssa teki lopun hänen elämästään, jolloin siis kyllä voitiin, sen ajan käsityksen mukaan, todenmukaisesti puhua hänen „kovasta sairaudestansa“, ja katsoa hänen kuolleen luonnollisen kuoleman.

Tässä seuraavat Hannu Gerickin asiata koskevat ennen painamattomat asiakirjat.

1. Henrikki Klaunpojan (Hornin) kirje Kustavi Vaasalle Hannu Gerickin vehkeistä ja kiinniottamisesta, Turusta 20 p. maalisk. 1540.

Stormectugaste Furste och Herre Her Gustaff mett Gudz nåde, Sweriges och Göttes Konung, sinum aldre käriste N: H: ödmiukeligen.

Min ödmiugelig vnderdånig och förplictuge hulle tro tiänst, eder nådz högmectughett altid bewisändes. Stormectugaste Furste aldrakäriste nåådugaste Herre, werdis edhers nådz Högmectighett wele weta, att jag haffwer offwerkommit nåågre breff, szom Hertugen aff Pryszen haffuer forskickatt her in i landitt til Her Erich Fleming, med en benepnd Hans Gericken, hwilkin breff iag sendhir til edhers nådz högmectighett. Och haffwer sådane Hans Gericken i förtiiden tiänth greffwe Johan v: Högen, på Wiburg, och är en ildfundig skalk, ther eij huar man kan komma offwer hans snedighett och ildfund, och haffwer samme Hans nw på thet sista altt thetta epterscr:ne bekendth. Furst att Hertugen aff Pryszen haffwer senth honum her in i landitt, til att bespegia huatt anskri i thenne landzende är, vm eders nådz högär karsk och sund. Och skulle giffua sig i han-

dell med Her Erich Fleming, vm twå vlffskinspelszer, szom Hertugen begärade aff honum tilköps, påå thet att same Hans skulle fåå tilfelle, att befråga Her Erich vm all legghetther szom påå ferdom wååre, och thetta allt haffwer samme Ulff Scriffuare bracth til wega. Och haffwer samme Vlff giffuitt thenne Hans Gericken lx mrc. Pryska i tärepenninger, aff Hertugens Cammer, och ij klippare aff Hertugens ståld, påå thet att han skulle wara tilbaka igen i Könungzberg vm mittfaste tiid, med alla kundskaper. Och haffwer Ulff Skriffuare giffuitt samme Hans Gericken en myntteligen befalning til Her Erick, påå Hertugens wegna, szåå, att Hertugen begärer wara i kundskap med Her Erick, och begärer Her Erickz son til sig, på en erlig uppehålning, eller nåågen annen aff Her Erichz slecttinger, under thet skeen, att Hertugen och Her Erich skulle fåå ther igenom en rett grundelig kundskap tillsammans. Och ner Hans Gericken förnimmer, att Her Erick wille holla sig venligen emott Hertugen, thåå skulle furst Hans Gericken beginna wttricka retta meningen och grunden för Her Erick, att Hertugen haffwer ingen kundskap kunnett forfaara aff Swerige, annan en edhers nåde wååre aff daga lidin, och ther påå är förwatt i Priszen til flere tusanth gillene m:r. Och thåå skulle samme Hans begäre att weta aff Her Erich (påå Hertugens vegna) huatt mening eders nåde skulle haffua vm Hertugen, och vm eders nåde haffde i sinnet att antasta Konungen aff Dannemarcken, hwar szåå skedde, wille doch Hertugen senda sin skep och folk mett her Berent v. Melen tilhielp her in i Findland, och taga thet in, um Her Erich wille ther szet igenom fingra medtth. Och haffwer Hertugen thet uttlofuatt att Her Erich och hans barn skulle niwta ther gott åått, alles theres liffstiid igenom, och haffwer Hertugen liggiändes viii skep redo, men inthe folk ther hosz, utan Hertugen haff-

wer ssenth sitt bud til Her Berent v. Melen vm krigzfolk, hwilkitt bud eij war tilbaka kommit, för en thenne Hans thedan foor. Tesligist begärer Hertugen att weta aff Her Erich um eders nådz h: wåre i förbund med Keijsaren, hwarest szåå wååre, thåå befructher Hertugen sig, att han skulle nederlagd bliffua, um keisarens macth kommer i sunditt, epter att keisaren och han icke äre vener tilsammans. Iterliligare aldre käriste nåådugste herre, haffwer och samme Hans Gericken bekenth, att hwarest eders nådz Högmectighett wååre aff daga lidin, szå rådde doch Hertugen Her Erich til, att han skulle giffua sig i handell med rigesens rååd i Swerige thet the skulle taga sig wara för nåågott selskap, som haffue actatt sig in i Swerige, som är twåå Hispanniske herrer, och en greffue van Merandel, thet thesze icke skulle få regementitt i hender, påå thet att Hertugen will hafua then unge Hertug Hans för en regenth i landitt, szåå att her skulle icke wara nåågon konung i landitt, utan en gubernator, then som skulle dela och parta rigitt them emellan szom honum inhulpitt haffwe. Haffwer och samme Hans bekenth, att thet är Hertugens egen handskript in i Hertugens breff, szom iag sender til eders nåde, och Ulff Scriffwares utan påå.

Alltt thetta haffwer Hans Gericken bekenth, och kan jag ingen widere besked fåå utaff honum. Therföre bediändes ödmiugeliga att eders nådz Hög:het wil werdugas giffwa mig tilkenne, huru iag skal widare förhandla med honum, vm eders nåde teckes wilia personliga tala med honum, til ewentirs eders nådz Hög:het kan fåå aff honum en widere kundskap, en jag hosz honum förfara kan. Tesligest aldrakäriste nådugste herre bleff och Tonius Bagares broder i Stockholm, benempn Hans, fangin med samme Hans Gericken, epter thet the wååre bååde i fölge tilsammans i fråå

Konungzberg och hitt i landitt. Men ingen breff eller annat är befunditt hosz then Tonius bagares brodher; om han haffwer någon myntheligen befalning kan iag aff honum eij fåå wetha, utan samme Hans Gericken haffwer nogh vrsakatt honum, att han inthe wiste utaff, huat werff eller ärhender Hans Gericken hade her in i landitt, vtan påå thet att han måtte tesz snarare komma hem i landitt igen, giorde han Hans Gericken selskap. Huatt eders nåde teches, att iag skal forhandla med honum, thet eders nåde wil werdugas giffua mig tilkenne. Iterligere aldrakäriste nådugste herre såå snartt att iag haffwer her uttrettat, epter mitt besta förstånd, thet edhers nådz högmectighett mig befalat haffwer, will jag mett fursde ypitt watn giffua mig sielff till eders nåde, och göra edhers nådz hög:het en god undervisning nestz Gudz hielp, huru huar fougte haffwer bescriffuit Cronones skatt och renta i sitt leen, och skal eders nådhe befinna, att eders nådz hög:het skal skee god skeel her aff landitt, och i ingen måtte för kortt. Ty skatten är förbettratt i huartt slottzlen jw nåågott, szom eders nådz högmectighett skal wel fåå både see och förmerkia, när mantalitt och bokerne komma tilstädis. Och will jag leggia mig all flitt och windh vm eders nådz gagn och besta, epter mitt itersta förstånd, som mijn troo tiänste til kreffwer, szå santh mig Gud hielpe, hwilken eders nådes högmectighet tröste, stärcke och beware, i ett sund och welluget regimente. Scriffuit i Ååbo 20 die Martij Anno etc. 40.

E:rs N: H:
hulla tro tiänere

Hinrich Clauszon.

2. Albrekt Brandenburgilaisen omakätinen kirje Eerikki Flemingille, Königsbergistä 8 p. tammik. 1540.

Die gnade Gottes unssers hern Iesu Cristi, auch unssern gnedigen gruss zuuor. Erentfester fielgeliebter lieber, wie wol wir mit euch nit in sunderer kuntschafft, allenest was forgangen denischen kriegs wir durch Iohan Pen von ewer personen bericht. Demnach und in ansehung dass Sweden und Preussen alwegen sich nachparlich kegen einander ferhalten, wir auch mit ewerem bruder in merer kuntschaft, haben wir nit untterlassen wollen ewere person itziger zeit zubesuchen, gnedigst fleiss sinnend ir wollet eweren bruder von unssernt wegen ser grussen und fermelden dass wir nun eine gute zeit kein schreiben von seinem sun haben, ferhoffen uns aber ess gehe im nit ubel, und pitten euch ir wolt unss mit einem guten wolfpeltz umbs gelt gutwillig fersehen und domit allenthalben gute nachparschafft wie sie her zwischen der kron Sweden und disen unsseren landen gehalten nach ewerem fleiss helffen, das peder seite land also auch erhalten. Das wollen wir um euch in allen gnaden, die wir Got dem Hern in langer gesuntheit zuerhalten befelen, erkennen. Wunschen euch hiemit ein seliges gutes newes jar. Datum mit eigner hant den 8 ianuarij zu Koningspurgk anno domini 1540.

Albrecht marggraff, in Preussen hertzog etc.

Kirjeen ulkokirjoitus: Dem gestrengen und erhenfesten, unsserem besondrem lieben Ern Ericken Flemmingen Rittern und Schwedenreichs Raet, zu eignen henden.

3. *Hannu Gerickin tunnustus.*

Item Hanss Gerke bekene bey mene*r* schelen salikenheit das ich bekene aus gru[*n*]te meyness hertzen vas vor ansch[*l*]ege der frosth von Pruessen vor handen hot. Zum ersten das das (!) her Erijch Felmeyck (!) seijn gunsthtijger frunth volde seyn verde*n* [und] geben im zu erken*nen* vas vor neues zeijtun*g* ob der ver, ob der konnick och jn solger kranchheyt wij dij zeijtunge all hero geth, volde her gerne veijssen. Zum anderen ob der konenijck och myt dem kayser jn enem vorbunde sey, das vol*de* her gerne ueijssen, ueijter ob do och erkene zeythun*g* veyder den forsten ver, dass vol[de] her jm gutleych veijssen lassen, das geleijgen volde her jm altijt veyde*r* um veysen lassen. Aber vas trhostes her sych vm jn*n* vor schen solde, das her eynen frunth muchte an*n* jm haben, das volde her sych gantz ov jn*n* vor scheen, unde seyne keij[*n*]der solden das geneysenn unde solges neuer tzu vor gessen steenn. Vnde vo sijch ene orleech jn Scheden oder jn Denmarckke begebe, so volde seij meijt etlichgen sijchen (!) veyder vm jn Feijnlant fallenn. Vnde das her Erich Felmeijck vol*de* das besthte dor bey tun, das vol[*de*] her sych ganss vor schen. Vnde her Bernt von Melen ist och vor handen der och seyne*n* schaden an dem Reych zw Sedenn veyl rechen; och habenn sey eynen bottenn bey jm gehat. Neych veyss ich veijthter vas do vor zeytvn*g* gevest isth, den ich habe vol feyr vochen noch jm gebette, neych veys jch veyter hijr fon.

Och sol jch her Erijck schagen dass sey volde vol off schen, dass sey en Regement behalde, den *es* solde tzve spanneijssche hernn jn dass lant kommenn; neith veijss man off

vas ansch[*l*]ege, ob sey off das Reichges best o*dd*er neijth. Och sol dor nach eynner komme*n* der groffen*n*eyer von Myrandel, do her Konrat von Peyen och bey gevesth. Itth*em* och haben schij eynen anschaln vor handen, vo der geratenn volde so volden schey den jungen herzogenn Hansen for eynen gubernator in dass lanth furenn, vo ess in vol geratenn nach erem for neme*n* (?). [Tässä katkaistaan kirjoitus keskellä sivua].

Toisella sivulla: Hans gerick egin*n* handscrifft.

4. Hallituksen-neuvosten tuomio Hannu Gerickistä, annettu Tukholmassa 5 p. tammik. 1541.

Ratschlag und urtayl so durch der Ko: m:t zu Schweden verordeneten obristen regementzrethe ist vorfast bliben.

Nach dem Hans Gijrig one allen peinlichen zwangk itzo fur uns der Ko. m:t zw Schweden, unsers aller gnedigsten Hern verordeneten obristen regementzrethen, zum andernmal*e* sselbst zwgestanden, wij das er in dem verflossenem newn undt dreysigsten Jhar zw Kungsbergk von dem hertzogen zw Prewssen, durch den Wolff Gyler, beyneben eynem Credentzbrieff, so der hertzog myt aygener hand selbst geschrieben, mit sonderm unndt mundtlichem bevelch au den Hern Erich Flemming, nach Vyndland sey in aller eyl abgefertiget, ihm auch da zwmal, zwr rayss*e*, aus dess Fursten stall, zwee klöpffer, und sechzick marck prewsisgk, von dem Hertzogen, durch den Wolfen Gyler, zwgesteltt und vorschafft whorden, in dero gestalt vnnd maynung, als etwo damals

ihm Furstentumbe zw Prewssen eyn gemayn landtgeschrayh entstanden, das hochgedachtte Ko: m:t vnser aller genedigster her, Irer Konigklichen person mit schwachayt treffenlichen befallen odder villeicht (do got der almechtig Ire Ko: m:t darfur lengst fristen wolte) in gott gar todes verstorben sein soeltte. Das derohalben Hans Gyrig dess fursten Credentzbrieff in der gehaym dem hern Erich Flemming uberantworten, vndt Ihm beyneben mundtlich mitanzaigen soelte, das der Furst zw Prewssen eyn sondern undt genedigen hohen vortrauhen zw ihm hern Erichn Flemming trage, vndt wu Hans Gijrich den hern Erich Flemming dem Hertzogen vnd zwr sachen zwgethan vndt goutwillig erspueren thett, das so dan Hans Gijrig, mit geschicklichen subtilen vmbstenden, bey dem hern Erich Flemming, in der gehaym, so vyl verhandeln, vnd enen dohyn bewegen soelte, dieweyl her Erich Flemming, in der Cron zw Schweden, vnder den reichsrethen eyner von den eltisten, auch fur al andern bey enen vhast gehort seyh, das derwegen her Erich Flemming bey den andern reichsrethen mit allem vleiss practiciren woltte, vmb das der Furst zw Prewssen etwhan gantz unuerhyndert erstlich eyn ort lands in Vynlandt in der eyl eynbekhommen vnnd innemen khundte, dass wolt der Hertzog zw Prewssen in sonderen vnnd hoechsten genaden dem hern Erich Flemmingen vnd al seynen erben wyderumb belonen, auch der Cron zw Schweden rathen, zwsagen vnndt verhelffen, das von nunbyss zw ewigen jharen kayn gesalbdter noch gekroenter konnig in Schweden mer regiren muste, besonder das hynfurbas alles zwen von den eltern dess reichsrethen so lang dero bayder ayner lebte in gesambdt gubernatorn bleyben vnndt regiren soeltten, vnd sonstent mit vyl mer andern vnzymlichen practicen. Darauf der Hans Gijrig von dem Fursten zw Prewssen, durch den Wolffen Gyller, auf

der Ko: m:t vnd Irer m:t konigklichen vnd furstlichen jungenleibs-erbherschafften, vnd der Cron zw Schweden, vorderbe vnd vngedeij ist subornirt, vnd in diss reich ausgeschickt whorden, wij dan der Hans Gijrig in troestlicher unndt verhoffender maynung drumb nach Vynland gerayst vnd zw Abo bey etzlichen der Ko: m:t zw Schweden besoldtten landhknechten algewajt practicen furgenomen ob er das Schlos Abo haymlichen durch vorretereij der Ko: m:t und der Cron zw Schweden abnemen vnd erkåmmen khundt, vnd ist also ganz wyllens gewesen, wu er durch schickung vnd vorhynderung dess vngefals in seynem fürnemen nicht wher gefangklichn nidergelegt bliben, die zeytt, al dess Hertzogen angemaste practicen vnd anschleg zwm vollen werck bestendigklich vnd geschicklichn zuvolnstrecken. Dieweil dan Hans Gyrig inhalt seyner selbst aygner vndt goutwilliger bekhantnus sich auf der Ko: m:t vnd Irer m:t konigklichen vndt furstlichen Jungen Leibserbherschafften vnd der Cron zw Schweden gemayne aufrur krieg mord bloutvergiessen zur taylung vorderbe vnndt vngedeyh wissentlich hat suborniren vnd vorschicken lassen, auch wu erh in seynem vncristlichem boesem vnbillichem furnemen aus sonderer schickung dess almechtigen gefangklichen nit vorhindert bliben, das er die zeitt nach hoechstem vormoegen al obangemaste practicen vnd anschleg zw vollem werck bestendigklich gern gesatzt, vnd volnfhueret hatte, demnach so erkhennen wyr vnd sprechen zur recht das Hans Gijrig, vmb sollicher offenbaren seiner falschen vorreterlicher vntreuch vnndt mishandlung wyllen, seins leibs sol lebendig in vierh tayl vom leben zum tode gerichtt vnnd al andern zum ebenbild die viertayl bey den vhier hauptstrassen aufgehenckt werden, billich von rechtens wegen. Actum in *con*silio 5:to Januarij Anno xlj:o.

Ulkolehdellä: Preussische Sache vnd angestelte Vorretereij A:o 1541 gegen Finlandh.

Vrtail Hanses Girich. A:o 41.

5. Kuningas Kustavi Vaasan esitykset hallituksen-neuvostolle, syksyltä 1541.

Kon:ge Ma:tz synnerlige besvärungh.

= : = : = : = : = : = : = : = : = : = : =

Tiil thet Elleffte.

Item så liggie her några fånger, szynnerligen then Hans Jerich, hwilken met vnåburlige, och onde practicher, hiit i rigitt, aff Hertugen i Prudzen afferdiget war, och är nw ganskes szwag, ther han bestrickett ligger. Huad såsom nw rådett syntis hurulunde med honom företagis skulle.

= : = : = : = : = : = : = : = : = : = : =

6. Yrjö Normanin mietintö mitenkä on meneteltävä Hannu Gerickin kuoleman johdosta, tämä kun on vankeudessa kuollut.

Radtslagh öfver framfarne Hans Gerchen.

Es hatten die K: M: vnser aller gnedigster Here Gerichen wol fort fluchs mit gutem gerecht, wie zodanen mann gepurt, weg richten lassen kunten. Es hatten aber die szulbig Ire K: M: da bei nottrufftig bodacht, das er Hans Gerich nit hat mugt vhorricht werden, es were denn offentlich tzuuhoren dys jegenwerdig ordell wast vhan allen Rethen des Reichs wissentlich vorsigelt, proclamirt vnd er Hans Gerich

also vhur einen offenbaren landsvhurrether auszgescriet wurden. Solt nhu das szo geschen sein, szo hat man damit zum den Hertzugen tzu Prewsen als welcherem die Gerichen alhie her tzu sodaneren thaten, ins Reiche, wie es sich genuchzam ausz den breiffen szulbst ercleret, abgefertiget, boscrien mussen. Damit nhu aber die hauchlobliche K: M: den Hertzugen tzu Prewssen als einen fursten gerne noch mals hat wollen vorschonen, auch das sulbig anderen fromden heren vnd fursten tzu gnedigem gefallen, das also er dennoch bei allen menschen nit mucht offentlich beruffen werden, gemelten Gerichen widerum jn eins tzimlichs kemmerlein tzum gefencknusz, da mit also erhe und gelimpft tzu uorschonen, intzehen lassen, bes szo lang das man szodans anderen fromden heren ebwen vorstendigen muchte, wie es den auch vhon der wegen schon lengst potten seind abgefertiget pleiben. Dieweile aber nhu gemelter Gerich jm gefencknusz ebwen vmgekommen, kuntt es die K: M: nit vnderlassen vhur jederen gemeinichlich das ordell szo vber jm offentlich ergangen dennoch tzu publiceren, da mit die K: M: sich jn dem vur Godt jm himmel vnd hie auff erden vhur jederen gemennichlich genuchzam entscultiget wissen mugen etc.

A tergo: Radtslag vber zeligen Hans Gerichen.
A:o 41.

Ett förslag till finska regeringskonseljens omgestaltning, bedömdt af biskop Tengström.

Meddeladt af

Aug. Hjelt.

Ett par år efter Borgå landtdag väcktes, såsom bekant, förslag om åvägabringandet af ett nytt finskt ständermöte. I främsta rummet torde finska komiténs ordförande G. M. Armfelt varit härför verksam. Han önskade ständernas sammankallande särskildt i och för afgörandet af den sväfvande frågan om uppställandet af en inhemsk militär. Men äfven planer på en genomgående omgestaltning af regeringskonseljens organisation, — hvilka synas samtidigt uppdykat, — förknippade sig vid tanken på en landtdag.

Det är i detta sammanhang R. Castrén i sina „Skildringar ur Finlands nyare historia“ [1]), i förbigående, berör projektet om regeringskonseljens omorganiserande. Närmare underkunnig om detta projekt torde han icke varit; åtminstone uppger han endast, att G. M. Armfelt synes utarbetat ett förslag i ämnet, jämte det han citerar några uttalanden i frågan af statssekreteraren Rob. H. Rehbinder och J. F. Aminoff, då ledamot i finska komitén.

---

[1]) Sid. 362—363.

Gentemot den liflige, för innovationer och förändringsprojekt så fallne Armfelt framhöllo begge desse män sina betänkligheter i frågan. Rehbinder önskade att med förslagets realiserande borde åtminstone anstå till en landtdag, då ständerna närmare kunde öfverväga svårigheterna och förmånerna. Aminoff betonade faran af att i ett så högviktigt ämne skrida till en reform, hvilken icke hunne moget utarbetas, liksom öfverhufvud af det vådliga deri att gång efter annan ändra landets styrelseformer, hvilket kunde „lika så lätt urarta till despotiska innovationer, som till bibehållandet af våra lagar, fri- och rättigher.“

Närmare upplysningar hafva icke af Castrén och veterligen icke heller af någon annan forskare meddelats.

Ett af mig anträffadt utlåtande i koncept af dåvarande biskopen, sedermera ärkebiskopen Jakob Tengström öfver ifrågavarande reformförslag torde derför förtjena in extenso publiceras.[1]) Det bär titeln „*Något om förändring eller förbättring i Finlands styrelsesätt*“ och är dateradt i Åbo den 18 Januari 1813. Det utgör, äfven det, ett bevis på den outtröttliga och insigtsfulla verksamhet, Tengström jämväl efter Borgå landtdag utöfvade för en lycklig gestaltning af landets viktigaste frågor, en verksamhet, som icke alltid utfördes officielt, men hvilken derför icke var mindre betydelsefull.

---

[1]) Ifrågavarande aktstycke anträffades våren 1887 i en fullständigt oordnad större samling papper och handlingar från början af detta århundrade, hvilken samling ägdes af enkefru Ida Hobin härstädes. Pappren, som ursprungligen torde utgjort en långt större samling, hade tillhört hennes aflidne man, apotekaren i Jyväskylä Christian Hobin, och derförinnan dennes broder, den bekante boksamlaren, hamnmästaren i Helsingfors G. A. Hobin. Ifrågavarande papper hade ögonskenligen i tiden tillhört, liksom de till öfvervägande del härrörde från den sistnämdes svärfader, sekreteraren i Finska Hushållningssällskapet, professor *Carl Christian Böcker*.

Högst sannolikt synes, att detta utlåtande afgifvits på derom framstäld anhållan. Af hvem sådan anhållan gjorts, framgår icke ur aktstycket sjelft. Men den förmodan är måhända icke oriktig, att man härvid har att tänka på Rehbinder. Vid landtdagen i Borgå hade Tengström och Rehbinder gemensamt deltagit i utarbetandet af propositionen om regeringskonseljen; en viss frändskap i deras politiska åskådning måtte äfven senare hållit dem i förbindelse med hvarandra. Nämnas må i detta samband, att ett annat utlåtande af Tengström (ang. landets myntförhållanden), anträffadt jämte det nu ifrågavarande, bär en anteckning om att vara „meddeladt“ Rehbinder.

Tengström refererar i sitt utlåtande de anmärkta brister, som erfarenheten låtit framträda uti regeringskonseljens organisation, och meddelar jämväl hufvuddragen af den nya gestaltning, som för senatens ekonomie departement föreslagits. Han vidgår, att de anmärkta bristerna nogsamt kunna lemna rum för reformyrkanden.

Men en omstöpning af regeringskonseljen, så genomgripande som den föreslagna, afstyrker han på det bestämdaste och det af flere praktiska skäl, men mest ur synpunkten af det politiskt obetänksamma att utan tungt vägande anledningar rubba Finlands ännu helt nya styrelseformer. I stället framlägger han ett kontraprojekt, afseende dels att i den högre administrationen genomföra ett bättre „snilleval“ än skett hade, dels en mängd, mindre genomgripande, men derför icke mindre verksamma förbättringar i regeringskonseljens arbetssätt och arbetsfördelning, i ärendernas behandling m. m. Desssa sina förslag önskade Tengström se behandlade af en särskild komité inom regeringskonseljen, hvilken komité derjämte borde taga under revision alla efter Finlands

förening med Ryssland emanerade författningar och påbud, hvilka anginge landets styrelse och administrativa verk.

Huruvida detta Tengströms sist nämnda förslag ledt till någon åtgärd, är mig icke bekant. Mycket sannolikt är det dock, om än några synliga frukter af den projekterade komiténs arbeten icke framträdt i offentligheten. För riktigheten af de reformförslag Tengström i sitt afgifna utlåtande, framlägger talar emellertid oförtydbart det förhållande, att en god del af de partiela organisationsförändringar inom regeringskonseljen, hvilka han redan år 1813 förordar, sedermera såsom nödig insedda genomförts.

Hufvudsaken blef i alla fall vunnen. Planerna på en total förändring af af Finlands ännu helt unga styrelse ajournerades för att icke vidare tagas upp. Hvilken andel häri månde tillkomma Tengströms sakliga och klara utlåtande, tillhör forskningen att utreda. Utan sitt väsendtliga inflytande kan det både för sin författares och sin egen skull icke hafva varit.

Väl motiverad var förvisso den försigtighet, hvartill Tengström manade sin tids politiska nyhetsmakare, och den omsorg han visade för att landets nyskapade inhemska styrelse finge i lugn stadga sin verksamhet och sitt anseende, förskonad för misskrediterande omgestaltningar. Äfven det aktstycke nedan meddelas aflägger ett vittnesbörd om den klarsynta och lugna statsmannablick samt den mångförfarenhet i administrativa värf, hvarmed Tengström bedömde sin samtids nog omtåliga och just genom sin nyhet svårlösta politiska och förvaltningsorganisatoriska frågor.

Aktstycket i fråga har följande lydelse.

Något om förändring eller förbättring i Finlands Styrelsesätt.

Det är af Alexanders ädelmod och människokärlek, som Finland, ehuru med härsmakt Ryska Riket underlagdt, dock än får styras efter samma Lagar och njuta till godo samma fri- och rättigheter, som under Svenska öfverväldet.

Problemet, som vid organisationen af Landets efter dessa grundsatser tillkomna nya Regering varit och är att upplösa, består förnämligast deri, att inrätta densamma så, att den ej allenast öfverensstämmer med Kejsarens ädla afsikter med Landets af honom i [nåder?] garanterade Constitution, med Folkets lynne och tänkesätt och med dess drätsel och penningetillgångar, utan ock att ett nödvändigt samband bibehålles med Monarken, med våra nya medborgare inom Ryska Rikets vidlyftiga område och med de allmänna styrelsegrunder Alexander i sin vishet funnit godt att till främjande af sitt Folks sällhet och sjelfständighet vidtaga.

Ett utkast till en slik Styrelse eller så kallad Regerings Conseil för Finland gjordes redan vid landtdagen i Borgå, hvilket med några deri af Hans Majestät Kejsaren gjorda förändringar och modificationer kort därefter i nåder fastställdes och nu på 4:de året tjenar till allmän och underdånig efterföljd.

Tiden då detta utkast gjordes, dess författares föga bekantskap med Regeringsärender och den vanliga ofullkomlighet, som åtföljer alla människoverk, måga hos billigt tänkande medborgare tjena till ursäkt för dess brister. Erfarenheten har lärt känna dem och man bör i en lugnare conjuncture söka häfva eller förbättra dem, dock med bibehållande, såsom mig synes, af de hufvudgrunder af lagbunden styrelse, hvarpå hela Samhällsbyggnaden stöder sig.

Då Hans Maj:t Kejsaren täckts i Nåder sanctionera Landets förra Constitution, så tillhör *Lagstiftningen* och *Beskattningsrättigheten* Landtständerna eller Nationens Representanter, på en allmän Landtdag.

Åt Regerings Conseillen har Kejsaren uppdragit handhafvandet af Landets Lagar eller *Lagskipningen* i Dess eget höga namn och således i sista instancen, utan att appell eller besvär deremot vidare äga rum.

Verkställigheten åter af Kejsarens, Conseillens, bud äfvensom af alla domstolars laga kraft vunna utslag utöfvas egentel. af Landshöfdingarna och i Ecclesiastike mål af Consistorierna under Högsta Maktens tillsyn och med noga responsabilité för sina åtgärder.

Men hvad till den egentliga Militaire Styrelsen hörer har Kejsaren behagat för det närvarande anförtro åt den af Honom för Finland tillsatte General Gouverneur, såsom varande Chef för alla i landet förlagda Ryska Troupper; Hvarförutan bemälte Gouverneur enligt Reglementet för Regerings Conseillen är dess Ordförande samt i denna egenskap att betrakta såsom en medelperson emellan Kejsarn och Conseillen, som tillföljd af den för General Gouverneurs Embetet utfärdade nådiga Instruction frambär till Conseillen Monarkens bud och återbär Dess underdåniga svar och hemställanden till Kejsarn i Landets så allmänna som enskilda angelägenheter. Till ytterl. lättnad och fremjande af denna communication emellan Regenten och Finska Conseillen är dessutom en Committé för sådana måls beredning och utarbetning, som skola till H. Kejs. Maj:ts afgörande föredragas, inrättad i S:t Petersburg.

Hvad sammansättningen i det hela af denna Styrelseplan beträffar, så ligger den i så vidsträkt afseende ej under mitt omdöme. Nöjda och lyckliga undersåtare bevisa bäst en Regerings eller Constitutions sanna värde, och, efter denna måttstock pröfvad, öfverträffas ej Finlands af någon annan i hela verlden.

Det är egentel. eller förnämligast om Regerings Conseillens organisation som fråga nu är väckt, sedan man dervid anmärkt, att ärenden i allt för stor mängd dit inkomma, utan att vara förut vid andra instancer nog förberedda eller utarbetade; — att de af slik orsak ej kunna med erforderlig skyndsamhet i Conseillen afgöras; — att göromålen de särskilda Expeditionerna emellan ej äro väl eller nog jemt fördelade; — att de mål, som få och böra omedelbarl. hos H. Kejs. M:t sjelf anmälas, ej synas vara nog bestämdt skilde och utmärkte från dem, som höra till Conseillens åtgärd och sluteliga afgörande, och ändteligen att sjelfva Expeditionsformen medför flere hinder och collisioner i ärendernas lagliga och ordentliga handhafvande.

Alla dessa påminnelser, som i sina vissa afseenden ej äro utan sin grund, röra dock hufvudsakligast Conseillens Ekonomie Departement.

Hvad Justitie afdelningen vidkommer, synes densamma med thy tillydande och af ålder och än subsisterande öfver- och underdomstolar vara i det närmaste så beskaffad, att den, äfven enligt allmänna rösten, föga omskapning tarfvar. General Gouverneurens ordförandeskap i detta Departement synes väl vid första påseendet ej vara af särdeles nödvändighet eller consequence, men lär dock på flere goda skäl ej böra honom alldeles frånkännas. Sedan ock Kejsarn numera öfverlämnat åt Conseillen utöfningen af några mindre Jura majestatica, så är ock mer skyndsamhet i slika måls expe-

dition derigenom vunnen. Att minst sju ledamöter måste höra till denna Landets Högsta Domstol, följer af sjelfva Lagens stadgande om detta nödvändiga antal vid afgörandet af svårare brottmål; hvarföre ock rättigheten att vid ordinarie ledamöters inträffande semester, jäfvighet, eller sjukdomsförfall få i vissa mål adjungera erforderligt antal extra ledamöter, måste äfven framgent bibehållas och auctoriseras.

Till fremjande af affairernas säkrare och ordenteligare gång äfven i Ekon. Departementet är föreslaget att inrätta antingen särskilda efter Svenska Styrelsesättet formade Collegier för särskilda slags mål, eller ock ett stort *allmänt Collegium* med sin president, vice president samt öfriga erforderlige ledamöter och betjente; i hvilka Collegier eller särskilda Collegii Departementer de dithörande mål skulle upptagas och afgöras, med besvärsanvisning till ett så kalladt Stats Råd eller Stats Conseil, bestående af General Gouverneuren och fyra ledamöter, som ägde att dem finaliter afdömma, sedan de likväl förut passerat en så kallad *Allmänna Ärendernas Beredning*, bestående af 6 ledamöter, hvilka det tillkomme att öfver samma mål ej dömma, utan blott sig utlåta, innan de till Högsta ort affärdades.

Det är sannolikt, att genom en slik i Collegieväg föreslagen siktning och beredning af målen, de framdeles skulle blifva så utredda och bearbetade, att de sedermera i Högsta instancen lättare och säkrare kunde afgöras. Äfven som att en del tvistande Parter torde acqviescera vid Collegiernas utslag, till någon minskning i Conseillens arbete.

Men förslaget måste betraktas äfven från en annan eller från flere andra sidor; och jag erinrar mig, att desse sär-

skilda considerationer icke heller undgingo Committerades i Borgå uppmärksamhet.

Möjligheten att för det närvarande i vårt land införa och med fullt skickeliga så ledamöter som betjente förse så många nya och vigtiga Rättegångsverk, synes först böra noga öfvervägas.

I proportion af Finlands folkmängd hafva redan för detta vida flere, än sig kanske vederbordt gått ifrån näringarna åt tjenstemannavägen. Många af dem, och deribland beklageligen flere ganska skickliga landsmän, hafva stannat på Svenska sidan, dit ljusare utsikter för fortkomst till tjenster och bergning i alla tider lockat dem af Finlands ynglingar, som utmärkt sig för talanger och skicklighet, och af hvilka få numera torde vara att till hembygden återförvänta. Än mindre är infödde Svenskars hitflyttning att påräkna till fyllnad i vårt redan märkeligen förstorade behof af många nya tjenstemän ; och att söka eller vänta dem annorstädes ifrån är alldeles icke [att] tänka på. Redan klagas hos oss allmänt och icke utan skäl öfver knapp tillgång på tjenliga sujeter för landets nuvarande tjenster och rättegångsverk, vid hvilka man derföre nödgats och än dageligen måste, i brist på bättre, antaga omogna och oerfarna ynglingar eller ock äldre förlegade och för detta såsom obrukbare ansedda tjenstsökare, med hvilkas dåliga tjenst således både Staten och enskilda medborgare måste vara lika slätt belåtne. Hvad hopp bör man väl då kunna göra sig att finna tjenliga subjecter för så många nya och vigtiga Embeten, som enligt ofvanberörda förslag än skulle komma i fråga? Att till dem flytta Landets af ålder vid angelägna andra tjenster engagerade Embetsmän vore att alldeles desorganisera hela den förra Styrelsen, och lämna dess vigtiga platser till rof för odugligheten och lycksökeriet. Enär Finska Nationalbeväringen efter hand hin-

ner komma i gång, skall ock den ofelbart framdeles såsom tillförene upptaga ett stort antal af Landets ungdom, som eljest kanske skulle gått åt den civila tjenstevägen, och således äfven i sin mon försvåra tillgången på skickliga tjenstemän för de civila sysslorna?

En fåtaligare, men vald, skickelig och vällönt embetsmannacorps är i alla afseenden af vida större värde och redbarhet för Fäderneslandets tjenst, än ett förökadt antal af ytliga, oskickeliga och oförfarna, som gemenligen hvarken kunna eller vilja sköta sina åligganden. Måtte Öfverheten få njuta den hugnaden, att finna rätt skickeliga personer för alla de platser i Samhällstjensten, som redan gifvas, innan man ville tänka på att inrätta en mängd nya sysslor, och började söka personer för dem? Högeligen fruktar jag, att man ej en gång med den skarpsyntaste forskning i alla Landets provincer vore i stånd att påfinna dem.

Men blefve det än någon möjlighet att sammanbringa detta antal, så måste dock ytterligare beräknas, att de äfven skola af Staten lönas, och efter min tanka så lönas, att de ej höfva lefva på rättvisans och rättsökande medborgares bebekostnad. Likväl synes den belägenhet, hvari Finlands financer för det närvarande befinna sig, snarare råda till indragning af redan existerande, än till inrättning af flere nya tjenstemannalöner, hvilkas belopp, äfven efter den måttligaste beräkning, skall uppgå till 70 à 80,000 Silf. Rbl., allt novo conto. Mångfaldiga andra utgifter och expenser att förtiga, som ovilkorligen åtfölja alla nya inrättningar, och således måste falla det redan svårligen graverade Statsverket till ny och oundvikelig last. Att i vårt svaga och fattiga land vilja organisera en så omständligen sammansatt styrelse, som i ett helt Konungarike, med vida större och

rikare tillgångar, lär väl en sund Statskonst näppeligen gilla eller tillåta?

Men om man ock antoge, att begge redan nämnde svårigheter vid verkställigheten af i fråga varande förslag stode att häfva, och att både folk och löner kunde för de nya tjensterna efter önskan anskaffas, så torde det dock än förtjena något närmare eftersinnande om och hvad med allt detta kunde vara vunnet för det ändamål man syftar åt? Stode snälla och redliga tjenstemän vid alla i fråga varande nya verk och inrättningar att erhålla, så bör ej bestridas, det de mål där till behandling förekomme ofelbart måste derunder blifva så utredde och bearbetade, att de sedan lättare å högre ort kunde föredragas och afgöras. Men inträffar ej först nämnde vilkor, hvilket icke heller i tidernas och landets närvarande skick synes kunna inträffa, så är med all denna omgång säkerligen ej annat vunnit, än att både tid och kostnad spilles för de rättsökande, och att målen sålunda dåligt utredda och handterade i alla fall skulle dragas till Högsta maktens sluteliga decision. Hvad för öfrig vid det föreslagna behandlings- och expeditionssättet af de i det nya Collegio förekommande ärenden kunde vara att anmärka, förbigår jag så länge, tills hufvudfrågan, om det verkeligen skall inrättas, hinner bli högvederbörligen afgjord.

Då härtill än kommer, att tvistande Parter vid målens fullföljande i sista instancen nu mera ej hafva andra omkostnader att bestrida, än blotta lösen för Charta Sigillata till sina rättegångshandlingar och då dessutom advocater alltid skola finna sitt intresse vid att lefva på hvarje sak så länge någonsin möjligt är; så lär föga vara att hoppas, det något stort antal mål skall blifva beroende vid en underrätts eller vid ett Collegii utslag, utan att de flesta i alla fall vandra till Högsta maktens sluteliga bedömmande?

Oundvikeligt synes det mig under allt detta vara, att påökningen af nya Rättegångsinstancer, nämligen af redan nämnde allmänna Collegium eller dess särskilda Departemeter, och än dertill af ett Beredningsråd, nödvändigt måste öka svårigheten att få målen med önskad snabbhet afgjorde; och likväl äro de fleste ekonomiske tvister af den art, att de påkalla den största skyndsamhet både hos domaren och executorn, om ej tvistande parter skola få vidkännas ett både tungt och oförtjent lidande; helst mången ej sällan hellre vill tappa en sak, än se den trainerad på tiden genom en lång och invecklad rättegång. Slika ekonomiska tvistemål pläga dessutom sällan vara af så intricat art, att de ju ej både hinna och kunna redan i första instancen så nagelfaras och utredas, att Högsta makten sedan utan särdeles svårighet bör kunna afdömma dem, helst den utväg i alla fall blir Conseillen öfrig, att genom målens remitterande till undersökning vid domstolen, erhålla derutinnan all nödig upplysning. Åtminstone är det visst, att alla Consistoriella mål, ehuru stundom både vidlyftiga och väl complicerade, gått i alla tider directe ifrån Domkapitlen till Högsta ort, utan att dessförinnan i någon mellaninstance bearbetas eller granskas. De criminella undantagne, som gå till Hofrätterne, dessutom några besvärsmål, som i senaste perioden af Svenska Styrelsen passerade Allmänna Ärendernas Beredning, innan de hos konungen föredrogos. Och jag har ej sport något missnöje, utan fast mera allmän tillfredsställelse och belåtenhet med denna compendiariska rättegångsmethod. Hvi skulle då ej Landshöfdingarnas utslag och åtgärder kunna och böra stå i samma predicament, då, såsom sagdt är, tvistemål af svårare och mer invecklad art sällan till deras, utan till domstolarnas [pröfning] pläga hänskjutas, och de dessutom, som någon gång vid Landshöfdingestolarna kunna vara af

slik art, merendels i vanlig besvärsväg dragas till Hofrätternas närmare pröfning och skärskådande?

För den *Stats Conseil*, som skulle remplacera Ekonomie Departementet, äro utom Gen. Gouverneuren, såsom ordförande, blott 4 ledamöter föreslagne. Då jag näppel. tror, att målen i denna nya instance skola blifva fåtaligare, än i Conseillen, där 7 ledamöter varit och äro fullt sysselsatte, ej blott vid målens afgörande, utan äfven vid deras beredande till föredragning ifrån Departementets särskildte Bureauer, så fruktar jag med skäl, att blott 4 Stats Råder ej skola förslå för så verkel. arbetsdryga befattningar, hvilka visserl. ej tåla att inskränkas inom Cancellie och Ecclesiastique Bureauernas nuvarande verkningskrets, helst ej heller Gen. Gouverneurens närvaro alltid i anseende till hans många andra värf och embetsresor är att påräkna, och de öfrige ledamöterne väl äfven någon gång i sin tour måste få njuta semester, eller ock af sjukdomsförfall och vigtigare enskilda angelägenheters vård kunna vara hindrade att Stats Conseillens sessioner dagel. året öfver bivista. Skulle möjel. 4 Ledamöter förslå i Stats Rådet, så måste ofelbart samma antal förslå äfven i Conseillen, men af hvad jag redan erinrat och i det följande, i afseende å någon ändring i arbetsmethoden, ytterl. vill föreslå, torde det än ljusligare kunna inses, att antalet af minst 7 ledamöter där verkel. behöfs för ärendernas tillbörliga gång, och att en indragning af 3 ledamöters arfvoden ej kan vara någon för en så vigtig plats gagnelig eller väl beräknad financeoperation.

Vid förslaget att tillegna Gen. Gouverneuren såsom Statsrådets ordförande 2 röster, och än derutöfver votum decisivum, då rösterna äro lika, företer sig nödvändigt den anmärkning, att för mycken, kanske någon gång vådlig influence å sakernas decision derigenom skulle läggas i Gen. Gouv:s hand,

då han näml. enligt en slik administrationsordning, ej behöfde mer än en röst till sina 2:ne för att alltid bestämma utslaget, hvilket åtminstone på de tider kunde bli vådligt för medborgares rätt, då en Gen. Gouv. här vore tillförordnad, som, född och uppvuxen utom Finlands område, ej väl kände eller kanske ej älskade dess Lagar och Styrelsesätt?

Men det återstår, att också jag må framställa något förslag till afhjelpande af de brister, som synas vidlåda organisationen af Finlands Regerings Conseil. Kunna utvägar dertill påfinnas, med bibehållande af redan gifna former och utan att omstörta hela byggnaden, så anser jag dem böra först och åtminstone på försök antagas, innan man tar partie för någon total reform.

Som de flesta mål, hvilka Ekonomie Departementet handterar, i ett eller annat afseende passerat Landshöfdingarnas åtgärd och handläggning, så är det förnämligast af dessa för Landets Styrelse högst vigtiga embetsmän man har att påkalla den både klokaste och sorgfälligaste vård för de dem uppdragna flerfaldiga befattningar. Och då de tjenster de innehafva äro både vällönte, och af mycken medborgerlig existimation och inflytelse, så borde de alltid kunna vara besatte med män af utmärkt både redlighet och skicklighet för de vigtiga värf dem äro anförtrodda, helst ock dessa sysslor äro Förtroendeposter, och således ej bero hvarken af förslag eller accorder eller tour och anciennité i tjensten. Om desse Embeten således alltid skulle gifvas åt män af sanna medborgerliga och aktningsvärda förtjenster, utan afseende å börd, stånd, rang och titlar, famille och partieintressen eller andra slika tillfälliga och obehöriga befordringsmotiver, så skulle Conseillen i Landets så beskaffade förste tjenstemän hafva

en ressource till driftigt biträde och verkningsförmåga, som aldrig i den grad skall kunna presteras af Collegialiska Corporationer, hvilka alltid röra sig tungt och långsamt och enligt sin sammansättning och sitt ändamål måste så röra sig.

Då nu ej mindre Regeringen än publiken än synes i detta afseende hafva ouppfyllda önskningar, så torde den i allmänna styrelseverket eskade reform böra småningom börja från denna punkt; och lyckas den, såsom den säkert, om principen troget följes, bör lyckas, så skall man omsider finna, att både Collegier och Beredningar kunna allt framgent för Finlands Styrelse mycket väl umbäras.

Att ledamotsplatserna i Conseillen böra af samma skäl med strängaste uppmärksamhet för enahanda grundsatser besättas, lär jag näppel. behöfva erinra om? Dessa tjenster hafva väl den olägenhet med sig, att de blott äro Commissioner på 3 år, och att åtskillige embetsmän från Statens andra vigtiga tjenster måste flyttas till Conseil-bordet, med hvilka temporära uppdrag ej heller alla som tillkallas torde vara eller bli väl belåtna. Men om så mycken medborgerlighet tilltror jag dock än mina Landsmän, att så länge den Corps, till hvilken de inkallas, behåller sitt anseende och förtroende, så hos Regenten som nationen, så skall hvarje dess ledamot gärna göra ett offer på några år åt Fosterlandet af sitt lugn och af några enskilda fördelar och anse sig hedrad af Monarkens nådiga kallelse till en så viktig och upphöjd plats i Samhället. Det treåriga ombytet skall trösta och tillfredsställa själfva nationalafvunden, sätta Regenten i tillfälle att alt bättre och bättre lära känna sitt folk, och att således efter hand allt fullkomligare organisera detta Styrelse Råd, samt kanske äfven hos medborgare af talanger och sann patriotisme lifva den föresats att göra sig

skickliga att än någon gång på en slik plats få gagna och tjena sitt Fädernesland.

Den skilnad emellan frälse och ofrälse ledamöter i begge Departementen, som Reglementet för Conseillen, i enlighet med Svenska grundsatser och tänkesätt, fastställt, torde böra hos oss för framtiden försvinna, och blott duglighet, redlighet och medborgerlighet afses vid desse ledamöters val.

Vore Ekonomie Departementet så lyckligt, att å alla sina stolar få se män af utmärkta talanger, kunskap och verksamhet, och deribland åtminstone några, som varit, innan inträdet i Conseillen, vane vid att i stadgad och laga tjenstemannaordning handtera hvad man kallar affairer, så hoppas jag säkert, att redan denna billiga önskan, om den alltid kunde realiseras, skulle afhjelpa många af de öfverklagade bristerna och ge åt administrationen en annan både mer jämn och snabbare fart. Vidare och ehuruväl jag ej varit i tillfälle att personligen deltaga i Conseillens göromål, så tror jag mig dock hafva anledning att tro, det man af en kanske för långt drifven scrupuleuse attention för formaliteter vidtagit en arbets- och expeditionsmethod, som, ehuruväl i juridisk styl riktig, dock vid handterandet af ekonomieärender synes vara öfverflödigt omständelig, och trötta både ledamöter, betjening och parter, med så många omgångar, att snart en månad åtgår, innan ett föredraget mål äfven af den enklaste beskaffenhet hinner passera denna labyrinth.

Jag hvarken vill eller kan gå i någon närmare detail af dessa anstalter och är än mindre i stånd att föreslå de ändringar härutinnan kunde vara både nödiga och lämpeliga, utan öfverlämnar till Höga vederbörandes egen upplysta ompröfning och åtgärd att uppge en mer förkortad arbetsmethod,

den jag förnummit flere vaillante medborgare både inom och utom Conseillen påkalla.

Som jag vidare lätt kan föreställa mig, att bland den mängd af mål, som till Conseillen dageligen inkommer, ej alla kunna vara af större betydenhet, och det således onödigtvis borttar mycken tid att likväl föredraga dem alla till hela Departementets gemensamma deliberation, helst många af dem nödvändigt äro så beskaffade, att de ej på mer än ett sätt kunna afgöras, så vågar jag ytterl. föreslå, att Ekonomie Departementet, som semester innehafvaren oberäknad, vanligen alltid har 6 ledamöter närvarande, fördelte sig på 2 Divisioner med 3 ledamöter å hvardera Divisionen, till hvilkas åtgärd alla slika mindre mål, af hvilka de fleste ej på mer än ett sätt kunna afgöras, borde remitteras, och endast de vigtigare i Departementets plena föredragas; hvarefter det skulle ankomma på omständigheterna och målens större eller mindre mängd och vigt, huru ofta i veckan antingen hela Departementet eller dess särskilde Divisioner behöfde sammanträda.

För hvarje ledamot i Conseillen, som med någon uppmärksamhet följt gången af de ärender derstädes härtills förevarit, måste det vara lätt att bestämma några allmänna grunder för denna skilnad emellan mer och mindre vigtiga mål, och deras deraf beroende olika föredragnings- och behandlingssätt. Utan att våga ens något förslag dertill, anser jag sådan urskilning böra bero af Conseillens egen fullständigare sakkännedom och upplysta ompröfning.

Men hvad jag dock tror mig härvid böra tillägga, är, att sedan dessa ärender blifvit bestämda, det borde ankomma på Chefens i Cancellie Expeditionen åtgärd att i enlighet dermed hänvisa de inkommande målen efter deras olika vigt och beskaffenhet, till den ena eller andra instancens upptagande, där de sedan i alla fall komma att föredragas af den

Referendarie Secreterare, till hvars Expedition de höra. Hvardera Divisionen dock obetaget, att om de finna ett dit remitteradt mål vara af den art, att dess afgörande borde af flere Ledamöter öfvervaras, då derom i Departementets pleno anmäla och dess utlåtande afvakta.

Om de mål, som på Divisionerna förevarit och där blifvit afgjorde, anmäler hvarje Referendarie Secreterare kortel. å nästa Ekon. Departementets plenidag, hvarefter äfven dessa på Divisionerna afgjorda och in pleno anmälda mål sålunda expedieras under Conseillens vanliga firma.

Genom denna anstalt, om den lämpelig pröfvas och i nåder godkännes, förmodar jag utväg skall blifva att få fram och expediera vida flere mål, än då Ekon. Dep. sitter såsom nu dageligen. Men efter hvilken grund dessa af mig så kallade mindre mål böra från de öfriga urskiljas och hvardera Divisionen emellan lämpeligast fördelas, tillhör mer sakkunnige än jag det är, att närmare bestämma. Äfven som jag ej heller tilltror mig kunna bedömma och afgöra, huruvida Conseillens enligt Stat nu tillgängeliga betjening må förslå för alla de af en slik påskyndande arbetsmethod härrörande ökta och fördubblade göromål?

För öfrigt synes det mig, som till de åtskilliga judiciella mål, hvilka enligt det för Conseillen i nåder stadgade Reglementet 2:dra Afd. Cap. 1 blifvit, efter det de hos Landshöfdingarna förevarit till Hofrätternas vidare ompröfning hänskjutne, än flere af nästan enahanda beskaffenhet kunde tilläggas, och deribland i synnerhet alla slags krono- och militiehemman, vare de för öfrigt sinsemellan af hvad skiljaktig natur och beskaffenhet som helst, tvister om skatteköp, om arrenden af flere slags kronolägenheter och tillhörigheter med flere dylika; hvarigenom kretsen för Ekon. Departementets sysslosättning skulle blifva än mer inskränkt, och det

egentligen juridiska än nogare, enligt sakens natur och näståberopade Reglementariska föreskrift, ifrån massan af ekonomiemålen afsöndras och urskiljas.

Till fortskyndande af ärendernas gång i allmänhet skulle ock det tjena, att de gemensamma sessionerna in pleno, som så idkeligen i senare tider sysslosatt Conseillens begge Departementer, blefve i möjligaste måtto inskränkte och restringerade endast till sådana mål, som kunna på en gång röra Landets allmänna så industriella som ekonomiska administration, hvarigenom mer tid blefve öfrig för hvardera Departementet att sköta egna göromål. Som de flesta nya inrättningar, Landets förändrade politiska läge påkallat, nu mera lära vara finaliter organiserade, så är ock att hoppas, det omförmälda tidspillande sammanträden hädanefter mera sällan skola tarfvas eller äga rum.

Och ehuruväl ej mindre i sjelfva Reglementet för Conseillen, än i särskildte sednare utkomna Höga Författningar finnes stadgadt, hvilka mål skola höra till Hans Kejserl. Maj:ts egen höga och omedelbara åtgärd och hvilka åter af Dess Regerings Conseil böra upptagas och definitive afgöras; så alldenstund likväl missförstånd härutinnan synes hafva hos Landets invånare uppstått, i thy att dels mål, som först till Landshöfdingarnas eller andre embetsmannainstancers och sluteligen till Conseillens pröfning anmälas eller ock som redan blifvit i Conseillen med laga domslut afhulpne, dock af okunnige eller intriguerande Parter eller deras Sakdrifvare, dragits till Hans Kejserl. Maj:ts omedelbara och ytterligare åtgärd, deraf hvarjehanda oredor och hinder i ärendernas förvaltning inom Conseillen måste förorsakas, så synas dessa oordningar böra lämpligast genom en allmän Kejserl. Författning i möjligaste måtto ur vägen rödjas, deraf Conseillen i dess embetsbefattning märkelig förmon och lättnad skulle tillflyta.

Hvad ändteligen sjelfva yttre sammansättningen af Conseillen angår, så bör jag först anmärka, att Comittén i Borgå, som på nådig befallning uppgjorde förslaget dertill, ansåg sig af flere orsaker böra föreslå, det presidium i Conseillen skulle General Gouverneuren uppdragas, ej blott för det han är Kejsarens första man i Landet, utan ock för att derigenom söka afböja den contrast och misssämja, som eljest så gärna vill uppkomma emellan den militairiska och civila Styrelsen och hvarå man just under påstående Landtdag hade så obehagliga bevis. Efter den form Ekonomie Departementet nu har och med den nådiga instruction, hvarefter General Gouverneuren numera bör sitt Embete förvalta, synas lag och rätt i Landet ej hafva något af denna Embetsmans influence att befara, om han ock någon gång, emot all förmodan, ville missbruka den.

Men som han i både civilt och militairt afseende har en så vidsträckt och mångfaldig befattning, att någon jämn uppmärksamhet för affairernas marsch inom Conseillen svårligen af honom är att förvänta, så synes mig, som vore det ganska nödigt, att Kejsarn, utan afseende å ledamöternes rang eller ålder i tjensten, förordnade en ständig vice president för Ekonomie Departementet, som med nödig skicklighet, drift och verksamhet för en slik plats tillika vore Chef för Cancellie Expeditionen, vid hvilken en allmän öfversigt af ärendernas gång lättast är att fatta och bibehålla.

Dernäst synes det vara otvifvelaktigt, att nu varande fördelning af göromålen emellan Ekon. Dep:s 5 Bureauer tarfvar en lämpelig jemkning, särdeles emellan Finance- och Kammarexpeditionerna, på det arbetet emellan både ledamöter och betjente måtte blifva både något så när jemnt och med nödigt afseende å ärendernas naturliga sammanhang distribuerade, dertill jag i anseende till min ägande mindre

säkra kännedom af hit hörande särskildte omständigheter dock ej vågar uppå något egentligt förslag. Revisionen af diverse inkommande publike räkenskaper synes ej böra upptaga en särskildt Bureau eller Expedition i sjelfva Reg. Conseillen, med särskild Referendarie secreterare, Kamrerare och dessutom än en Revisionscommissarie, utan kunna lämpeligare tillhöra ett contor under Kammarexpeditionens och Revisionscommissariens närmaste inseende. Kanske ock på Ecclesiastique Expeditionen, som för det närvarande lär ha det minsta antal mål att föredraga, kunde i ett sammanhang med dess förra befattningsämnen flyttas allt hvad som rör offenteliga undervisningsanstalterna, censuren, bokhandeln och boktryckerierna, helst en betydlig del af dessa ärender af ålder stått och än står under Domkapitlens vård och Cancellie Expeditionen, som enl. Reglementet nu har dem på sin partage, är öfverhopad af så många andra dithörande dryga göromål.

Dessutom synes det förtjena närmare öfvervägande, om ej äfven åt Conseillens betjening, såsom det i Landets öfriga Collegier och Rättegångsverk både öfligt och med lag enligt är, må böra framdeles förunnas en skälig expeditionslösen, derigenom de säkrare och sannolikt för längre tid skola fästas vid ett så arbetsdrygt verk, och trätlystne parter kanske afhållas att med allt lappri till Conseillens decision framtränga, då de åtminstone få plikta för slika försök med någon expeditionslösen. Kanske ock denna lilla biförtjenst kunde uppmuntra vederbörande tjenstemän att så mycket snabbare hafva utslagen och expeditionerna färdiga att till rättsökande expediera, då dem derföre någon sportel tillfölle och de således anmanas att för sin del bidraga till fortskyndande af ärendernas gång.

Men huruvida för öfrigt det härtills vanliga expeditionssättet i Kejsarns eget höga namn äfven af mindre vigtiga mål och bref än bör bibehållas eller ändras samt huru denna ändring, om den nödig pröfvas, lämpeligast må kunna verkställas så, att afvikelsen ifrån den redan vanliga ordningen ej må hos menigheten väcka uppmärksamhet och misstroende till Öfverstyrelsens fortfarande autorité, lämnar jag till deras säkrare bedömande, som sitta affairerna närmare och som bättre än jag kunna inse, hvad härvid kan vara att tillgöra. Att den nu brukliga expeditionsmethoden medför collisioner och i flere hänseenden brydsamma frågor, kan ej bestridas, men huru desamma nu mera må kunna förekommas och afhjelpas, törs jag ej föreslå.

Dessa äro mina enkla och välmenta tankar om sättet att för framtiden bättre organisera Finlands Styrelse och isynnerhet dess Regerings Conseil. De medel jag dertill föreslagit åsyfta ej någon total omstöpning af systemet, utan blott ett bättre användande af de former redan i det hela existera, och hvilken utväg synes böra först försökas, innan man börjar med en helt ny omskapelse, som i så många afseenden skall komma att contrastera med det förra Styrelse Reglementet och med nästan alla redan under de nästlidna årens förlopp i den administrativa vägen gifna och till samma Reglemente sig refererande höga Påbud och Författningar, hvilka följakteligen i fall af hufvudplanens förändring, äfven behöfde lika totalt förändras och omskapas i en helt annan form.

Sluteligen och som sedan år 1809, då högstberörda Kejserliga Reglemente för Regerings Conseillen utgafs, ej allenast många nya publike verk och inrättningar både i sta-

tistisk och ekonomisk väg med högvederbörlig sanction inom Landet tillkommit, hvilka nödvändigt måste medföra flere förändringar i det första mindre fullkomliga och provisionella utkastet till Landets Styrelsesätt, utan ock flere särskildte Kejserliga Påbud och Förordnanden i samma ämne efter hand utkommit, som närmare bestämma sättet att förvalta de allmänna ärenderne, så synes mig i alla fall nödigt vara att innan en ny uppsättning af den Regerings Conseil, åt hvilken Landets Styrelse ifrån nästinstundande höst skall anförtros, varder decreterad, en noga revision af alla hithörande Författningar må varda oförtöfvadt anställd af visse dertill förordnade personer från Conseillens begge Departementer, som derpå ägde att i god tid till Hans M:t Kejsarn inkomma med förslag till ett nytt författadt Reglemente för den blifvande Öfverstyrelsen, i enlighet med de af Hans Kejserliga Majestät för en slik Styrelse redan i nåder fastställda allmänna grundsatser.

Åbo den 18 Januari 1813.

J. T.

Om Finlands penningeställning vid grundandet af Finlands bank.

Ett uttalande af biskop J. Tengström.

Meddelande af

Aug. Hjelt.

Vid landtdagen i Borgå förelades, såsom kändt, ständerna en kejserlig proposition angående ordnandet af Finlands penningeväsende, hvilket efter skilsmässan från Sverige förlorat botten under fötterna. Ständernas svar innehöll, att den ryska silfverrubeln borde antagas till landets hufvud- och grundmynt och efter sin metalliska halt anses värd 33 skillingar 7 runstycken svenskt banko. Men derjämte borde äfven det i landet allmänt förekommande svenska silfvermyntet äfvensom svenska banko- och riksgäldssedlar jämsides med ryska sedlar och bankoassignationer, efter dessas kurs å St. Petersburgs börs, fortfarande få cirkulera och äfven vid kronans uppbörd emottagas. Samtidigt framhöllo ständerna det oafvisliga behofvet af en inhemsk statsbank, hvilken ensamt vore i stånd att bringa klarhet och stadga i landets penningeväsende.

Det kejserliga manifest, som på grund af ständernas svar emanerade den 29 december 1809, afvek i väsendtliga punkter från ständernas förslag. Mindre viktigt var, att värdeförhållandet emellan silfverrubeln och det svenska metal-

liska myntet fixerades till en rubel = 33 skillingar 4 runst., en förändring, hvarpå allmänheten blott kunde vinna. Af största ekonomiska betydelse var deremot manifestets femte punkt, hvari Hans Majestät, med anslutning till Ridderskapets och Adelns hemställan, förordnade, att ifrån 1810 års början alla kronans inkomster komme att uppbärlas endast i ryskt silfvermynt eller i ryska bankoassignationer. Denna bestämning stadgades „i betraktande ej mindre deraf, att flere myntslags omlopp oundvikligen medförer många svårigheter så väl för Cameral-Werkets räkningar som för den skattskyldige, men isynnerhet för allmogen, än att ryska såväl silfvermyntet som bankosedlarna nästan uti tvenne år varit allmänt nyttjade och vunnit egenskap af Landets mynt samt då dess värde blifvit så billigt beräknadt och lätt att jämföra med svenska myntet, förlorar ingen härvid, ej heller kannågon svårighet eller olägenhet derigenom uppkomma . . .“ Alla skatter och afgifter till kronan skulle förty erläggas uteslutande i ryskt mynt, hvarvid en rubel silfver skulle gälla lika med två rubel i koppar eller i bankoassignationer. I den enskilda rörelsen skulle emellertid svenskt metall- och pappersmynt få nyttjas till 1 jan. 1811. Ett uttryckligt förbud mot vidare användning af det svenska myntet gafs genom nådiga förordningen af den 12 oktober 1810.

Dessa finansiela stadganden voro emellertid ett fullständigt misshugg. Det svenska myntet var faktiskt det i landet allmännast cirkulerande. Det ryska förekom i betydligt knappare mängd än förordningarna förutsatte och ökades blott svagt, hvartill äfven allmänhetens ingrodda misstro mot det samma i sin mån verkade. T. o. m. den för allmänheten gynsamma, men för statens finanser föga lyckliga kurs af endast 2 rubel i koppar eller papper emot en silfverrubel kunde icke fylla den faktiska bristen på ryskt mynt. Svå-

righeterna och oredorna växte ytterligare, då genom manifestet af den 11 febr. 1811 koppar- och pappersrubelns kurs för kronans uppbörd 1811 sänktes till blott en tredjedel af silfverrubeln, hvilken åtgärd vidtogs på regeringskonseljens hemställan och med hänsyn till kronans reducerade inkomster.

De „*Reflexioner*“ af biskop J. Tengström, hvilka nedan meddelas efter författarens d. 21 november 1811 daterade originalkoncept och hvilka denne enligt anteckning å aktstycket fyra dagar senare i Åbo delgaf statssekreteraren Rehbinder, gifva en bild af det invecklade och brydsamma läge, hvari finska kronan, men ännu mer den skattdragande allmänheten och i synnerhet de mindre bemedlade råkat genom det ryska myntets påtvungna och onaturliga envälde. [1]) På samma gång Tengström påvisar det ondas orsaker och omöjligheten att genom vidare maktspråk söka reglera en penningerörelse, som, oberörd af dem, följer sin egen naturliga gång, framhåller han såsom enda möjliga utväg ur förvecklingarna, att det svenska myntet, — med återkallande af de emanerade påbuden, — ånyo blefve godkändt till emottagande i kronans uppbörd. Denna åtgärd borde likväl blifva endast interimistisk, i förväntan på lyckligare konjunkturer för det ryska myntet. Dessa kunde efterhand ernås endast genom en friare gestaltning och utveckling af särskildt landets handel, sjöfart och fraktrörelse. Äfven nödvändigheten af att „det länge omtalta Vexel-Contoret komme i snar verksamhet“ framhålles i förbigående af Tengström, som dock dervid endast påpekar vigten af att den totala bristen på ryskt skiljemynt blefve afhulpen. Såsom kändt, kom denna bankinrättning ett par veckor senare till stånd genom dess reglemente af 12 dec. 1811.

---

[1]) Angående fyndet af detta aktstycke, se Hist. Arkisto XII, sid. 126.

Dessa Tengströms önskningsmål för landets penningeväsende blefve ännu för det följande året 1812 ouppfylda. Men ett år senare såg sig regeringen slutligen nödsakad att slå till reträtt. Genom nådig kungörelse af den 30 december 1812 förklarade Hans Majestät, med refererande till hvad regeringskonseljen i underdånighet anfört om „den i Finland rådande brist å det till gångbarhet derstädes påbjudna mynt samt den deraf härflytande oundvikliga nödvändighet, att i uppbörden godkänna det redan aflysta svenska myntet“, att detta mynt ånyo finge vid skattebetalning erläggas. Denna förmån beviljades dock icke alla. Den tillerkändes blott „innehafvare af skatte- och kronojord, jämte landbönder, torpare, inhysingar och handtverkare å landet.“ Deremot skulle andre jordägare och städernas innevånare, „såsom ägande lättare tillgång till ryskt mynt och hvilkas utskylder jämförelsevis äfven äro mindre än de förstnämdes“, ovilkorligen erlägga sina utskylder i ryskt mynt.

Denna förordning hade enligt ordalydelsen afseende blott på året 1813. I sjelfva verket förblefvo dess stadganden i gällande kraft ända till år 1821. Då aflystes genom förordningen af 27 juli 1821 det svenska myntet från all vidare uppbörd och dervid kunde åberopas ett ekonomiskt gällande skäl, — det att ryskt mynt dåmera hunnit sprida sig i landet i sådan mängd, att en fullständig öfvergång, vidkommande statens penningeförvaltning, till det ryska riksmyntet var möjlig.

Händelsernas utveckling bekräftade sålunda fullständigt den diagnos biskop Tengström 1811 afgaf öfver det ekonomiska onda han fann i vårt lands penningeväsende och ådagalade jämväl riktigheten af de botemedel han förordade. Just den väg han utstakat blef regeringen, drifven af nöd-

vändighetens tryck, tvungen att gå i förmedlandet af landets öfvergång från det svenska myntet till det nya ryska.

Biskop Tengströms ifrågavarande „Reflexioner“ hafva följande lydelse.

Reflexioner.

(Communicerade med Statssecreteraren, Baron Rehbinder den 25 november 1811 i Åbo.)

I alla Länder, där man öfverdrifvit Sedeltillverkningen eller ökt mängden af det representativa myntet utöfver Statens reella tillgångar, hafva mångfaldiga oredor så i den allmänna som enskilda Hushållningen deraf förorsakats, och likväl hafva de fleste Europas Stater i våra tider blottställt sig för dessa olägenheter.

De ofanteliga stående Arméerne, de ständiga och allmänna krigen och en under allt detta och öfver all höfva bland alla Folkklasser stigande luxe och lättsinnighet hafva allestädes påkallat nya och ökta penningetillgångar; och då dessa, under en dageligen aftynande industrie och en öfverallt, särdeles på Indierna hämmad handel och sjöfart, ej kunnat i klingande mynt erhållas, har man gripit till den så lätta, men fördärfliga utvägen att göra pengar af papper, utan att hafva eller föranstalta om någon motsvarande och disponibel Valuta, till upprätthållande af Sedlarnas eller Statsobligationernas värde och Credit i allmänna opinionen.

Påföljden af dessa Finance Operationer har allestädes varit och måste allestädes bli de samma, att nämligen det än i landet varande speciemyntet uttränges ur allmänna rörelsen och förvandlar sig till en handelsvara, som skall köpas efter cours och agio, och att Sedlarna, om hvilkas utbyte eller realisation mot klingande mynt Allmänheten allt

mer och mer tviflar, ju mer deras mängd ökas, måste dageligen falla i sitt värde, till betydelig minskning i Statsinkomsterna och en oundvikelig samt gränslös stegring i varupriserna; deraf så väl kronan sjelf, som medborgare af alla Stånd, men särdeles Statens löntagare omsider få vidkännas det svåraste lidande.

Detta allmänna och kännbara onda har beklageligen hunnit äfven till Nordens folk; Ryssland ej mindre än Sverige lider dageligen deraf; och Finland, som i sitt närvarande politiska läge ej kan undgå att emottaga och i den dageliga rörelsen än begagna begge dessa Länders hvart om annat, men till ett ganska obestämdt och sinsemellan vacklande värde hos oss circulerande pappersmynt, måste deraf erfara än flere och bekymmersamma olägenheter.

Landets 1809 i Borgå församlade Ständer förutsågo dem och sökte, så godt då ske kunde, förekomma och afhjelpa dem genom förslaget att antaga Ryska silfverrubeln för Finlands Hufvudmynt, hvars inre och verkeliga värde borde tjena till mått vid jämnförelsen och bestämmandet af de i circulation varande särskildta penningeslags förhållande till hvarandra; hvilket förslag äfven Kejsarn medelst nådigt manifest af den $^{17}/_{29}$ Dec. samma år täcktes godkänna, samt tillika stadga, att ej allenast alla kronans inkomster ifrån 1810 års början borde i Ryska pengar betalas, utan ock att en Rubel specie skulle i samma års kronouppbörd svara emot 2 dito i Ryska bancoassignationer eller kopparmynt.

Men då under årets förlopp agio på silfverrubeln steg till 2 och sluteligen till 3 dito i papper, förordnade Kejsarn genom nådigt manifest af den 11 Februari 1811 och på Regerings Conseillens derom gjorda hemställan, att vid alla kronans inkomster och utgifter för innevarande år 3 Rubel assignationer skulle anses svarande mot en Rubel i silfver.

Att denna författning i sig sjelf är både rättvis och enlig med Landtständernes ofvanberörda yttrade tanke, är så mycket mer utom allt tvifvel, som Silfverrubeln för det närvarande gör i värde öfver 4 Rubel i papper, enligt det senast ifrån Petersburg tecknade agio. Fråga är blott: om och huruvida Finland för det närvarande, och särdeles dess allmoge, kan äga eller på helst drägliga vilkor förskaffa sig så tillräckeligt förråd af Ryskt mynt, i Specie eller Bancoassignationer, att årets kronoutskylder kunna dermed i nämnda myntsorter till fullo bestridas?

Att till de skattskyldiges lättnad härutinnan åter nedsätta Silfverrubeln till 2 dito i papper, enligt 1810 års uppbördsförfattning, torde i mer än ett afseende vara mycket betänkeligt. Att så hastigt ändra och återtaga ett af Högsta makten på goda grunder gifvet Påbud, skulle skada den aktning ett Folk bör hysa för sin Regerings både klokhet och uppmärksamhet för det allmänna bästa. Och då Bancoassignationerna, långt ifrån att stiga, fast mer fortfara att dageligen falla i värde, skulle en slik Författning äfven af detta skäl icke synas väl öfvertänkt och i den critiska penningställning oss än framgent synes förestå äfven vara af betänkeliga påföljder. De fleste årets utgifter äro redan bestridde efter 3 pappersrubel å en Rubel i silfver; att likväl i årets instundande kronouppbörd låta den gälla blott för 2 Rubel i papper, vore både obilligt och för statsverket vådeligt; och att åter efter sistnämde beräkningsgrund träda i liqvid om återbärning med alla dem, som redan uppburit både löner och arfvoden efter manifestet af den 11 sistlidna Februari, skulle medföra mångfaldiga oredor och obehagligheter.

Jag tror således, att det ej är rätt, icke heller rådligt, att hvarken för innev. år 1811 eller för det ingående 1812

göra någon förändring i det senast stadgade beräkningssättet af silfverrubelns värde i Bancoassignationer. Med de starka påkänningar Finska Statsverket redan haft och än framdeles torde få, är denna lilla ressource ej öfverflödig. Och då ett försämradt och dageligen fallande pappersmynt nödvändigt höjer priserna på alla de varor landtmannen, näringsidkaren och köpmannen har att aflåta, så är ej obilligt, att numerären af de årliga utskylderna äfven i någon mon derefter förhöjes, till någon, ehuru ofullkomlig ersättning för Statsverkets i alla fall betydliga och oundvikeliga förluster hvad de ingående contanta räntorna beträffar, att ej mer omnämna den lindring i allmänna pålagorna landet redan njutit genom eftergift af Bevillningen och Landttullsafgifterne, utan att belastas med någon annan deremot svarande publik pålaga.

Jag tror ej heller, att allmänna missnöjet så mycket fäster sig vid denna apparenta (ej verkeliga) förhöjning i kronoutskylderna, hvilken har så många och goda skäl för sig, som icke fast mer vid svårigheten, om ej rent af omöjligheten att kunna förskaffa sig Ryskt mynt till liqviderna med uppbördsmannen, äfvensom vid alla de mångfaldiga prejerier och vexationer, som deraf, i synnerhet för allmogen, måste uppkomma.

Då Finland ej har några exporter på Ryssland, som kunde inbringa Ryska penningar, utan fastmer måste årligen derifrån införskrifva dels nödvändighets-, dels öfverflödsvaror till flere 1000 Rublars värde, att ej omnämna det betydliga qvantum af Ryska producter, som, uppköpte af våra handlande i Petersburg för Ryska penningar, blifvit i vanlig handelsväg till Sverige öfverförde, och där för Svenska pengar föryttrade; då närvarande handelsconjuncture icke heller tillåter begagna Ryska frakter, och dymedelst erhålla Ryskt

mynt; då antalet af ryska troupper i landet icke heller numera är särdeles betydeligt, och äfven dessas proviantering besörjes medelst Lifländsk hitförd spanmål; så är lätt att förutse, det bristen på Ryskt mynt i landet måste blifva år ifrån år allt mer tryckande, ja, att det sluteligen måste blifva platt omöjeligt att de årligen utgående kronoutskylderne i slikt mynt erlägga. Till och med är redan mycket skäl att befara, det efter nästnämda betydliga penningeafgångar åt Ryssland, näppeligen en gång den summa Bancoassignationer kan vara i landet öfrig, som fordras till gäldande af innev. års contante kronoutlagor. Och då härtill än kommer, att, i anseende till den i de flesta delar af landet sistlidna höst inträffade svagare årsväxt, många hemmansåboar, äro nödsakade att erbjuda lösen i penningar för den så Ränte- som Hästvacance-spanmål, den de eljest in natura skulle erlagt, så uppkommer äfven dymedelst i år ett nytt behof af Ryskt för slika liqvider erforderligt mynt utöfver hvad de nästlidna åren kunnat tarfvas.

Alla producter Finland, utöfver egna behof, haft att aflåta, hafva redan ifrån äldre tider blifvit dels på utrikes orter, dels och förnämligast på Stockholm exporterade, och för hvad ej i retour var återkommet, hafva dels goda vexlar, dels gångbara Svenska penningar i Landet ingått. Att den förra Handelsvägen eller utrikes sjöfarten för det närvarande om ej alldeles upphört, dock åtminstone blifvit mycket generad, vådlig och föga förmonlig, är allmänt bekant. Enda utvägen för Landets invånare att komma sig till penningar har således varit och torde än en tid bortåt bli att handla på Sverige och att där föryttra Landets exportvaror, ehuru äfven denna Handelstour sistlidna sommar, i anseende till de Engelska kaperierna, medförde åtskilliga och betydande förluster å sistnämnde Handel.

Det kan i detta afseende låta säga sig, att Finska köpman-

nen, då han säljer sina varor i Sverige, ej bör låta betala sig med Svenska pengar, utan med vexlar på Hamburg eller Petersburg, för hvilka han sedan kan indraga Ryska pengar och dermed betjena både sig och sina medborgare. Men utom dess, att Exporteurerne af Finlands producter till en stor del bestå af Finska Skärbönder och småborgare, som i minut föryttra sina varor i Stockholm och således hvarken äro i tillfälle eller förstå sig på att få dem i vexlar betalde, så har det äfven sina besvärliga och farliga omgångar, särdeles i våra på banquerouter så rika tider, att i vexelvägen söka få in Ryska penningar och att såmedelst göra dem efterhand till Landets rörelsecapital.

Men låt oss också medge, att den egentligen så kallade köpmannen på detta sätt kan komma sig till Ryskt mynt, så är det dock derjemte ostridigt, att det som ett slags handelsvara stannar i hans värjo, och att han efter godtycke säljer eller vexlar det åt den behöfvande till högsta pris han möjeligen derföre kan erhålla och använder det öfriga i Petersburg eller i annan Rysk hamn, till upphandling af nya Ryska exporter, dem han sedan på enahanda sätt och efter enahanda Finance-speculationer, dels hemma i landet, dels i Sverige ömsom för vexlar, ömsom för Svenska penningar föryttrar.

För alla öfriga Landets invånare och särdeles för Finska bonden, som antingen af oförstånd eller en förment patriotisme de nästlidna åren skydde att emottaga de då i större mängd circulerande Ryska Bancoassignationerna, återstå således inga andra utvägar att skaffa sig Ryska pengar, än att på hvad vilkor som helst lösa sig till dem af köpmannen, som alltid skall veta begagna conjuncturen och drifva priset på Rubeln så högt han möjeligen kan. Talrika bevis och exempel derpå hafva vi redan haft, och ju större bristen på Ryska

pengar blir, desto större och mer frätande skall agiotagen å dem blifva, utan att någonsin mer hos oss än på andra ställen i verlden genom allmänna Författningar kunna hämmas, och egna medborgare således i gemen, men i synnerhet de fattigaste, nödsakas att hembära åt penningevinglerier och agioteuren eller åt den snikna och egennyttiga uppbördsmannen en gärd, den de antingen trott sig böra undgå eller den de säkert hellre skulle unnat åt sin öfverhet.

Emellertid instundar nu snart uppbördstiden och frågan är: huru skall man lämpeligast och på bästa sätt kunna hjelpa de skattskyldiga ur deras förlägenhet? Jag har redan i det föregående afstyrkt förslaget att komma dem till hjelp medelst nedsättande af silfverrubelns värde till blott 2 Rubler i papper och det, som jag tror, på goda skäl. Vida tjenligare utväg att komma till ändamålet synes det mig vara att tillsvidare och intill dess handeln och sjöfarten kunna erhålla ett friare skick, eller åtminstone för i år 1811 att börja med, tillåta halfva kronoutskyldernas betalning i Svenskt mynt, efter fastställd cours à 18 sk. Svenskt Banco eller 27 sk. Riksgäld för en Rubel i papper, hvilket värde Pappersrubeln äfven i det närmaste nu äger i allmänna rörelsen.

Sedan Kejsarn varit så nådig och tillåtit, att alla Landets revenuer få stanna inom Finland, där Svenska pengar än allmänt äro och, till trots för alla maktspråk, som i penningesaker föga eller intet båta, länge skola blifva gångbara; och sedan jemväl Ryska Bancoassignationerna numera tagit den faveur, att de öfverallt, äfven af allmogen, i handel och vandel för goda antagas; så ser jag ej något ondt deri, att Svenska Banco- och Riksgäldsedlar, åtminstone tills vidare, skulle äfven i uppbörden af Landets kronoutskylder få åtminstone till hälften ingå, och således utvägen lättas för de betalande att sina utlagor utan executionstvång och i rättan

tid sig afbörda. Hvarken Låntagarn eller någon annan, som till följe af detta uppbördssätt komme i liqvid med kronan att emottaga hälften af sin betalning i Ryska och andra hälften i allmänt gängse Svenska penningar, efter stadgad cours, hade skäl att klaga öfver någon oförrätt; behofvet af Ryska Sedlar för den öfriga hälften af utskylderna skulle i alla fall tjena att upprätthålla deras både värde och gångbarhet, och uppbörden skulle både lättare och snabbare gå för sig, än om hela summan af de allmänna utskylderna skall ovilkorligen i blott Ryskt mynt utprässas. Restlängderna skola i sådan händelse öfver all höfva ökas, utmätningar och auctioner å sequesterad Egendom bli kronobetjentes hvardagsyrke och köpare omsider saknas, som kunna prestera auctionsskillingen i Ryskt mynt.

Det är sant: denna föreslagna betalningsmethod undanrödjer blott sjelfva svårigheten af i fråga varande uppbördsliqvid; men redan denna välgerning vore i närvarande omständigheter en stor välgerning och ett förnyadt bevis af vår gode Kejsares faderliga omvårdnad för Finlands Folk. Sjötullen, som vanligen och förnämligast af de Handlande erlägges, borde allt framgent i blott Ryska pengar betalas, på hvilka denna klass af medborgare aldrig bör hafva brist. Kanske vore ock bäst att stadga detsamma om Charta Sigillata och Postporto afgiften, emedan fördelningen af myntsorterna i så små liqvider blefve mycket obeqväm, ehuru tillika ej bör obemäldt lemnas, att den totala brist på Ryskt skiljemynt, hvaraf landet nu plågas, gör berörda liqvider högst ledsamma och föranleder till många obehagliga uppträden emellan Uppbördsmännerne och de betalande; hvarföre högeligen till önskande vore, att det länge omtaldta Vexel-Contoret komme i snar verksamhet, och det så mycket hellre, som detsamma, betraktadt blott i afseende å de små sedlar det hade att ut-

gifva, i utbyte emot större, föga något annat publikt tillskott tarfvade, än hvad till betalning för papper, betjening och andra utgifningskostnader i början skulle erfordras, och hvilka snart skulle rembourseras af de i bytet ingående större Rubelsedlarna, som väl näppeligen någonsin, och åtminstone ej till någon betydande del, skola tarfvas till inlösen af de utlöpande små sedlarna, dem allmänheter fast hellre skall fortfara att gärna nöta på, tills de mot nya dugliga kunna utbytas. Men detta blott i förbigående.

De flere betänkeligheter sig kunna förete vid tillåtelsen af ett främmande mynts circulation inom en annan makts område hafva ej undfallit mig; och jag anser dem verkeligen förtjena det afseende, att den af mig föreslagna nödhjelpsutvägen ej vore annorlunda, än blott interimsvis att vidtaga, till dess andra och för Ryska myntets ingång hos oss förmonligare conjuncturer kunde inträffa; dertill jag i synnerhet räknar en friare seglation till och ifrån Ryska hamnar, hvarigenom Finlands Skeppsrederier komme i önskadt tillfälle att förvärfva Ryska pengar till betydligare belopp, icke blott genom erhållande goda frakter, utan ock genom försäljning till Ryska köpmän af inkommande saltladdningar och annat utifrån inhemtadt köpmansgods, på hvilken transitohandel Engelsmän och Holländare fordom riktade sig, men hvilken med allt skäl, eller åtminstone till en betydelig del, skulle vid en förväntad friare sjöfart synas både kunna och böra begagnas af Finlands köpmän, och en rikare tillgång på Ryskt mynt dymedelst öppnas för våra Landsmän.

Så länge Finska allmogens seglation på Stockholm och den dermed förenade minuthandel får fortfara, skall Svenska pengars circulation hos oss aldrig kunna förekommas. Och att åter förbjuda denna seglation, har sina stora betänkligheter.

Finska småstadshandeln på Stockholm är nästan af enahanda beskaffenhet och enahanda påföljd och torde näppeligen kunna få något annat skick. Den större köpmanna-exporten af tjära, bäck, bräder, smör, spannmål etc. torde med tiden kunna så regleras, att betalning för dessa varor i vexlar ingår; men utan att förnärma äganderätten och utan att störa den frihet, som är handelns och alla näringars lif, torde dock ej Högsta makten kunna blanda sig i olika arrangementer, då det naturligtvis bör få ankomma på hvars och ens medborgares fria vilja, för hvad slags penningar och med hvad slags vilkor han vill aflåta sin väl fångna Egendom. Kan han skänka den opåtaladt åt Svensk man, hvi ej då sälja den för Svenska penningar? Och äro en eller flere af hans medborgare nöjde att hemma i landet emottaga slika penningar såsom god betalning för varor och egendom, så kan ej öfverheten gerna inmänga sig i slika enskildtas transactioner. Äfven de strängaste Författningar i denna väg skulle vara lika så onyttiga, som de vore i sig sjelfva orättvisa.

Åbo den 21 November 1811.

Verot Rautalammilla v:ina 1562—1620.

Kirjoitti

K. J. Jalkanen.

Nämät laskut ovat olleet pohjana niille tauluille, veroista Rautalammin pitäjässä v:ina 1562—1621, jotka löytyvät tutkimuksessani „Pohjois-Hämeen erämaat, asutus ja olot vuoteen 1620“, sivuilla 93—94 ja 120. Samassa paikassa olen myös tehnyt tarkemmin selkoa työtavoistani ja sen tuloksista. Mutta kun mainitut taulut ovat yleiskatsauksen helpoittamiseksi näihin laskuihin tarpeelliset ja käyttäjän niitä on hankala eritahoilta hakea, olen liittänyt ne laskujen perään, ja olen samalla korjannut pienempiä virheitä, jotka niissä olen huomannut. Tässä seuraa myös lyhempi selitys, mikä näiden laskujen käyttämiselle on tarpeellinen.

Olen ryhmittänyt apuverot viiden vuoden jaksoihin seuraavalla tavalla: Jokaisessa jaksossa ovat kunkin veroperusteen mukaan kannettavat verot järjestetyt erityisiin tauluihin. Eri veroparselit ovat asetetut eri sarekkeisiin ja tavallisesti ovat samana vuonna kannetut verot kaikki yhdellä rivillä, mutta jos jonakuna vuonna on kannettu samallaisia parseleita kahtena eri verona, on toinen vero selvyyden vuoksi merkitty eri rivilleen. Rivin kohdalla taulun vasemmalla puolella oleva vuosiluku osottaa miltä vuodelta vero on ja sen vierellä olevat roomalaiset numerot näyttävät, monesko jär-

jestyksessään vero on tilikirjoissa. Esim. jaksona 1572—76 on 1574 kannettu ensimmäinen ja kolmas vero savun mukaan, toinen veron l. koukun ja neljäs vero neljänneskunnan mukaan. Viivan alla sarekkeissa on kunkin tavara-lajin yhteissumma ja tämän alla poikittain niiden arvo rahaksi laskettuna sekä raha-arvon yhteissumma jaettuna yhteenlaskettujen vuosien lukumäärällä. Tavallisesti on jakajana 5, mutta joskus sattuu että tilit joltakin vuodelta ovat joko vaillinaiset tai puuttuu niitä kokonaan; silloin olen jakajana käyttänyt niiden vuosien lukumäärää, joilta tilikirjat ovat täydelliset. Veroesineiden raha-arvojen yhteissummassa on puhdas raha ja tavarain raha-arvo laskettu yhteen, mutta loppuun liitetyissä tauluissa on puhdas raha ja tavarain raha-arvo eroitettu eri sarekkeisiin.

Jossakussa paikassa en niinikään ole tiennyt muutamain veroesineiden hintoja. Silloin olen jättänyt merkitsemättä niiden raha-arvon yhteissumman; kumminkin olen jälkeen liitetyissä verotauluissa täydellisyyden vuoksi tavallisesti arvaamalla täydentänyt tämän puutteen. Mahdollinen erehdys, joka sen kautta on saattanut syntyä, ei liene kuin korkeintaan puoli markkaa. Vielä on laskujen suhteen huomattava, että Elfsborgin linnan lunnaita varten suoritettavasta verosta on otettu ainoastaan koko kihlakunnan yleissumma, koska tarkempia tietoja on vaan parilta vuodelta, ja samoin on tehty karjaveron suhteen v:lta 1621.

Liitän tähän vielä luettelon veroesineiden hinnoista, joita laskuissani olen käyttänyt.

Vero-esineiden hinnat:

	Mk.	Äyr
1 panni rukiita = ohria	4	—
1 „ kauroja	1½	—
1 „ ryyniä	8	—
1 „ jauhoja 1 „ maltaita 1 „ papuja	3	—
1 „ herneitä	4	—
1 L℔ kuivaa kalaa = kuivia haukia 1 L℔ ahvenia = särkiä = lahnoja	2	—
1 tuoresta kalaa	—	2
1 kassa	5	6
1 tnr. tynnyri l. suolakalaa	40	—
1 klippari (hevonen)	20	—
1 härkä	40	—
1 lammas	2	—
1 L℔ voita	4	—
1 „ talia	4	—
1 „ läskiä	4	—
1 „ lihaa	2	—
1 metso	—	2⅔
1 teeri	—	2
1 hanhi	—	2
1 kana	—	1½
1 kananmuna	—	1/12
1 L℔ suoloja	2	—
1 „ leipää	1	—

	Mk.	Äyr.
1 tnr. olutta	$2^1/_2$	—
1 lehmännahka	$1^1/_2$	—
1 lampaannahka	—	4
1 talvikuorma heiniä	2	—
1 kupo olkia	—	$^1/_4$
1 L℔ humalia	4	—
1 „ niiniä	—	2
1 „ hamppua	$2^1/_2$	—
1 pari kenkiä (dubbelskor)	—	4
1 „ sukkia	—	$^4/_5$
1 kyyn. palttinaa	—	1
1 „ sarkaa	—	2
1 „ seilivaatetta	—	1
100 kpl. kynttilöitä	1	—
1 tukki	—	2
1 palkki	—	1
1 lauta	—	1
1 syli halkoja	$1^1/_2$	—
1 kuorma harmaata kiveä.	—	1
1 tnr. kalkkia	$^1/_2$	—
1 kpl. tynnyripuuta	1	—
100 kiskoa tuohta	—	1
1 päivätyö	$^1/_2$	—
1 kyytimatka	1	—

1562–1566.

Savulta.

	Rahaa.	Hevonen.	Kuiv. kalaa.	Jauhoja	Maltaita.	Ryynii.	Humalia.	Voita.	Lih. ja läsk.	Klippari hevonen.
1562 I II	3 ä.	—	—	—	—	—	—	—	—	$^1/_{20}$
1563 I II	4 m.	—	$1^1/_2$ L℔	—	—	—	—	—	—	—
1564 I II	—	$^1/_{30}$	$^1/_3$ L℔	—	—	—	—	—	—	—
1565 I II	—	$^1/_{16}$	$^1/_2$ L℔	$^1/_2$ sp.	$^1/_2$ sp.	$^1/_{16}$ sp.	2 ℔	$^3/_8$ L℔	$^1/_2$ L℔	—
1566 I III	2 m.	—	$^1/_2$ L℔	$^1/_2$ sp.	$^1/_2$ sp.	$^1/_{16}$ sp.	2 ℔	$^3/_8$ L℔	$^1/_2$ L℔	—
	6 m. 3 ä.	$^{23}/_{240}$	$2^5/_6$ L℔	1 sp.	1 sp.	$^1/_8$ sp.	4 ℔	$^3/_4$ L℔	1 L℔	$^1/_{20}$
	6 m. 5 ä.	3 m. $6^2/_3$ ä.	3 m. $5^1/_3$ ä.	3 m. —	3 m. —	1 m. —	— $6^2/_5$ ä.	3 m. —	3 m. —	1 m. —

30 m. $5^2/_5$ äyr.: 5 = 6 m. $1^2/_{25}$ äyr.

Verolta.

1563 III Kuivaa kalaa. $\frac{5 \text{ L℔}}{10 \text{ m. } 5 = 2 \text{ m.}}$

1562—1566.

Kihlakunnilta.

	Niiniä.	Sarkaa.	Hamppua.	Päivä töitä.	Tuohta.	Lautoja.	Palkkia.	Harm. kiveä
1562 III	7 K℔ 2 L℔ $14^2/_7$ ℔	—	—	—	—	—	—	—
1563	—	—	—	—	—	—	—	—
1564	—	—	—	—	—	—	—	—
1565	—	—	—	—	—	—	—	—
1566 II	—	$285^1/_2$ kyyn.	1 K℔ 1 ℔	$1208^1/_2$	2493 kiskoa	175 kpl.	19 kpl.	4384 kuorm.
	$142^5/_7$ L℔.	$285^1/_2$ kyyn.	1 K℔ 1 ℔	$1208^1/_2$	2493 kiskoa	175 kpl.	19 kpl.	4384 kuorm.
	35 m. $5^3/_7$ ä.	71 m. 3 ä.	50 m. 1 ä.	604 m. 2 ä.	3 m. $^{93}/_{100}$ ä.	21 m. 7 ä.	95 m. —	548 m. —

1429 m. $3^1/_2$ äyr.: 5 = 285 m. $7^1/_{10}$ äyr.

1567—1571.

Savulta.

	Rahaa.	Jauhoja.	Ryyniä.	Maltaita.	Humalia.	Voita	Lih. ja läsk	Kuiv. kalaa.	Lihaa.	Rukiita.	Tukkia.	Lautoja.
1567 I III	2 m.	1/8 puut.	1/8 sp.	1/8 puut.	1/8 L℔	3/8 L℔	1 L℔	1/2 L℔	—	—	—	—
1568 I II	2 m.	1/8 „	1/8 sp.	1/8 „	1/8 L℔	3/8 „	1 L℔	1/2 „	—	—	—	—
1569 II	—	1/2 sp.	1/16 sp.	1/2 sp.	2 ℔	3/8 „	—	1/2 „	1/2 L℔	1/2 sp.	—	—
1570 I II	4 m.	—	1/16 sp.	1/2 sp.	2 ℔	3/8 „	1/2 L℔	1/2 „	—	—	—	—
1571 I IV	—	—	—	—	—	—	—	—	8/15 L℔	—	1 kpl.	1/3 kpl.
	8 m.	1 3/4 sp.	3/8 sp.	2 1/4 sp.	9 ℔	1 1/2 L℔	2 1/2 L℔	2 L℔	1 1/30 L.	1/2 sp.	1 kpl.	1/2 kpl.

44 m. 7 4/15 äyr.: 5 = 8 m. 7 1/2 äyr.

Verolta.

Päivätöitä	1571 II III 4 kyyn. 3	1 m. 4 ä.
Seilivaatetta.	1571 II III 4 kyyn. 3	— 4 ä.

2 m.: 5 = 3 1/5 ä.

1567—1571.

Kihlakunnalta.

	Palkkia.	Lautoja.	Harm. kiv.	Tervaa.	Tukki-palkkia.	Kalkkia.	Kalkkikiv.	Olutpuuta.
1567 II	13 kpl.	731 kpl.	225 kuorm.	9 läst. 6 tnr. 2 nel.	—	—	—	—
1568	—	—	—	—	—	—	—	—
1569 I	31 kpl.	347 kpl.	—	—	1000 kpl.	74 tnr.	581 kuorm.	16 läst. 2 tnr.
1570	—	—	—	—	—	—	—	—
1571	—	—	—	—	—	—	—	—
	44 kpl.	1078 kpl.	225 kuorm.	9 läst, 6 tnr. 2 nel.	1000 kpl.	74 tnr.	581 kuorm.	16 läst. 2 tnr.
	220 m. —	137 m. 6 ä.	28 m. 1 ä.	732 m. 4 ä.	250 m. —	37 m. —	72 m. 5 ä.	

1572—1576.

Savulta.

	1572 II IV V	1573 II III	1573 IV	1574 I III	1575 I III	1576 I III	
Hevonen.	1/32	—	—	—	—	—	1/32
Papuja.	—	—	—	—	—	1/16 sp.	1/16 sp.
Hamppua.	—	—	—	—	—	1 ℔	1 ℔
Tervaa.	—	—	—	—	—	1/16 tn.	1/16 tn.
Lihaa.	—	—	—	—	1/2 L℔	—	1/2 L℔
Palttinaa, (tai sarkaa.)	—	—	—	—	1/2 kyyn.	—	1/2 kyyn.
Olkia.	—	—	—	2 kup.	—	—	2 kup.
Heiniä.	—	—	—	1 parm.	—	—	1 parm.
Kuiv. kalaa.	—	1/2 L℔	—	1/4 L℔	1/2 L℔	1/4 L℔	1 1/2 L℔
Lehmiä.	1/16	—	—	—	—	—	1/16
Lih. ja läsk.	1/2 L℔	1/4 L℔	—	1/4 L℔	—	1/4 L℔	1 1/2 L℔
Voita.	1/4 L℔	1/4 L℔	1/2 L℔	1/8 L℔	5/16 L℔	—	1 7/16 L℔
Humalia.	2 ℔	2 ℔	—	1 ℔	2 ℔	1 ℔	8 ℔
Kauroja.	1/16 sp.	—	—	—	—	1/8 sp.	3/16 sp.
Ryyniä.	1/16 sp.	1/16 sp.	—	1/32 sp	1/16 sp.	1/16 sp.	9/32 sp.
Maltaita.	1/2 sp.	1/2 sp.	—	1/4 sp	1/2 sp.	1/4 sp.	2 sp
Jauhoja.	1/2 sp.	1/2 sp.	—	1/4 sp.	1/2 sp.	—	1 3/4 sp.
Rukiita.	1/2 sp.	1/2 sp.	—	—	—	1/4 sp.	1 1/4 sp.
Kynttil.	—	—	—	1/2 kpl.	—	—	1/2 kpl
	—	—	—	—	—	—	—
	4 m. 4 ä.	1 m. 6 ä.	1 m. 6 ä.	1 m. 4 ä.	1 m. 2 ä.	1 m. 2 ä.	1 m. 2 ä.

37 m. 2 1/2 ä.: 5 = 7 m. 3 7/10 äyr.

1572—1576.

Neljänneskunnalta.

Suolaa.	—	½ ℔	½ ℔	1 m. —
Lih. ja läsk.	—	4 L℔	4 L℔	12 m. —
Voita	—	½ L℔	½ L℔	2 m. —
Kauroja.	—	2½ sp.	2½ sp.	3 m. 6 ä.
Papuja.	—	½ sp.	½ sp.	1 m. 4 ä.
Olutta.	—	3 tnr.	3 tnr.	7 m. 4 ä.
Leipää.	—	8 L℔	8 L℔	8 m. —
Hevonen.	1 kpl.	—	1 kpl.	40 m. —
	1574 IV 1575 IV			

75 m. 6 ä.: 5 = 15 m. 1⅕ äyr.

1572 –

Ve-

	Liih. ja läsk.	Leipää.	Maltaita.	Olutta.	Jauhoja.	Ryynii.	Papuja.	Hopeaa.	Rukiita.
1572 III	5 L℔	6 L℔	3 tnr.	—	—	—	—	—	—
1573 V VI	16 ℔	$^1/_2$ tnr.	—	1 tnr.	1 vak.	1 vak.	1 vak.	2 luot.	—
1574 II	2 L℔	—	1 sp.	—	—	—	—	—	$^1/_2$ sp.
	7 L℔ 16 ℔	$8^1/_4$ L℔	3 tnr. 1 sp.	1 tnr.	1 vak.	1 vak.	1 vak.	2 luot.	$^1/_2$ sp.
	23 m. $3^1/_5$ ä.	8 m. 2 ä.	16 m. 4 ä.	2 m. 4 ä.	— 1 ä.	— $2^2/_3$ ä.	— 1 ä.	—	2 m —

70 m. $^{40}/_{150}$ ä.: 5 = 14 m. $^1/_3$ ä.

Kihla-

	Tiilipuita.	Puita.	Lautoja.	Tukkipalkk.
1572 I	13 sylt.	140 sylt.	104 kpl.	171 kpl.
1573 I	—	—	49 „	—
1574	—	—	—	—
1575 II	—	$12^1/_2$ „	53 „	—
1576 II	—	—	—	—
	13 sylt.	$152^1/_2$ slt.	206 kpl.	171 kpl.
	19 m. 4 ä.	228 m. 6 ä.	25 m. 6 ä.	42 m. 6 ä.

2396 m. $5^1/_2$ äyr.: 5 = 479 m. $2^1/_2$ äyr.

1576.

rolta.

Voita.	Suoloja.	Humalia.	Kauroja.	Hernetä.	Suolakalaa.	Kyntöläitä.	Heiniä.	Olkia.
1 L℔	1 L℔	$^1/_2$ L℔	1 sp.	1 nel.	1 L℔	1 ℔	2 parm.	4 kup.
$1^1/_3$ ℔	$1^1/_3$ ℔	—	$^1/_2$ tnr.	1 kan.	—	—	3 „	—
3 ℔	3 ℔	4 ℔	$1^1/_2$ sp.	—	1 L℔	—	—	—
1 L℔ $4^1/_3$ ℔	1 L℔ $4^1/_3$ ℔	14 ℔	$3^1/_4$ sp.	1 n. 1 k.	2 L℔	1 ℔	5 parm.	4 kup.
4 m. 7 ä.	2 m $3^1/_2$ ä.	2 m. $6^2/_5$ ä.	4 m. 7 ä.	— 4 ä.	— 4 ä.	— $^2/_5$ ä.	— $5^4/_{25}$ ä.	— 1 ä.

kunnalta.

Harm. kiveä.	Päivätöitä.	Palkkia.	Kalkkia.	Olkia.
799 kuorm.	—	—	—	—
—	3016	—	—	—
—	—	—	—	—
—	—	4 kpl.	17 läst. $3^1/_2$ tnr.	—
—	—	—	3 läst. 2 tnr. 5 ℔	1578 kp.
799 kuorm.	3016	4 kpl.	20 läst. $5^1/_2$ tnr. 5 ℔	1578 kp.
99 m. 7 ä.	1508 m. —	20 m. —	402 m. 6 ä.	49 m. $2^1/_2$ ä.

Sa-

	Rahaa.	Jauhoja.	Maltaita.	Ryynii.	Papuja.	Humalia.	Voita.	Lihaa.	Läskiä.	Suolakalaa.	Kuiv. kalaa.	Kanroja.
1577 II III IV	—	7/16 sp.	7/16 tnr.	1/16 sp.	1/16 sp.	2 ℔	3 ℔	1/2 L℔	1/4 L℔	3/16 nel.	1/4 L℔	3/16 sp.
1578 II III	1 1/2 m.	3/16 tnr.	5/16 tnr.	1/16 sp.	1/16 sp.	2 ℔	2 ℔	—	—	1/32 tnr.	—	1/16 tnr.
1579 I IV V VII	1 1/2 m.	1/2 sp.	1/2 sp.	1/16 sp.	1/16 sp.	1/8 L℔	1/8 L℔	—	—	—	1/4 L℔	1/4 sp.
1580 I II III	—	1/2 sp.	1/2 sp.	1/16 sp.	1/16 sp.	1/8 L℔	1/8 L℔	—	—	—	1/4 L℔	1/4 sp.
1581 I III	1 m.	1/2 sp.	1/2 sp.	1/16 sp.	1/16 sp.	1/8 L℔	1/8 L℔	—	—	1/32 tnr.	1/4 L℔	1/4 sp.
	4 m.	2 7/32 sp.	1 3/4 tnr.	5/16 sp.	5/16 sp.	11 1/2 ℔	12 1/2 ℔	1/2 L℔	1/4 L℔	11/128 tnr.	1 L℔	1 1/32 L℔
	4 m. —	6 m. 5 1/4 ä.	5 m. 2 ä.	2 m. 4 ä.	— 7 1/2 ä.	2 m. 2 2/3 ä.	2 m. 4 ä.	1 m. —	1 m. —	— 3 11/28 ä.	2 m. —	1 m. 4 3/8 ä.

41 m. 6 1/2 ä.: 5 = 8 m. 3 ä.

Neljänneskunnalta.

1579 VI hevonen (klippari.) $\frac{\text{1 kpl.}}{\text{20 m.: 5 = 4 m.}}$

1581.

vulta.

Heiniä.	Hampputa.	Sarkaa.	Paltinaa.	Klippari (hovoinen) satuloinoen ja varustuksinoen.	Lih. ja läsk.	Tuor. kalaa.	Lampaita.	Vuotaa.	Lamp. nahk.	Suolaa.	Olkia.	Tervaa.	Kenkiä. (Dubbelskor)	Sukkia.
1 parm.	2 ℔	2 kort.	1 krt.	$^1/_{30}$	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 aam.	—	—	—	—	$^1/_2$ L℔	3 ℔	$^1/_8$ kpl.	$^1/_{16}$ kpl.	$^1/_4$ kpl.	—	—	—	—	—
1 parm.	—	2 kyyn.	—	—	$^1/_4$ L℔	—	$^1/_2$ kpl.	$^1/_{16}$ kpl.	$^1/_4$ kpl.	$^1/_8$ L℔	1 kup	$^1/_8$ tnr.	—	—
1 parm.	—	—	—	—	$^1/_4$ L℔	—	$^1/_2$ kpl.	—	$^4/_7$ kpl.	$^1/_8$ L℔	1 kup.	$^1/_{12}$ tnr.	$^1/_7$ kpl.	$^1/_7$ par.
1 parm.	—	—	—	—	$^1/_4$ L℔	—	$^1/_2$ kpl.	—	—	$^1/_8$ L℔	1 kup.	—	—	—
5 parm.	2 ℔	$2^1/_4$ kyyn.	1 krt.	$^1/_{30}$	$1^1/_4$ L℔	3 ℔	$1^5/_8$ kpl.	$^1/_8$ kpl.	$1^1/_{14}$ kpl.	$^3/_8$ L℔	3 kup.	$^5/_{24}$ tnr.	$^1/_7$ kpl.	$^1/_7$ par.
— 5 ä.	— 2 ä.	— $4^1/_2$ ä.	— $^1/_4$ ä.	1 m. —	3 m. 6 ä.	— $^3/_{10}$ ä.	3 m 2 ä.	— $1^{47}/_{100}$ ä.	— $4^2/_7$ ä.	— 6 ä.	— $^3/_4$ ä.	— $3^1/_3$ ä.	— $^4/_7$ ä.	— $^4/_{35}$ ä.

Verolta.

1579 III Tervaa $\frac{1 \text{ tnr.}}{2 \text{ m.}: 5 = 3^1/_5 \text{ ä.}}$

1577—1581.

Kihlakunnalta.

	Tukkia.	Puita.	Kalkkia.	Lautoja.	Tynnyri-puuta.	Leipää.	Olutta.	Lihaa.	Voita.	Papuja.	Suolaa.	Kauroja.	Heiniä.	Olkia.	Kyntteliä.	Palkkia.	
1577 I	12 kpl.	3 kuorm.	1 tnr. 8 vak.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60 m. —
1578 I	230 kpl.	12 „	13 läst. 8 tnr. $^1/_2$ sp.	18 kpl.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1579 II	—	105 „	—	—	90 kpl.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150 kpl.	12 kpl.	1 m. 4 ä.
1580 IV	—	—	—	—	—	39 L℔	12 tnr. 3 nel.	39 L℔	2 L℔ 14 ℔	$1^1/_2$ sp.	54 ℔	18 tnr.	15 parm.	100 kp.	—	—	3 m. 1 ä.
1581 II	—	16 „	$10^1/_4$ tnr.	24 kpl.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 m. 7 ä.
	242 kpl.	136 kuorm.	$539^1/_4$ tnr. $^5/_6$ sp.	42 kpl.	90 kpl.	39 L℔	12 tnr. 3 nel.	39 L℔	2 L℔ 14 ℔	$1^1/_2$ sp.	54 ℔	18 tnr.	15 parm.	100 kp.	150 kpl.	12 kpl.	40 m. 4 ä.
	60 m. 4 ä.	51 m. —	269 m. $7^2/_9$ ä.	5 m. 2 ä.	11 m. 2 ä.	39 m. —	31 m. —	78 m. —	10 m. $6^2/_5$ ä.	4 m. 4 ä.	5 m. $3^1/_5$ ä.	40 m. 4 ä.	1 m. 7 ä.	3 m. 1 ä.	1 m. 4 ä.	60 m. —	

673 m. 5 ä.: 5 = 134 m. 6 ä.

	Suolakalaa.	Kuiv. kalaa.	Lih. ja läsk.	Voita.	Suolaa.	Humalia.	Ryyniä ja papuja.	Maltaita.	Rukiita.	Paltinaa.	Hampppua.	Tynn. puuta.	Viljaa.	Lehmiä.	Rahaa
1582 II III IV	1/8 nel.	1/4 L𝔞	1/4 L𝔞	1/8 L𝔞	1/8 L𝔞	1/8 L𝔞	1/8 sp.	1/2 sp.	1/2 sp.	1 k:n.	1/2 𝔞	—	1/8 tn.	1/8	—
1583 I II IV V VI VII	1/8 nel.	1/4 L𝔞	1/4 L𝔞	1/8 L𝔞	1/8 L𝔞	1/8 sp.	1/8 sp.	1/2 sp.	1/2 sp.	1 k:n.	1 𝔞	—	—	—	1 m.
1584 I II III IV V	1/32 tnr.	1/4 L𝔞	—	1/8 L𝔞	1/8 L𝔞	2 𝔞	—	1/2 sp.	1/2 sp.	1 k:n.	1 𝔞	—	—	—	2 m.
1585 I II III	1/32 tnr.	1/4 L𝔞	1/2 L𝔞	1/4 L𝔞	—	2 𝔞	1/8 tnr.	1/4 tnr.	1/4 tnr.	—	1 𝔞	—	—	—	—
1585 IV V	1/4 L𝔞	2 𝔞	1/8 L𝔞	1/2 𝔞	—	1/2 𝔞	1/2 vak.	3 1/8 sp.	1/16 sp.	—	—	1/6 kp.	—	—	—
1586 I II III IV V	1/32 tnr.	1/4 𝔞	3/8 𝔞	3/16 L𝔞	2 𝔞	—	3/8 sp.	1 tn. 3/8 s.	3/8 sp.	—	—	—	—	1/64	2 m.
	1/8 tn. 1/4 L.	1 7/20 L𝔞	1 1/8 3/8 L. 𝔞	13/16 1/2 L. 𝔞	3/8 L𝔞	9 1/2 𝔞	11/24 sp.	5 7/12 sp.	3 3/16 sp.	3 k:n.	3 1/2 𝔞	1/6 kp.	1/8 tn.	9/64	5 m.
	—	2 m. 5 3/8 ä.	3 m. 3 9/20 ä.	3 m. 2 4/5 ä.	— 6 ä.	1 m. 7 1/5 ä.	2 m. 3 3/4 ä.	16 m. 6 ä.	15 m. 2 ä.	— 3 ä.	— 3 1/2 ä.	— 1 1/3 ä.	— 6 ä.	1 m. 5 1/2 ä.	5 m. —

66 m. 6 ä.: 5 = 13 m. 3 ä.

Verolta.

	Olkia.	Heiniä.	Kauroja.	Tuor. kalaa.	Lampaita.	Kuiv. kalaa.	Suol. kalaa.	Lih. ja läsk.	Suolaa	Voita.	Humalia.	Hernetä.	Maltaita.	Rukiita.	Rahaa.
1582 I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6 m.
1586 VI	3 kup.	3 prm.	1 tnr.	1/2 L𝔞	1/2	1/2 L𝔞	1 L𝔞	1 L𝔞	3 𝔞	4 𝔞	5 𝔞	2 vak.	1 tnr.	1/2 tnr.	—
	3 kup.	3 prm.	1 tnr.	1/2 L𝔞	1/2	1/2 L𝔞	1 L𝔞	1 L𝔞	3 𝔞	4 𝔞	5 𝔞	2 vak.	1 tnr.	1/2 tnr.	6 m.
	— 3/4 ä.	— 3 ä.	2 m. 2 ä.	— 1 ä.	1 m. —	1 m. —	— 2 ä.	3 m. —	— 2 2/5 ä.	— 6 2/5 ä.	1 m. —	— 2 ä.	4 m. 4 ä.	3 m. —	6 m. —

23 m. 7 11/20 ä.: 5 = 4 m. 6 ä.

1586.

vulta.

Lampaita.	Kauroja.	Heinä.	Olkia.	Terva.	Kenkiä.	Sukkia.	Läup. nahk.	Klippari.	Hevonen.	Tukkia.	Lautoja.	Ryynä.	Hernetä.	Lihaa.	Läskiä.	Rautaa.	Seilivaat.	Härkiä.
1/2	1/4 sp.	1 prm.	1 kup.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1/2 kpl.	1/4 sp.	1 prm.	1 kup.	1/12 tnr.	1/8 par.	1/8 par.	3/8 kpl.	1/40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1/4 kpl.	1/4 sp.	1 prm.	1 kup.	1/20 tnr.	—	—	—	—	1/80	1/2 kp.	1/2 kp.	1/16 sp.	1/16 sp.	1/4 L℔	1/8 L℔	—	—	—
—	—	—	—	1/20 tnr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 ℔	1 kyyn.	—
—	1/12 sp.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1/36
—	1/4 sp.	—	—	—	—	—	—	—	1/64	—	—	1/16 sp.	1/16 sp.	—	—	—	2 kyyn.	—
1 1/4	1 1/12 sp.	3 prm.	3 kup.	11/60 tnr.	1/8 par.	1/8 par.	3/8 kpl.	1/40	1/80 + 1/64	1/2 kp.	1/2 kp.	1/8 sp.	1/8 sp.	1/4 L℔	1/8 L℔	1 ℔	3 kyyn.	1/36
2 m. 4 ä.	1 m. 5 ä.	3 ä.	3/4 ä.	2 14/15 ä.	1/2 ä.	1/10 ä.	3 ä.	4 ä.	1 m. 1 ä.	1 ä.	1/2 ä.	1 m. —	3 ä.	4 ä.	4 ä.		3 ä.	1 m. 8/9 ä.

Kihlakunnalta.

1583 III Härkiä 6 paria.

480 m. 5 = 96 m.

1587—1591.

Verolta.

	1587 V VIII IX	1590 VI	1591 IV		
Lihaa.	—	—	8 L℔	8 L℔	16 m. —
Ohria.	—	—	3 tnr. ½sp.	3 tn. ½sp.	20 m. —
Talia.	—	4 ℔	—	4 ℔	— $6^{2}/_{5}$ ä.
Olkia.	8 kup.	$9^{3}/_{5}$ kup.	—	$17^{3}/_{5}$ kup.	— $4^{2}/_{5}$ ä.
Heiniä.	8 prm.	8 prm.	—	16 prm.	2 m. —
Kauroja.	2 tnr.	$2^{2}/_{5}$ tnr	3 tnr. ½sp.	$7^{11}/_{15}$ tnr.	17 m. $3^{1}/_{5}$ ä.
Halkoja.	1 syl.	—	—	1 syl.	1 m. 4 ä.
Kynttilöitä.	12 kpl.	—	4 ℔	4 ℔ 12 k.	— $4^{4}/_{25}$ ä.
Lampaita.	1 kpl.	—	—	1 kpl.	2 m. —
Tuor. kalaa.	2 L℔	—	—	2 L℔	— 4 ä.
Kuiv. kalaa.	1 L℔	$2^{2}/_{5}$ L℔	$2^{2}/_{3}$ L℔	$6^{1}/_{15}$ L℔	12 m. $1^{1}/_{15}$ ä.
Suolakalaa.	2 L℔	$6^{3}/_{5}$ L℔	8 L℔	$16^{3}/_{5}$ L℔	4 m. $^{4}/_{5}$ ä.
Lih. ja läsk.	2 L℔	$6^{2}/_{5}$ L℔	—	$8^{3}/_{5}$ L℔	25 m $1^{3}/_{5}$ ä.
Suolaa.	6 ℔	$1^{1}/_{5}$ L℔	—	$1^{1}/_{2}$ L℔	3 m. —
Voita.	8 ℔	$1^{1}/_{5}$ L℔	1 L℔ $7^{2}/_{3}$ ℔	$2^{59}/_{60}$ L℔	12 m. —
Humalia.	10 ℔	$^{4}/_{5}$ L℔	1 L℔	$2^{37}/_{10}$ L℔	9 m. $1^{3}/_{5}$ ä.
Hern. ja ryyn.	8 vak.	$2^{2}/_{5}$ nel.	1 tnr.	$1^{47}/_{60}$ tnr.	20 m. $6^{2}/_{15}$ ä.
Maltaita.	2 tnr.	$2^{2}/_{5}$ tnr.	—	$4^{2}/_{5}$ tnr.	19 m. $6^{2}/_{5}$ ä.
Rukiita.	1 tnr.	$2^{2}/_{5}$ tnr.	3 tnr. ½sp.	$10^{1}/_{4}$ sp.	40 m. $3^{1}/_{5}$ ä.
Tiiliä.	50 kpl.	—	—	50 kpl.	
Kalkkia.	½ tnr.	—	—	½ tnr.	— 2 ä.
Rahaa.	4 taal.	—	—	4 taal.	16 m. —

224 m. 1 ä.: 5 = 44 m. $6^{1}/_{2}$ ä.

1587—

Sa-

	Rahaa.	Rukiita.	Malt. ja ohr.	Ryynii ja papuja.	Humalia.	Voita.	Lihaa.	Läskiä.	Kuiv. kalaa.	Suolakalaa.	Härkiä.	Tervaa.	Hampputa.	Seilivaat.
1587 I II VI	2 m. 6 ä.	1/4 tnr.	1/4 tnr.	1/16 tnr.	1 ℔	3/16 L℔	1/4 L℔	1/4 L℔	1/4 L℔	1/2 tnr.	—	—	—	—
1587 III	1/2 m.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1588 I II III IV	2 m.	1/4 tnr.	1/4 tnr.	7/16 tnr.	1 ℔	3/16 L℔	1/4 L℔	1/4 L℔	1/4 L℔	1/32 tnr.	1/40	1/16 tnr.	1 ℔	1 1/2 kyn.
1588 V	—	—	—	—	2 ℔	3 ℔	16 ℔	—	4 ℔	16 ℔	—	—	—	—
1589 I II III	2 m.	1/2 tnr.	1/2 tnr.	—	2 2/3 ℔	1/6 L℔	2/3 L℔	2/3 L℔	1/3 L℔	1/3 nel.	—	—	—	—
1590 I III	2 m.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1590 II	2 m.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1591 I II	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 nel.	1 ℔	—
	10 1/2 m. 6 ä.	1 tnr.	1 tnr.	1/8 tnr.	6 2/3 ℔	13/24 L℔ 3 ℔	59/30 L℔	7/6 L℔	1 1/3 L℔	12 L℔ 5 1/6	1/40	1/12 tnr.	2 ℔	1 1/2 kyn.
	11 m. 2 ä.	6 m. —	6 m. —	1 m. 1/4 ä.	1 m. 2 2/3 ä.	2 m. 6 2/15 ä.	3 m. 7 7/15 ä.	4 m. 5 1/3 ä.	2 m. 8/15 ä.	3 m. 31/40 ä.	1 m. —	— 1 1/3 ä.	— 2 ä.	— 1 1/2 ä.

59 m. 2 ä.: 5 = 11 m. 7 ä.

Kihlakunnalta.

	Halkoja.	Mutaa.	Tuhkaa.
1591 III	50 syltä	800 tnr.	68 tnr. 1 sp.

Neljänneskunnalta.

1588 V Sika 1 m.

1591.

vulta.

Sarkaa.	Viljaa.	Herneitä.	Kauroja.	Suoloja.	Kyntöläitä.	Lampaita.	Kanoja.	Halkoja	Heinitä.	Olkia.	Ryynitä.	Kenkitä. (Dubbelskor.)	Lamp. nahk.	Tynn. puuta.	Klippari.	Vuotia.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1/2 kyn.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	1 sp. 16 1/2 vak.	2 vak.	1/2 sp.	3 ₮	2 kpl.	1/10	1/10	1 1/2 krm.	1/4 prm.	1 1/2 kup.	—	—	—	—	—	—
2/3 kyn.	—	—	95/192 sp.	3 1/3 ₮	1 ₮	—	—	—	1 1/3 aam.	1 1/3 kup.	23/192 sp.	1/3 par.	1/3 kpl.	1 1/3 kpl.	1/35	—
1 kyn.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 kpl.	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1/2 kyn.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 kpl.	—	—	1/4 kp.
2 2/3 kyn.	1 sp. 16 1/2 vak.	2 vak.	191/192 sp.	6 1/3 ₮	1 ₮ 2 kp.	1/10	1/10	1 1/2 kor.	1 7/12 aam.	2 5/6 kup.	23/192 sp.	1/3 par.	2 1/3 kpl.	1 1/3 kpl.	1/35	1/4 kp.
— 5 1/3 ä.	6 m. 6 ä.	— 2 ä.	1 m. 4 ä.	— 5 1/15 ä.	— 24/25 ä.	— 1 3/5 ä.	— 3/20 ä.	— 4 1/2 ä.	— 1 173/300 ä.	— 17/24 ä.	— 7 2/3 ä.	— 1 1/3 ä.	1 m. 1 1/3 ä.	1 m. 2 2/3 ä.	— 4 4/7 ä.	— 3 ä.

1592—1596.

Savulta.

Päivätöitä.	—	∞	∞	4 m. —
Olkia.	3 kup.	—	3 kup.	— $^{3}/_{4}$ ä.
Heiniä.	$2^{1}/_{2}$ parm.	—	$2^{1}/_{2}$ parm.	— $2^{1}/_{2}$ ä.
Kauroja.	21 vak.	—	21 vak.	1 m. $2^{1}/_{2}$ ä.
Kuiv. kalaa.	17 ℔	—	17 ℔	1 m. $5^{3}/_{5}$ ä.
Suolakalaa.	$2^{5}/_{8}$ L℔	—	$2^{5}/_{8}$ L℔	— $5^{1}/_{4}$ ä.
Lih. ja läsk.	$2^{5}/_{8}$ L℔	—	$2^{5}/_{8}$ L℔	7 m. 7 ä.
Voita.	$8^{1}/_{2}$ ℔	—	$8^{1}/_{2}$ ℔	1 m. $5^{3}/_{5}$ ä.
Humalia.	6 ℔	—	6 ℔	1 m. $1^{3}/_{8}$ ä.
Viljaa.	$2^{5}/_{72}$ tnr.	—	$2^{5}/_{72}$ tnr.	12 m. $3^{1}/_{3}$ ä.
Lamp. nahk.	$^{1}/_{4}$ kpl.	—	$^{1}/_{4}$ kpl.	— 1 ä.
Sukkia.	$^{1}/_{4}$ par.	—	$^{1}/_{4}$ par.	— $^{1}/_{5}$ ä.
Kenkiä.	$^{1}/_{4}$ par.	—	$^{1}/_{4}$ par.	— 1 ä.
Siikoja.	$^{1}/_{20}$ tnr.	—	$^{1}/_{20}$ tnr.	2 m. —
Seilivaat.	2 kyyn.	—	2 kyyn.	— 2 ä.
Tervaa.	$^{1}/_{2}$ tnr.	—	$^{1}/_{2}$ tnr.	— $^{4}/_{5}$ ä.
	1593 I II III IV	1595 I		

33 m. $6^{1}/_{2}$ ä.

1597–1601.

Savuttain.

	Viljaa.	Papuja.	Kauroja.	Humalia.	Voita.	Härkiä.	Lampaita.	Heiniä.	Olkia.	Tervaa.
1600 I III	1 tnr.	3 vak.	1/2 tnr.	1 ℔	10 ℔	1/10	1/3	1 parm.	2 kup.	2 kan.
	6 m.	—	1 m.	—	2 m.	4 m.	—	—	—	
	—	3 ä.	1 ä.	1 3/5 ä.	—	—	5 1/3 ä.	1 ä.	1/2 ä.	

14 m. 4 ä.: 5 = 2 m. 7 ä.

Verottain.

	Viljaa.	Lihaa.	Heiniä.	Rukiita.	Maltaita.	Voita.	Kuiv. kalaa.
1598 I	3 tnr.	3 L℔	4 parm.	—	—	—	—
1599 I	2 tnr.	—	—	—	—	—	—
1601 I	—	10 ℔	—	1 tnr.	1 tnr.	2 ℔	10 ℔
	5 tnr.	3 1/2 L℔	4 parm.	1 tnr.	1 tnr.	2 ℔	10 ℔
	30 m.	7 m.	—	6 m.	4 m.	—	1 m.
	—	—	4 ä.	—	4 ä.	3 1/5 ä.	—

49 m. 3 1/5 ä.: 5 = 9 m. 7 ä.

1597—1601.

Jousittain.

	Viljaa.	Papuja.	Kauroja.	Humalia.	Voita.	Hiirkiä.	Lampaita.	Heiniä.	Olkia.
1600 II	1/1 tnr.	1 1/2 vak.	1/4 tnr.	1/2 ℔	5 ℔	1/20	1/6	1/2 parm.	1 kup.
1601 I (3°)	4 1/2 vak.	—	—	—	—	—	—	—	—
	5/8 tnr.	1 1/2 vak.	1/4 tnr.	1/2 ℔	5 ℔	1/20	1/6	1/2 parm.	1 kupo.
	3 m. 6 ä.	—	—	—	1 m. —	2 m. —	— 2 2/3 ä.	— 1/2 ä.	— 1/4 ä.

8 m.: 5 = 1 m. 5 ä.

Manttaalittain.

	Rukiita.	Maltaita.	Lihaa.	Voita.	Kuiv. kalaa.	Viljaa.
1601 I (2°)	9 vak.	9 vak.	5 ℔	1 ℔	5 ℔	—
160 I II	—	—	1/5 L℔	—	—	1/5 tnr.
	9 vak.	9 vak.	9 ℔	1 ℔	5 ℔	1/5 tnr.
	1 m. 4 ä.	1 m. 1 ä.	— 7 1/5 ä.	— 1 3/5 ä.	— 4 ä.	1 m. 1 3/5 ä.

5 m. 3 2/5 ä.: 5 = 1.

1602—1606.

Savulta.

	Rahaa.	Viljaa.	Hunnalia.	Voita.	Lihaa.	Suolakalaa.	Heiniä.	Tervaa.	Seilivaat.
1603 I	1 tlr. 2 ä.	—	—	—	—	—	—	—	—
1604 I II	8 ä.	1/2 tnr.	1 ℔	2 ℔	1 L℔	1 L℔	2 par.	1/16 tnr.	1 kyyn.
1605 II	2 m.	—	—	—	—	—	—	—	—
1606 I II	2 m.	4 kap.	—	1 ℔	6 ℔	6 ℔	—	—	—
	2 m. 2 ä.	1/2 t. 4 kp.	1 ℔	3 ℔	1 L. 6 ℔	1 L. 6 ℔	2 par.	1/16 tnr.	1 kyyn.
	9 m. 2 ä.	3 m. 6 ä.	— 1 3/5 ä.	— 4 4/5 ä.	2 m. 4 4/5 ä.	— 2 3/5 ä.	— 2 ä.	— 1 ä.	— 1 ä.

17 m. 1 4/5 ä.: 5 = 3 m. 3 ä.

Manttaalilta.

	Rahaa.	Rukiita.	Voita.	Hevonen.	Maltaita.	Härkiä.
1603 II	—	1 nel.	2 ℔	1/30	2 nel.	1/16
1605 I	12 m.	—	—	—	—	—
1606 III	12 m.	—	—	—	—	—
	24 m.	1 nel.	2 ℔	1/30	2 nel.	1/16
	— 6 ä.	— 3 1/5 ä.	1 m. 2 2/3 ä.	1 m. — ä.	2 m. 4 ä.	24 m. —

30 m. 13/15 ä.: 5 = 6 m.

Hengeltä.

1606 IV Rahaa 12 äyr.: 5 = 2 2/5 ä.

1607—1611.

Savulta.

	1607 I II IV V	1608 IV	1608 VI VII	1609 II	1610 II	1611 II V	1611 VI		
Kuiv. kalaa.	$3^1/_3$ ℔	—	—	—	—	—	—	$3^1/_3$ ℔	— $2^2/_3$ ä.
Suolakalaa.	$^2/_3$ L℔	—	—	—	—	—	—	$^2/_3$ L℔	— $1^1/_3$ ä.
Lihaa.	$10^2/_3$ ℔	—	—	—	—	—	—	$10^2/_3$ ℔	1 m. $^8/_{15}$ ä.
Voita.	$^4/_3$ ℔	—	—	—	—	—	—	$^4/_3$ ℔	— $2^2/_{15}$ ä.
Humalia.	$^4/_3$ ℔	—	—	—	—	—	—	$^4/_3$ ℔	— $2^2/_{15}$ ä.
Ohria.	$^{10}/_3$ kap.	—	—	—	—	—	—	$^{10}/_3$ kap.	— 5 ä.
Rukiita.	$^1/_6$ tnr.	—	—	—	—	—	—	$^1/_6$ tnr.	1 m. —
Olkia.	—	—	—	—	—	1 kup.	—	1 kup.	— $^1/_4$ ä.
Heiniä.	—	—	—	—	—	1 parm.	—	1 parm.	— 1 ä.
Halkoja.	—	—	1 kuor.	—	—	—	—	1 kuor.	— 3 ä.
Parruja.	—	—	$^1/_{20}$ kpl.	—	—	—	—	$^1/_{20}$ kpl.	—
Seilivaat.	—	—	1 kyyn.	—	—	—	—	1 kyyn.	— 1 ä.
Lattiapalk.	$^1/_5$ kpl.	$^1/_{30}$ kpl.	—	—	—	—	—	$^3/_{10}$ kpl.	— $^3/_{10}$ ä.
Palkkia.	$^1/_{10}$ kpl.	—	—	—	—	—	—	$^1/_{10}$ kpl.	— 4 ä.
Puita.	1 kuor.	—	—	—	—	—	—	1 kuor.	— 3 ä.
Kalkkia.	1 tnr.	1 tnr.	—	—	—	—	—	2 tnr.	1 m. —
Lautoja.	1 kpl.	$^1/_2$ kpl.	—	—	—	—	—	$1^1/_2$ kpl.	— $1^1/_2$ ä.
Päivätöitä.	6	6	—	—	—	—	—	12	6 m. —
Rahaa.	2 m.	1 m.	12 äyr.	1 m.	1 m.	3 m.	2 m.	$12^1/_2$ m.	12 m. 4 ä.

24 m. $7^1/_2$ ä.: 5 = 4 m. 7 ä.

1607 – 1611.

Manttaalilta.

	Rahaa.	Härkiä.	Lampaita.	Voita.	Humalia.	Jauhoja.	Maltaita.	Lih. ja läsk.	Kuiv. kalaa.	Suolakalaa.	Viljaa.	Herneitä.	Kauroja.	Lihaa.	Heiniä.	Olkia.	Kenkiä.	Lamp. nahk.	Rukiita.	Seilivaat.	Tervaa.	Suolaa.	Sarkaa.
1607 III IV	14 m.	1/8	3/16	1/4 L℔	2 ℔	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1607 VII	4 m.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1608 I III	7 m. 1 tlr.	—	—	3 ℔	1 ℔	2 nel.	3 nel.	5 ℔	4 ℔	5 ℔	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1608 II	1 tlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1609 I III IV V	7 m.	—	—	1 ℔	1 ℔	—	—	—	3 ℔	5 ℔	1 tn. 5 kp.	1 kp.	5 kp.	5 ℔	1 aam.	1 kup.	1/4 par.	1/2 kpl.	1 tnr.	—	—	—	—
1610 I III	12 m.	—	—	2 ℔	—	—	—	1/2 L℔	—	—	1/2 tnr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1610 IV V	—	1/20	1/4	1/10 L℔	1/10 L℔	—	—	—	—	—	8 1/2 kp.	1 1/18 kp.	—	1/2 L℔	—	—	1/4 par.	1/4 kpl.	—	2 knr.	1/16 tnr.	—	—
1611 III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 tnr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1611 IV VIII IX	—	—	—	3 ℔	2 ℔	—	—	—	3 ℔	1/2 L℔	1/2 tnr.	—	7 1/2 kpp.	1/2 L℔	—	—	1/6 par.	1/6 kpl.	—	2 knr.	1/16 tnr.	2 ℔	1/3 knr.
	52 m.	7/40	7/16	16 ℔	8 ℔	2 nel.	3 nel.	3/4 L℔	10 ℔	1 L℔	4 tn. 13 1/2 kp.	2 1/8 kp.	12 1/2 kp.	1 1/4 L℔	1 aam.	1 kup.	2/3 par.	11/12 kpl.	1 tnr.	4 knr.	1/8 tnr.	2 ℔	1/3 knr.
	52 m. —	7 m. —	— 7 ä.	3 m. 1 3/5 ä.	1 m. 4 4/5 ä.	1 m. 1 ä.	1 m. 5 1/2 ä.	1 m. 4 ä.	1 m. —	— 2 ä.	26 m. 4 1/4 ä.	— 2 5/16 ä.	— 7 1/32 ä.	2 m. 4 ä.	— 1 ä.	— 1/4 ä.	— 2 2/3 ä.	— 3 17/92 ä.	6 m. —	— 4 ä.	— 2 ä.	— 1 3/5 ä.	— 2/3 ä.

108 m. 3 1/2 ä.: 5 = 21 m. 6 ä.

1607—1611.

Verolta.

1608 V	1	taalari.
1610 VII	1	„
1611 VII	1	„
	12 m.: 5 = 2 m. 3 ä.	

1612—

Manttaa-

	Rahaa.	Viljaa.	Ryynii.	Kauroja.	Humalia.	Voita.	Lih. ja läsk.	Kuiv. kalaa.	Härkiä.	Lampaita.	Hanhia.	Kanoja.
1612 II	—	1 tnr.	1/4 tnr.	1/4 tnr.	3 3/4 ℔	4 ℔	1 L℔	1/2 L℔	1/16	1/2 kpl.	1/2 kpl.	1 kpl.
1612 II V	—	1/2 tnr.	—	—	—	2 ℔	12 ℔	4 ℔	—	—	—	—
1614 I	—	1 tnr.	1/4 tnr.	1/4 tnr.	4 ℔	5 ℔	1/2 L℔	—	1/16	1/2 kpl.	—	1 kpl.
1614 II III	—	10 kpp.	—	5 kpp.	—	2 ℔	5 ℔	—	1/40	1/3 kpl.	1/3 kpl.	1 kpl.
1614 IV V VII	—	10 kpp.	—	5 kpp.	2 ℔	3 ℔	10 ℔	—	1/20	1/4 kpl.	—	1 kpl.
1614 VIII IX	11 ä.	2 tn. 1 kp.	—	—	—	—	1 L. 3/4 ℔	—	—	—	—	—
1615 II	—	1 tnr.	1/8 tnr.	1/8 tnr.	3 ℔	1/4 L℔	1 1/2 L℔	—	1/16	1/2 kpl.	—	1 kpl.
1615 III IV V	12 ä.	10 kpp.	—	—	1/2 ℔	1 ℔	4 ℔	2 ℔	1/40	—	—	—
1615 VI	—	3 nel.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1616 I	—	1 tnr.	—	1 nel.	—	4 ℔	—	—	1/16	1/4 kpl.	—	—
1616 II	—	10 kpp.	—	3 kpp.	1/2 ℔	1 ℔	—	—	1/40	1/6 kpl.	1/6 kpl.	1/2 kpl.
1616 III IV	—	—	—	3 kpp.	—	1 ℔	—	—	1/50	—	1/4 kpl.	1 kpl.
	23 ä.	8 t 5 k.	5/8 tnr.	1 1/4 tnr.	13 3/4 ℔	28 ℔	5 L. 11 3/4 ℔	16 ℔	79/200	2 1/2 kpl.	1 1/4 kpl.	6 1/2 kpl.
	2 m. 7 ä.	48 m. 7 37/75 ä.	7 m. 4 ä.	2 m. 6 1/2 ä.	2 m. 6 ä.	5 m. 4 4/5 ä.	16 m. 6 4/25 ä.	1 m. 4 4/5 ä.	15 m. 6 2/5 ä.	5 m. —	— 2 1/2 ä.	1 m. 1 19/25 ä.

183 m. 1 1/2 ä.: 4 = 31 m. 2 ä.

1607—1611.

Pariskunta- ja henkirahoja.

1610 pariskunalta rahaa 6 m., leskimeheltä 3 m., — vaimolta 2 m.
„ „ viljaa $^1/_2$ tnr.
1611 „ rahaa 10 m. „ 2 taal. „ 1 taal.
„ pojalta 1 taal., tyttäreltä $^1/_2$ taal.

1616.

lilta.

Kenkiä.	Lamp. nahk.	Sarkaa.	Hampua.	Paltinaa.	Heiniä.	Olkia.	Tervaa.	Muuria.	Suol. kalaa.	Talia.	Seilivaat.	Rukiita.	Liihaa.	Tynn. kalaa.
1 pari	1 kpl.	$^1/_2$ kyyn.	5 ℔	2 kyyn.	$^1/_2$ parm.	4 kup.	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	$^1/_{16}$ tnr.	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	1 parm.	4 kup.	—	20 kpl.	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	5 kpl.	5 ℔	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	$^1/_{16}$ tnr.	—	—	1 ℔	2 kyyn.	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	$^1/_2$ kuor.	4 kup.	—	20 kpl.	—	—	—	—	—	—
—	—	—	4 ℔	2 kyyn.	—	—	$^1/_8$ tnr.	—	5 ℔	—	—	1 tn.	—	2 ℔
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12 ℔	—
—	—	—	—	—	1 parm.	—	—	—	—	—	—	—	1 L℔	—
—	—	—	—	—	$^1/_2$ parm.	—	—	5 kpl.	—	$^1/_2$ ℔	—	—	5 ℔	—
—	—	—	—	—	—	—	—	10 kpl.	—	—	—	1 tn.	—	—
1 pari	1 kpl.	$^1/_2$ kyyn.	9 ℔	4 kyyn.	11 parm.	12 kup.	$^1/_4$ tnr.	60 kpl.	10 ℔	$1^1/_2$ ℔	2 kyyn.	2 tn.	1 L℔ 17 ℔	2 ℔
— 4 ä.	— 4 ä.	— 1 ä.	1 m. 1 ä.	— 4 ä.	1 m. 3 ä.	— 3 ä.	— 4 ä.	— 5 ä.	— 1 ä.	— $2^2/_5$ ä.	— 2 ä.	12 m. —	3 m. $5^3/_5$ ä.	— $5^1/_2$ ä.

1612—1616.

Savulta.

	Rahaa.	Heiniä.	Päivätöit.	Multaa.	Tuhkaa.	Halkoja.	Olkia.	Työkärryt.
1612 III VI VII	2 m.	1/2 parm.	3	—	—	—	—	—
1616 VI VII	12 ä.	1/2 aam.	1 kpl.	4 tnr.	1/4 tnr.	2 kuorm.	1 kup.	1/2 kpl.
	2 m. 12 ä.	1 parm.	4	4 tnr.	1/4 tnr.	2 kuorm.	1 kup.	1/2 kpl.
	3 m. 4 ä.	— 2 ä.	2 m. —			— 6 ä.	— 1/4 ä.	

8 m. 4 1/4 ä.: 4 = 2 m. 1 ä.

Pariskunta- ja henkirahoja.

1612

Verolta.

Rahaa.

1612 IV	1	taal.
1614 VI	1	„
1615 I	1	„
1616 IV	1	„
	4	taal. = 16 m. 4 = 4 m.

Elfsborgin linnan lunnaita koko kihlakunnalta.

1614	—
1615	5330 1/4 taal.
1616	3125 1/4 „

1617—1621.
Manttaalittain.

	1617 II III IV	1618 I	1618 II	1618 III IV VI	1620 I	1620 III	1621 I	1621 II		
Olkia.							5 kup.	1/2 kup.	5 1/2 kup.	— 1 1/2 ä.
Kanan mun.							10 kpl.	1 kpl.	11 kpl.	— 17/24 ä.
Kanoja.							1 kpl.	1/4 kpl.	1 1/4 kpl.	— 1 7/8 ä.
Hanhia.							1 kpl.	1/16 kpl.	1 1/16 kpl.	— 13/20 ä.
Talia.							1 ₰	1/4 ₰	1 1/4 ₰	— 2 ä.
Hern. ja ohr.							1 ₰	5 kpp.	5/12 tnr.	2 m. 1 1/2 ä.
Lihaa.					1/8 tnr.		1/8 tnr.	—	6 ₰	— 4 4/5 ä.
Suolakalaa.			1/2 ₰	5 ₰				1/2 ₰	6 ₰	— 76/125 ä.
Kuiv. kalaa.			1/4 ₰						1/4 ₰	— 1/5 ä.
Lampaita.		1/4			1/2		1/2	1/8	1 3/8	2 m. 6 ä.
Humalia.		2 1/2 ₰	1/2 ₰		1/8 L₰		2 1/2 ₰	2 1/2 ₰	10 1/2 ₰	2 m. 4/5 ä.
Heiniä.	1 aami	1 aami		1/2 aam.	1/2 parm.	1/2 parm.	1/2 kuor.	1/8 kuor.	11 1/2 parm. 1/2 k.	1 m 5 1/2 ä.
Härkiä.	1/16	1/16			1/16		1/16	1/64	17/64	10 m. 5 ä.
Lih. ja läsk.	2 L₰	1 1/2 L₰	1/2 ₰		1 1/2 L₰		1 1/2 L₰		6 1/2 L. 2 1/2 ₰	19 m. 7 ä.
Voita.	5 ₰	5 ₰	1/4 ₰	3/4 ₰	1/2 L₰		5 ₰	1 ₰	22 ₰	4 m. 3 1/5 ä.
Viljaa.	1 + 1 tnr.	1 1/2 tnr.	3 kpp.	2 3/4 kpp.	1 1/2 tnr.		1 1/2 tnr.	5 kpp.	6 1/2 t. 10 3/4 kpp.	41 m. 5/8 ä.
Rahaa.	12 ä.	—	1 m.	1 m.	—	—	9 ä.	—	2 m. 21 ä.	4 m. 5 ä.

90 m. 7 ä.: 4 = 22 m. 6 ä.

1617—1621.

Kihlakunnalta.

1621 IV Karjarahoja 2249 taal. $25^{3}/_{4}$ äyr.

Savulta.

	Päivätöitä.	Tiilä.
1618 VII	2	—
1620 IV	2	2 kuorm.
	4	2 kuorm.
	2 m. —	— 6 ä.

2 m. 6 ä.: 4 = $5^{1}/_{2}$ ä.

Verolta.

	Rahaa
1617 I	1 taal.
1618 V	1 „
1620 II	1 „
1621 III	1 „
	4 taal. = 16 m.: 4 = 4 m.

Elfsborgin linnan lunnaita koko kihlakunnasta.

1617	Rahaa	$2989^{1}/_{2}$ taal.
1618	„	$2796^{1}/_{4}$ „
1619		?

Verot Rautalammilla 1562—1601.

Vuosi.	Koukulta.		Savulta.		Apuv. manttaalilta.		Jouselta.		Lehmältä.	Neljännes-kunnalta.		Kihlakunnalta.		Yteensä savua kohti.		Verot.
	Tavarassa markk., äyr.	Rahassa markk., äyr.	Tavarassa markk., äyr.	Rahassa markk., äyr.	Tavarassa markk., äyr.	Rahassa markk., äyr.	Tavarassa markk., äyr.	Rahassa markk., äyr.	Tavarassa markk., äyr.	Tavarassa markk., äyr.	Rahassa markk., äyr.	Tavarassa markk., äyr.	Rahassa markk., äyr.	Tavarassa markk., äyr.	Rahassa markk., äyr.	
1562—66	36:	13: 4	3: 4 2/3	0: 1/4	—	—	—	0: 3 1/3	0: 1 3/5	5:	—	—	—	8: 6	2: 3	Vakinaiset
	2:	—	4: 7	1: 2	—	—	—	—	—	—	—	285: 7	—	5: 3	1: 2	Ylimääräiset
	38:	13: 4	8: 3 2/3	1: 2 1/4	—	—	—	0: 3 1/3	0: 1 3/5	5:	—	285: 7	—	14: 1	3: 5	Yhteensä
1567—71	36:	13: 4	13: 4 2/3	0: 1/4	—	—	—	0: 3 1/3	0: 1 3/5	5:	—	—	—	8: 6	2: 3	Vakinaiset
	0: 3	—	7: 3	1: 5	—	—	—	—	—	—	—	424:	—	8:	1: 5	Ylimääräiset
	36: 3	13: 4	10: 7 2/3	1: 5 1/4	—	—	—	0: 3 1/3	0: 1 3/5	5:	—	424	—	16: 6	4:	Yhteensä
1572—76	36:	13: 4	3: 4 2/3	—	—	—	—	0: 3 2/3	0: 1 3/5	5:	—	—	—	8: 6	2: 3	Vakinaiset
	14:	2:	7: 4	—	—	—	—	—	—	15: 1	—	479: 3	—	9: 6	—	Ylimääräiset
	50:	15: 4	11: 2/3	—	—	—	—	0: 3 2/3	0: 1 3/5	20: 1	—	479: 3	—	18: 4	2: 3	Yhteensä
1577—81	36:	13: 4	3: 4 2/3	0: 1/4	—	—	—	0: 3 2/3	0: 1 3/5	5:	—	—	—	8: 6	2: 3	Vakinaiset
	0: 3	—	7: 5	0: 6	—	—	—	—	—	4:	—	134: 6	—	7: 6	0: 6	Ylimääräiset
	36: 3	13: 4	11: 1 2/3	0: 6 1/4	—	—	—	0: 3 2/3	0: 1 3/5	9:	—	134: 6	—	16: 4	3: 1	Yhteensä
1582—86	36:	13: 4	3: 4 2/3	0: 1/4	—	—	—	0: 3 2/3	0: 1 3/5	5:	—	—	—	8: 6	2: 3	Vakinaiset
	3: 5	1: 1	12: 3	1:	—	—	—	—	—	—	—	96:	—	12: 6	1: 1	Ylimääräiset
	39: 5	14: 5	15: 7 2/3	1: 1/4	—	—	—	0: 3 2/3	0: 1 3/5	5:	—	96:	—	21: 4	3: 4	Yhteensä

Vuosi.	Koukulta.		Savulta.		Apuv. manttaa lilta.		Jouselta.		Lehmältä.	Neljännes-kunnalta.		Kihlakunnalta.		Yhteensä savua kohti.		Verot.
	Tavarassa markk., äyr.	Rahassa markk., äyr.	Tavarassa markk., äyr.	Rahassa markk., äyr.	Tavarassa markk., äyr.	Rahassa markk., äyr.	Tavarassa markk., äyr.	Rahassa markk., äyr.	Tavarassa markk., äyr.	Tavarassa markk., äyr.	Rahassa markk., äyr.	Tavarassa markk., äyr.	Rahassa markk., äyr.	Tavarassa markk., äyr.	Rahassa markk., äyr.	
1587—91	36:	13: 4	3: 4 2/3	0: 1/4	—	—	—	0: 3 2/3	0: 1 3/5	5:	—	—	—	7: 7	2: 3	Vakinaiset
	41: 6	3: 2	9: 7	2:	—	—	—	—	—	6:	—	[1])	—	14:	2: 2	Ylimääräiset
	77: 6	16: 6	13: 3 2/3	2: 1/4	—	—	—	0: 3 2/3	0: 1 3/5	11:	—	—	—	21: 7	4: 5	Yhteensä
1593—[2])	36:	13: 4	3: 4 2/3	0: 1/4	—	—	—	0: 3 2/3	0: 1 3/5	5:	—	—	—	6: 4	2: 3	Vakinaiset
	—	—	29: 7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24:	—	Ylimääräiset
	36:	13: 4	33: 3 1/2	0: 1/4	—	—	—	0: 3 1/3	0: 1 3/5	5:	—	—	—	30: 4	2: 3	Yhteensä
1597—1601	36:	13: 4	3: 4 2/3	0: 1/4	—	—	—	0: 3 2/3	0: 1 3/5	5:	—	—	—	8: 6	2: 3	Vakinaiset
	9: 7	—	2: 7	—	1:	—	1: 5	—	—	—	—	—	—	7: [3])	—	Ylimääräiset
	45: 7	13: 4	6: 3 2/3	0: 1/4	1:	—	1: 5	0: 3 2/3	0: 1 3/5	5:	—	—	—	15: 6 [3])	2: 3	Yhteensä

[1]) Halkoja 50 syltä, multaa 800 tnr., tuhkaa 68 tnr. 1 panni, joiden hintoja en ole voinut määrätä.

[2]) Kaikilta muilta vuosilta ovat tilit vaillinaiset.

[3]) V. 1597 ei kannettu mitään apuveroja; nämät numerot osottavat siis, kuinka paljon verot tänä viiden vuoden jaksona tekivät savua kohti edellisiin jaksoihin verrattuna. Verojen keskimäärä savua kohti niiltä vuosilta, joilta veroa maksettiin, teki apuveroja 8: 6, vakinaiset ja ylimääräiset verot yhteensä 16.

Verot Rautalammilla 1602—1621.

Vuosi.	Koukulta.		Savulta.		Apuvero-manttaalilta.		Parikunta- ja henkiveroa keskimäärin henkeä kohti.		Kymmenykyksiä koko pitäjästä	Lehmältä	Yhteensä savua kohti.		Verot.
	Tavarassa	Rahassa	Tavarassa	Rahassa	Tavarassa	Rahassa	Tavarassa	Rahassa		Tavarassa	Tavarassa	Rahassa	
1602—06	36:	15: $1^1/_2$	—	1: $1^1/_2$	—	—	—	—	88:	0: $1^3/_5$	6: 1 [1])	2: 6 [1])	Vakinaiset
	—	—	1: 5	1: 6	1: 2	4: 6	—	0: 2	—	—	2: 1	4: 4	Ylimääräiset
	36:	15: $1^1/_2$	1: 5	2: $7^1/_2$	1: 2	4: 6	—	0: 2	88:	0: $1^3/_5$	8: 2 [1])	7: 2 [1])	Yhteensä
1607—11	36:	15: $1^1/_2$	—	1: $1^1/_2$	—	—	—	—	300:	0: $1^3/_5$	6: 3	3: 1	Vakinaiset
	—	2: 3	2: 4	2: 4	11: 2	10:	0: 1	1: 4	—	—	7: 7	11: 5	Ylimääräiset
	36:	17: $4^1/_2$	2: 4	3: $5^1/_2$	11: 2	10:	0: 1	1: 4	300:	0: $1^3/_5$	14: 2	14: 6	Yhteensä
1612—16	36:	15: $1^1/_2$	—	1: $1^1/_2$	—	—	—	—	352:	0: $1^1/_5$	6: 5	3: 1	Vakinaiset
	—	4:	1: 2	0: 7	26: 1	0: 5	—	5:	—	—	9: 6	15: 5	Ylimääräiset
	36:	19: $1^1/_2$	1: 2	2: $^1/_2$	26: 1	0: 5	—	5:	352:	0: $1^3/_5$	16: 3	18: 6	Yhteensä
1617—21	36:	15: $1^1/_2$	—	1: $1^1/_2$	—	—	—	—	367:	0: $1^3/_5$	6: 3	3: 1	Vakinaiset
	—	4:	0: 6	—	21: 5	1: 1	—	3: 4	—	—	8: 4	10: 4 [2])	Ylimääräiset
	36:	19: $1^1/_2$	0: 6	1: $1^1/_2$	21: 5	1: 1	—	3: 4	367:	0: $1^3/_5$	14: 7	13: 5 [2])	Yhteensä

[1]) Yhteissummassa on otettu huomioon, että vakinaiset verot 1602 kannettiin vielä vanhan järjestyksen mukaan.

[2]) Tässä summassa on myöskin 1621 karja-vero. Kun itse tärkeä karjavero-luettelo on hävinnyt, jaoin koko kihlakunnasta saadun rahasumman kihlakunnan savujen luvulla ja osamäärän vielä 4:llä (V:n 1619 tilit ovat näet hävinneet, joten tässä jaksossa on vaan 4 vuotta.)

Hämeen ja Savon rajan kartta.

(*K. J. Jalkasen* esittämä.)

Tämä kartta on v:lta 1749 ja on yhteenveto maanmittarien Hans Häggströmin, A. Giökerin ja Henrik Otto Brinck'in tekemistä rajakartoista. Ensinmainittu tarkasti rajan Maanselästä Ruokosuohon 1733 ja kaksi jälkimmäistä rajan etelä-osan Ruokosuosta Naulasaareen 1736. Alkuperäinen kartta on säilytettynä Maanmittausylihallituksessa. Rajan tarkastus tapahtui v:n 1452 rajakirjan mukaan ja kartalle on merkitty kaikki siinä mainitut rajamerkit. Kartalle vedetyistä rajalinjoista osottaa itäinen Hämäläisten, läntinen Savolaisten vaatimuksia, ja edellistä näkyy yleensä pidetyn oikeampana. Tarkempi kertomus tämän rajan vaiheista löytyy tutkimuksessani „Pohjois-Hämeen erämaat, asutus ja olot vuoteen 1620.“

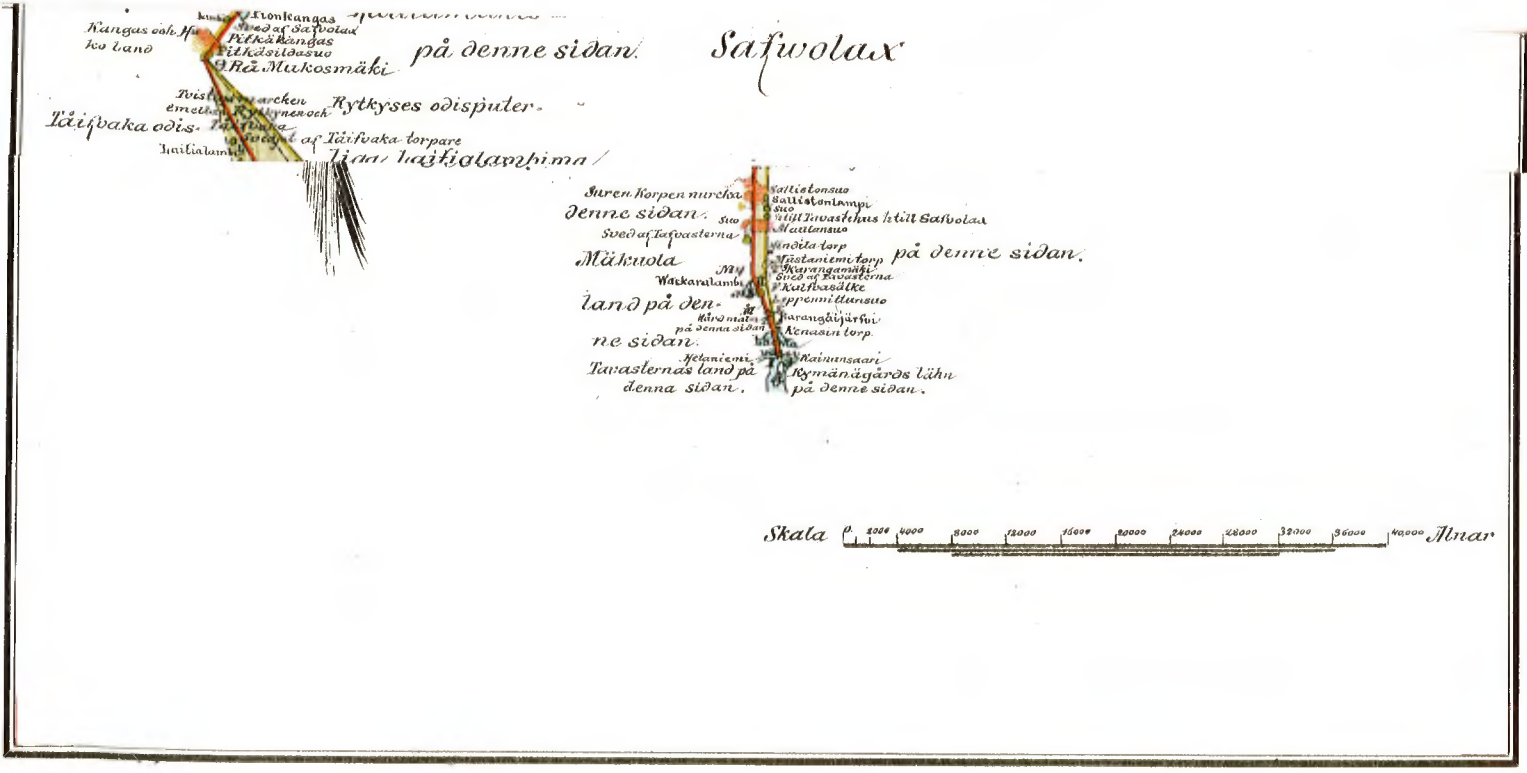
Kronkangas
Sved af Satvolax
Pitkäkängas
Pitkäsuo
Rå Mukosmäki
på denne sidan
Satwolax
Kangas och Ho
ko land
Rytkyses odisputer.
Täifvaka odis.
Sved af Täifvaka torpare
Jaa laikiolampima
Suen Korpen mycka
denne sidan.
Sved af Tafvasterna
Mäkuola
Wackarilambi
land på den-
ne sidan.
Hetaniemi
Tuvasternas land på
denna sidan.
Sallistonsuo
Sallistonlampi
Suo
Till Tuvastehus Ktill Satvolax
Muttensuo
Mindila torp
Hästaniemi torp
Skarangamäki
Sved af Tuvasterna
Kuthasälke
Lappenmittunsuo
Harangäijärfvi
Kenasin torp
Kainunsaari
Rymänägårds lähn
på denne sidan.
Skala
0
2000
4000
8000
12000
16000
20000
24000
28000
32000
36000
40000
Alnar